Obsah

Obsah ... 1
Úvod ... 3
Účel a cíle práce ... 4
1 Mezinárodněprávní subjektivita státu ... 7
1.1 Státy jako subjekty mezinárodního práva ... 7
1.2 Způsobilost vstupovat do vztahů s jinými státy ... 8
2 Nezávislost státu ... 11
2.1 Suverenita ... 11
2.2 Nezávislost ... 12
2.2.1 Právní nezávislost ... 13
2.2.2 Skutečná nebo faktická nezávislost ... 14
2.2.2.1 Podstatná vnější kontrola státu ... 14
2.2.3 Vztah mezi právní a faktickou nezávislostí ... 15
2.3 Závislé státy ... 16
2.4 Protektoráty ... 17
2.5 Suzerenita a vazalské státy ... 20
2.6 Autonomie a částečná suverenita ... 20
3 Uznání státu mezinárodním společenstvím ... 22
3.1 Uznání státu z hlediska mezinárodněprávní teorie ... 22
3.2 Způsoby uznání ... 26
3.3 Teorie uznání – konstitutivní a deklaratorní ... 28
3.4 Zakotvení institutu uznání v mezinárodněprávní praxi ... 30
3.5 Význam uznání ... 32
4 Historie Tibetu ... 33
5 Základní charakteristika Tibetu jako subjektu mezinárodního práva ... 36
5.1 Území Tibetu ... 36
5.2 Obyvatelstvo Tibetu ... 37
5.3 Vláda Tibetu ... 38
5.4 Způsobilost vstupovat do vztahů s jinými státy ... 39
5.5 Tibet jako subjekt mezinárodního práva ... 40
6 Tibet jako nezávislý stát ... 41
6.1 Nároky Číny a argumenty Tibetu ... 41
6.2 Historický vztah Číny a Tibetu ... 42
6.2.1 Historický vztah Tibetu a Číny před rokem 1911 ... 43
6.2.2 Vztah Tibetu a Číny v období 1911 – 49 ... 47
6.2.3 „Mírové osvobození Tibetu“ Čínou ... 50
7 Uznání Tibetu jako státu ... 53
7.1 Význam uznání Tibetu mezinárodním společenstvím ... 53
7.2 Vztahy Tibetu, Číny a Velké Británie ... 54
7.2.1 Dohody týkající se Tibetu ... 55
7.2.2 Zhodnocení dohod týkajících se Tibetu z hlediska mezinárodněprávních norem ... 59
7.2.3 Právní vztah Tibetu k Velké Británii ... 61
7.2.4 Simelská dohoda ... 62
7.2.5 Vztahy Tibetu s Velkou Británií po konference v Simle ... 65
7.2.6 Shrnutí ... 66
7.3 Uznání Tibetu ostatními státy ... 68
7.3.1 Diplomatické vztahy ... 68
7.3.2 Mongolsko a Nepál ... 69
7.3.3 Neutralita Tibetu během druhé světové války ... 69
7.3.4 Rezoluce mezinárodních organizací a jednotlivých států ... 71
7.3.5 Mezinárodní komise právníků ... 73
7.4 Shrnutí ... 74
8 Agrese a okupace Tibetu ... 76
8.1 Čínská invaze ... 76
8.2 Sedmnáctibodová dohoda ... 79
8.3 Závaznost Sedmnáctibodové dohody z hlediska mezinárodněprávních norem ... 81
8.4 Definice okupace ... 83
8.5 Definice agrese ... 84

8.6 Agrese a okupace na případu Tibetu ... 87
8.7 Reakce mezinárodního společenství na agresi a okupaci Tibetu ... 88
8.7.1 Reakce států a mezinárodních organizací ... 88
8.7.2 Komise pro mezinárodní právo ... 89
8.7.3 Mezinárodní konference o Tibetu ... 90
8.7.3.1 Tibetské parlamentní a politické vyšetřovací centrum ... 91
8.7.3.2 Mezinárodní konference právníků v roce 1993 ... 91
8.8 Shrnutí ... 93
9 Okupovaný Tibet po roce 1951 ... 95
9.1 Vývoj v Tibetu po roce 1951 ... 95
9.2 Možnosti Tibetu ... 96
9.3 Právo Tibeťanů na sebeurčení ... 98
9.4 Tibet po odchodu dalajlamy do exilu ... 101
9.4.1 Čínská politika v Tibetu ... 101
9.4.2 Tibet v současnosti ... 102
10 Závěr ... 105
Summary ... 110
Seznam literatury ... 113
Monografie: ... 113
Elektronické články: ... 114
Právní prameny: ... 115
Ostatní zdroje: ... 116
Internetové stránky: ... 116

Úvod

Otázka Tibetu je často diskutovaným tématem. Jednak díky celosvětově uznávanému a charizmatickému dalajlamovi, který je jeho duchovnímu vůdcem, a jednak kvůli masovému porušování lidských práv, jež vyvolává negativní ohlasy po celém světě a iniciuje kampaně za záchranu Tibetu a zastavení hrůzných čínských praktik. Svět oblétly zprávy o perzekucích, masakrech, mučení a věznění prováděnými čínskými vojáky a srovnatelnými se středověkými praktikami. Na porušování lidských práv takového rozsahu zaujímá mezinárodní společenství vcelku jednotný názor. Apeluje na jeho zastavení.

Otázka právního postavení Tibetu však ještě v dnešní době dokáže vyvolat ostré polemiky a debaty. Mnozí teoretikové charakterizují Tibet jako nezávislý stát pod okupací Číny, na kterém byl spáchán mezinárodní zločin agrese. Staví tak Tibet do světla utlačovaného státu, který Čína napadla a protiprávně ho připojila ke svému území a na kterém na základě tohoto aktu následně páchala ty největší krutosti a nespravedlnosti. Nejčastější argument přitom zní: „a mezinárodní společenství s tím nic nedělá“.

Ráda bych hned na začátku objasnila, že tento náhled je spíše politologického charakteru, který je z hlediska mezinárodního práva značně zjednodušený. Proto se ve své práci snažím zhodnotit právní postavení Tibetu na základě mezinárodněprávních norem.

Dle tvrzení tibetské exilové vlády v době invaze vojsk „čínské osvobozenecké armády“ v roce 1949 byl Tibet de facto i de iure nezávislým státem. Vojenské uchopení moci znamenalo agresi vůči suverénnímu státu a porušení mezinárodního práva. V současné době stále pokračuje okupace Tibetu Čínou za pomoci několika set tisíc vojáků, což představuje nepřetržité porušování mezinárodního práva a základních práv tibetského národa na nezávislost. [1]

Čína však tvrdí, že v okamžiku vpádu do Tibetu pouze uplatňovala svá historická práva, tudíž se aktu agrese nedopustila a Tibet podle ní není okupovaným státem, ale její součástí. Dle Číny „její armáda bez násilí osvobodila Tibet se souhlasem jeho lidu a institucí a obnovila jeho plně integrovaný status, který, jak Čínská lidová

[1] Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví. [Tibet: Proving Truth From Facts]. Přeložila Lucie Ryntová. Praha: Lungta, 1999, s. 11.

republika prohlašuje, zde existoval po celá staletí před přechodným slabým obdobím Číny v letech 1911 – 1950 před založením Čínské lidové republiky.“ [2]

Je evidentní, že argumenty Číny a Tibetu jsou zcela protichůdné. Náplní mé práce je právní zhodnocení jednotlivých přesvědčení o tom, že Čína jednala protiprávně a spáchala mezinárodněprávní zločin agrese a jejich protiargumentů tvrdících, že pouze uplatňovala své historické nároky na Tibet, který byl odjakživa její součástí. Hypotézou mé práce je tyto důkazy potvrdit či vyvrátit z hlediska mezinárodního práva. K vyřešení těchto otázek je třeba zabývat se faktem, zda Tibet byl v okamžiku čínské invaze nezávislým státem nebo integrální součástí Číny z hlediska mezinárodněprávních norem. Kdyby totiž byl její součástí, Čína by se vůči němu nedopustila agrese ani okupace, protože takový akt nelze spáchat v rámci vlastního území.

Účel a cíle práce

Stěžejním cílem mé práce je tedy dospět k tomu, zda lze z právního hlediska potvrdit, že v okamžiku čínské invaze Tibet byl nezávislým státem, a tudíž se proti němu Čína dopustila aktu agrese.

V teoretické části práce, tj. v prvních třech kapitolách, se zabývám mezinárodněprávní úpravou institutů, ze kterých vycházím v průběhu celé práce. Shrnuji zde teoretické poznatky a jednotlivé názory odborníků mezinárodního práva na úpravu mezinárodněprávní subjektivity státu, otázky právní a faktické nezávislosti státu, různé formy závislosti jednoho státu na druhém a na institut uznání státu. Ty poté aplikuji na konkrétní případ Tibetu v praktické části, tj. ve zbývajících kapitolách. Vzhledem k tomu, že daná problematika není mezinárodním právem jednoznačně upravena, srovnávám zde jednotlivé názory odborníků, které poté analyzuji v praktické části práce.

Ve čtvrté kapitole stručně shrnuji historii Tibetu pro zpřehlednění historických souvislostí, ze kterých později vycházím. Poté se zaměřím na zhodnocení, zda Tibet naplňoval základní předpoklady kladené na subjektivitu státu mezinárodním právem, nebo-li zda byl skutečně subjektem mezinárodního práva.

[2] Zpráva mezinárodní konference právníků z roku 1993, Londýn, 6.-10.1.1993, 3.3.1993, bod 5, odst. 2. Dostupný z: www.tibinfo.cz.

Pro zhodnocení právního statutu Tibetu v kapitole šesté vycházím z tibetsko – čínského historického vztahu. Analýzou jejich vztahu závislosti se s pomocí konkrétních argumentů obou stran a pravidel mezinárodního práva snažím dospět k charakteristice právního vztahu mezi Tibetem a Čínou.

Jelikož určité otázky nelze vyvodit pouze na základě historického vztahu a z vazeb závislosti mezi těmito dvěma státy, je nutné vzít v potaz postoj mezinárodního společenství. K určení tibetského statutu je nezbytné zhodnotit, jaký postoj zaujímaly k Tibetu ostatní subjekty mezinárodního společenství a zda ho považovaly za samostatný stát na Číně nezávislý. K zodpovězení těchto otázek vycházím z mezinárodněprávního institutu uznání druhého státu ostatními subjekty mezinárodního práva, kterému se podrobně věnuji v kapitole sedmé. Zde se také detailně zabývám rozborem jednotlivých smluv, kterými se Tibet vzdal své suverenity ve prospěch ostatních států a na základě zde získaných poznatků se snažím objasnit jeho právní status.

Kapitola osmá klasifikuje vpád čínských vojsk na tibetské území a snaží se o zhodnocení, zda došlo k aktu agrese a následné okupace proti samostatnému státu, nebo k dobrovolnému vzdání se tibetské suverenity ve prospěch Číny. Na základě smluvních pravidel mezinárodního práva analyzuji, zda smlouva, kterou se Tibet vzdal své suverenity, byla svobodně podepsána, jak tvrdí Čína, a zda byla platně uzavřena. Ze zde získaných poznatků bych ráda došla k závěru, zda lze čínskou invazi do Tibetu hodnotit jako mezinárodněprávní zločin.

V závěru své práce se věnuji důsledkům čínské invaze a okupovanému Tibetu po dalajlamově odchodu do exilu, stručně se zabývám právem Tibeťanů na sebeurčení a polemizuji o tom, zda měl Tibet možnost zabránit čínské nadvládě.

Na základě výše předložených záměrů bych ve své práci ráda dospěla nejen k zodpovězení problematických otázek v případu Tibetu pomocí teorie mezinárodního práva, ale zároveň se také pokusím o zhodnocení právní úpravy institutu uznání státu. Dalším podstatným účelem mé práce je tedy ukázat na příkladu Tibetu, jaký má význam uznání druhého státu v mezinárodním právu a jaké důsledky lze z něho vyvodit.

K vytyčeným cílům se snažím dojít aplikací mezinárodněprávních norem a pravidel na historická fakta. V průběhu celé práce se snažím objektivně zhodnotit jednotlivá tvrzení Tibetu a Číny a vyvrátit či potvrdit jejich argumenty pomocí

mezinárodněprávní úpravy. Při analýze teoretických otázek vycházím z platné mezinárodněprávní úpravy a z publikací zahraničních i českých odborníků. V celé práci se věnuji také postoji mezinárodního společenství k daným situacím, přičemž čerpám především z oficiálních vyjádření jednotlivých států, z rezolucí Valného shromáždění OSN a dalších mezinárodních organizací a ze zpráv Mezinárodní komise právníků a Komise pro mezinárodní právo. Při hodnocení tibetských a čínských argumentů vycházím především z dostupných dokumentů tibetské exilové vlády a z odborných elektronických článků.

1 Mezinárodněprávní subjektivita státu

1.1 Státy jako subjekty mezinárodního práva

Pro posouzení samostatnosti tibetského státu musíme vycházet z teoretických mezinárodněprávních koncepcí subjektivity státu. Státy jsou základními a nejdůležitějšími subjekty mezinárodního práva. Výjimečnost postavení státu se odvozuje z toho, že vystupuje jako představitel suverénní moci s takovými atributy, které mu dovolují materiálně zajistit plnění mezinárodněprávních závazků a prakticky prosazovat své nároky vůči jiným státům či mezinárodněprávním subjektům. [3]

Samotný faktický vznik nového státu sebou nese určité právní důsledky. Nově vzniklý stát se stává již faktem svého vzniku subjektem mezinárodního práva, pokud jde o základní práva a povinnosti státu. Má plnou mezinárodněprávní způsobilost k právům a k právním úkonům a nese odpovědnost za porušení mezinárodního práva, jehož by se dopustil. Jeho státní území není územím, které by nikomu nepatřilo, tzv. terra nullius, jež by mohly jiné státy nabýt prvotní okupací. Ozbrojený útok jiného státu proti jeho území nebo proti jeho politické nezávislosti by byl považován za agresi, kterou mezinárodní právo zakazuje. Nově vzniklý stát má výlučnou a plnou jurisdikci na svém území. Platnost aktů jeho státní moci, ať zákonodárné, správní nebo soudní, na jeho území nemůže být jinými státy ignorována. [4]

Pro definici státu mezinárodní právo převzalo závěry všeobecné právovědy o trojici konstitutivních prvků státu: území, obyvatelstva a veřejné moci, která se na daném území prosazuje. [5] O vzniku státu lze tedy z hlediska obecného mezinárodního práva hovořit v těch případech, kdy nový politický útvar má hlavní charakteristické rysy státu jakožto subjektu mezinárodního práva. Předpokládá to, že představuje organizovanou politickou moc, která se uplatňuje na jistém území vůči veškerému jeho obyvatelstvu. Tato moc musí být uvnitř tohoto území nejvyšší a ke vtahu k jiným státům nezávislá a relativně trvalá. [6]

[3] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému. 4. vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2004, s. 88.
[4] Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 24.
[5] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 88.
[6] Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část …s. 24.

1.2 Způsobilost vstupovat do vztahů s jinými státy

Základní kritéria pro subjektivitu státu jsou definována v článku 1 Úmluvy o právech a povinnostech států z roku 1933, v tzv. „Montevidejské úmluvě“: „Státy jako subjekty mezinárodního práva musí mít následující znaky: a) stálé obyvatelstvo; b) vymezené území; c) vládu; d) způsobilost vstupovat do vztahů s jinými státy.“ [7]

Mezinárodněprávní teoretici se shodují, že tato definice je neznámější (např. Crawford [8]) a nejrozšířeněji přijímanou (např. Shaw [9]) formulací základních kritérií pro subjektivitu státu. Montevidejská úmluva byla ratifikována Spojenými státy americkými a některými státy v Latinské Americe a je stále v platnosti. Navzdory jejímu regionálnímu charakteru a nízké účasti států, je definice v deklaraci považována za odrazovou bez ohledu na její skutečný jazyk nebo kontext. [10] Vzhledem k tomu, že pravidla v ní obsažená jsou uznávaná v praxi všech států, má obecný význam. [11] Evans píše, že „se stalo běžnou praxí považovat toto ustanovení Montevidejské úmluvy za výraz obyčejového mezinárodního práva.“ [12]

Dle Malenovského k identifikaci státu jako subjektu mezinárodního práva zpravidla postačí existence prvních tří prvků. Přesto se jeví jako praktické trvat na čtvrtém předpokladu – způsobilosti územní jednotky vstupovat do vztahů s jinými státy. Některé útvary totiž mají své území, obyvatelstvo i veřejnou moc, a jsou tedy státy ve světle všeobecné právovědy. Poněvadž nemají způsobilost vstupovat do mezinárodněprávních poměrů, nelze je považovat za subjekty mezinárodního práva. [13]

Stejně tak Čepelka a Šturma zastávají názor, že subjektem mezinárodního práva se stává stát už okamžikem svého vzniku, a to tím, že svou státnost skutečně také mezinárodně prosadí a udrží, a to nikoliv po dobu jen pomíjivou. Obecnou teorií státu a práva (státovědou) běžně uváděné tři prvky státnosti (území, obyvatelstvo a výkon

[7] Úmluva o právech a povinnostech států z roku 1933, Montevideo, 26.12.1933, The Interrnational Conferences of American States: First Supplement: 1933-1940, článek 1.
[8] Crawford, J. The Creation of States in International Law. 2nd edition. Oxford: Clarendon Press, 2006, s. 45.
[9] Shaw, M. N. International Law. 5th edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s.177 – 178.
[10] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 46, tamtéž, poznámka pod čarou č. 38.
[11] Ondřej, J., Potočný, M. Obecné mezinárodní právo v dokumentech. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 17.
[12] Evans, M. D. International Law. Oxford: Oxford University Press, 2003, s. 221.
[13] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 94 – 95.

veřejné moci) postačí tak jen k vnitrostátnímu projevu této státnosti, k jejímu mezinárodnímu, tj. vnějšímu projevu, je však nezbytně třeba i jejího mocenského prosazení se, což je rysem fakticity daného jevu. [14]

Crawford ve své publikaci „The Creation of States in International Law“ [15] uvádí, že způsobilost vstupovat do vztahů s jinými státy na mezinárodní úrovni již není, pokud kdy byla, výlučnou výsadou států. Primárně tuto způsobilost státy mají, je ale důsledkem subjektivity, a ne jejím kritériem – a není konstantní, nýbrž závisí na konkrétní situaci jednotlivých států. Nicméně někteří autoři, např. Hillgruber, považují tuto způsobilost za nesporné kriterium subjektivity státu. Může být řečeno, že způsobilost vstupovat do plného rozsahu mezinárodních vztahů je užitečným kritériem, protože je nezávislá na uznání ostatními státy a na uplatňování příslušnou entitou. Crawford dále dospívá k názoru, že způsobilost vstupovat do vztahů s jinými státy ve smyslu, v jakém může být užitečným kritériem pro subjektivitu státu, je sjednocením požadavků vládního systému a nezávislosti. [16]

Podle Shawa je způsobilost vstupovat do vztahů s jinými státy aspektem existence příslušné entity, stejně jako známkou důležitosti při uznání ostatními státy. Tato způsobilost je neomezená suverénním národům, protože i mezinárodní organizace, i ne nezávislé státy mohou vstupovat do právních vztahů s ostatními subjekty. Ale pro suverénní stát je podstatná schopnost vytvořit s ostatními subjekty takové právní vztahy, jaké jsou pro něj výhodné. Pokud tomu tak není, subjekt nemůže být nezávislým státem. Nejde zde o záležitost politického tlaku jednoho státu na druhý, ale spíše o nedostatek kompetencí vstupovat do právních vztahů. Rozdílem je přítomnost či absence právní způsobilosti, ne stupeň vlivu, který může ovlivnit rozhodnutí. [17]

Zda je zrod nového státu primárně otázkou faktickou nebo právní a jak může být urovnána součinnost mezi kritérii efektivity a dalšími relevantními právními principy, jsou otázky značně komplikované a velmi důležité. Arbitrážní komise Evropských společenství na Evropské konferenci o Jugoslávii [18] konstatovala, že „stát je obvykle definován jako komunita, která se skládá z území a obyvatelstva podléhající

[14] Čepelka, Č., Šturma, P. Mezinárodní právo veřejné. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 85.
[15] Crawford, J. The Creation of States in International Law. 2nd edition. Oxford: Clarendon Press, 2006, s. 45.
[16] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 61.
[17] Shaw, M. N. International Law…s. 181.
[18] Declaration on Yugoslavia. Recognition of States - Annex 2. Extraordinary EPC Ministerial Meeting, Brussels, 16 December 1991. Dostupný z: http://www.ejil.org/journal/Vol4/No1/art7.html#TopOfPage.

organizované veřejné moci“ a že „takový stát je charakterizován suverenitou“. Tato ustanovení nejsou ani vyčerpávají ani nezměnitelná. Relevantní mohou být i ostatní faktory, jako například sebeurčení či uznání, zatímco relativní váha přisuzována takovým kritériím může být v konkrétních situacích velmi odlišná. [19]

[19] Shaw, M. N. International Law …s. 178.

2 Nezávislost státu

2.1 Suverenita

Mezinárodněprávní subjektivita státu je neodlučně spojena se suverenitou. Státní suverenitou se rozumí nezávislost státní moci na jakékoli jiné moci, a to jak v oblasti mezistátních vztahů, tak i ve věcech vnitřních. Ve své nezávislosti navenek a samostatnosti uvnitř není stát omezen ničím než suverénními právy jiných států, obecným mezinárodním právem a svobodně převzatými mezinárodními závazky. Ve všech ostatních oblastech má volnost jednání. Vnější suverenita státu se projevuje v tom, že stát je plnoprávným subjektem mezinárodního práva, rovnoprávný vůči všem ostatním suverénním státům, a rovným členem mezinárodního společenství. Vnitřní suverenita se vyznačuje tím, že státu náleží výlučná moc na jeho území vůči všem osobám a věcem, jde o tzv. územní výsost. Jakékoli akty cizího státu jsou na území suverénního státu zakázány, ledaže by k nim dal souhlas. Suverénní stát určuje svobodně své státní a společenské zřízení a má plnou volnost při úpravě svých vnitřních záležitostí. Disponuje volně svým státním územím a přírodními zdroji, které se v něm nacházejí. [20]

Státy své území výlučně ovládají, tzn., že mají územní suverenitu, a vykonávají veřejnou moc nad vším, co se na daném teritoriu nachází, tj. vůči obyvatelstvu a věcem, což znamená, že uplatňují území výsost, a také disponují řečeným potenciálem. Tuto skutečnost označujeme termínem „suverenita státu“. Je jím míněna moc státu (státní moc), která je tu nejvyšší, tj. už pojmově eliminuje každou jinou konkurující moc na daném prostou, a vůči jiným suverénům je nezávislá, tj. neodvisí od vůle jiné státní moci. Takto pojatá suverenita by však byla jen skutečností faktickou, pokud bychom ji charakterizovali jako moc, jež navenek ve vztahu k jiným suverénům není omezena jinak než vlastním mocenským potenciálem, a uvnitř pak ochraňována vlastním vnitrostátním právem, jež si nositel suverenity sám stanoví. Je nasnadě, že za takovéto situace by ke slovu snadno přišly i mocenské zákonitosti, jež vyplývají z nerovnosti existujících států. Mezinárodně relevantní je proto jen státní suverenita chráněná mezinárodním právem, tedy ta, která je předmětem jeho úpravy. Je dána obecně platnou mezinárodněprávní normativitou, která přikazuje státům, tedy subjektům této úpravy, jednak respektovat omezení, jež takto mezinárodní právo stanoví pro uplatňování

[20] Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část …s. 14.

suverenity ve vztazích navenek vůči jiným stejně suverénním subjektům tohoto práva (kategorie rovnosti států), jednak nezasahovat do vnitřních věcí, které jsou vyhrazeny vztahům dané státní moci k jí podřízeným subjektům vnitrostátního práva (kategorie nevměšování do vnitřních věcí států). To se týká nejen otázek, kdy mezinárodní právo stanoví upravit určitým způsobem vnitřní věci, ale i těch, jež stávající mezinárodněprávní úprava ponechává nedotčeny, a to jako volnostní sféru vnitrostátní. [21]

Crawford uvádí, že termín „suverenita" je někdy používán namísto termínu „nezávislosti" jako kritéria pro subjektivitu státu. Nicméně, má jiný, přijatelnější význam jako následek nebo důsledek subjektivity, a to neomezenou způsobilost, kterou stát prima facie vlastní. Protože jsou tyto dva významy rozlišné, je lepší užívat termín „nezávislost" k označení prerekvizity pro subjektivitu a termín „suverenita" jako právní důsledek. [22]

Termín „suverenita" je také používán v jiných významech, například k označení neomezené moci s respektem k vnitřním nebo vnějším záležitostem. Proto může být řečeno, že zatímco podle své Ústavy z roku 1960 byl Kypr nezávislým státem, nebyl suverénním, protože Ústava stanovila široký rozsah jednání mimo jeho pravomoc. Tento význam termínu „suverenita" je častý v politickém vyjadřování, nicméně v mezinárodním právu stát většinou nemá žádný nárok na suverenitu v tomto širším významu. [23]

2.2 Nezávislost

Shaw zastává názor, že podstatou způsobilosti vstupovat do vztahů s jinými státy je nezávislost. Ta je rozhodující pro subjektivitu státu. Stát není podřízen žádné jiné suverenitě a je neovlivněný faktickou závislostí na jiných státech. Shaw píše, že je diskutabilní, zda tento stupeň faktické, stejně jako právní, nezávislosti může také být nezbytný. [24]

Crawford nezávislost pojímá jako nejdůležitější kritérium pro subjektivitu státu. Jak stanovil soudce Huber v arbitráži případu „Ostrov Palmas": „Suverenita ve vztahu mezi státy značí nezávislost. Rozvoj národních organizací států během několika

[21] Čepelka, Č., Šturma, P. Mezinárodní právo veřejné …s. 83 – 84.
[22] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 89.
[23] Tamtéž, s. 89.
[24] Shaw, M. N. International Law …s. 181.

posledních století a rozvoj mezinárodního práva ustanovil princip výlučné kompetence státu v souvislosti s jeho územím takovým způsobem, který činí východisko pro uspořádání většiny otázek týkajících se mezinárodních vztahů.“ [25]

Podle Crawforda jsou v pojmu nezávislosti zahrnuty dva hlavní elementy. Samostatná existence entity se souvislými hranicemi a to, že entita není podřízena moci žádného jiného státu nebo skupiny států a dá se o ní říci, že nad sebou nemá žádnou jinou autoritu než mezinárodní právo. „Samostatná existence“ v tomto smyslu je závislá na základních kritériích subjektivity státu, tj. na efektivním výkonu vládní moci vůči určitému teritoriu a obyvatelstvu. Když jsou tyto aspekty naplněny, oblast, na kterou se vztahují, je potenciálně „státní oblastí“. Ale jak vyjasnil soudce Anzilotti, je nezbytný další určitý element – absence podřízenosti jinému státu či státům. V tomto kontextu existují různé možnosti. Může se stát, že entita, která není právně nezávislá, ve skutečnosti funguje se značnou svobodou jak ve vnitřních tak v zahraničních záležitostech. Takové situace nastávají, když jsou právní či nominální nároky potvrzené „suzerenitou“ či „částečnou suverenitou“ (viz. kapitola 2.5, 2.6), nebo kde postupné udělení moci metropolitním státem jeho bývalé kolonii skrývá její nově vznikající subjektivitu. Nebo se může stát, že entita, která je právně nezávislá, je ve skutečnosti pod správou jiného státu v takovém rozsahu, že její právní nezávislost je nepodstatná či bezvýznamná. Je proto nezbytné rozlišovat „právní“ od „faktické“ nezávislosti a určit vztah mezi nimi. [26]

2.2.1 Právní nezávislost

Právní nezávislost existuje tam, kde je moc vlády na území (ve vnitřních a vnějších záležitostech) udělena samostatným orgánům údajného státu. Udělení moci v tomto smyslu může vstoupit v platnost podle práva na území (např. ústavou) nebo může být výsledkem udělení úplné moci od předchozího suveréna; může být ustanoveno nebo uznáno dvojstrannou nebo vícestrannou dohodou. Právní nezávislost znamená, v Rousseauově terminologii, “výlučnost kompetencí”. Tento aspekt je nejlépe ilustrován prozkoumáním určitých faktorů, které jsou považovány za relevantní pro právní nezávislost v mezinárodní praxi. [27]

[25] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 62.
[26] Tamtéž, s. 66.
[27] Tamtéž, s. 67.

2.2.2 Skutečná nebo faktická nezávislost

I v případech, kdy to vypadá, že právní nezávislost existuje, může být nutné prozkoumat více do detailů faktickou či efektivní nezávislost údajného (neboli předpokládaného) státu: tento element koresponduje s Rousseauovým termínem „plnost kompetencí". Faktická nezávislost je relativní, neboli v Rousseauově termínu „kvantitativní": je to otázka míry nezávislosti. Pro současné účely může být definována jako minimální míra skutečné vládní moci v dispozici orgánů údajného státu, která je pro něj nezbytná, aby se dal kvalifikovat jako „nezávislý". Je to otázka politické skutečnosti; konkrétní případy mohou vyvolat opravdové sporné otázky v hodnocení. Nicméně, není to ten případ, že problém „uniká všem definicím". Způsob, jakým se pravidlo vztahuje na rozsah skutečných situací, které vyvstaly, činí jen stěží menší právní problém než formulace samotného pravidla, zvláště když má pravidlo všeobecný charakter. Průzkum praxe ukazuje, že míra faktické nezávislosti nezbytná ke kvalifikaci entity jako státu může být minimální, ale že v případech konfliktu zákonných práv je tento element značně důležitý. To také ukazuje na několik předpokladů, pokud jde o existenci či neexistenci faktické nezávislosti. Tento fakt může být demonstrován prozkoumáním faktorů, které jsou považovány za relevantní. [28] Crawford detailně rozebírá faktory podstatné pro právní i faktickou nezávislost, já uvedu pouze ty, které jsou důvodné pro potřeby této práce.

2.2.2.1 Podstatná vnější kontrola státu

Entita, která se vyznačuje právními znaky nezávislosti, ale je permanentně či po dlouhou dobu vystavena cizí nadvládě a kontrole, není „nezávislá" pro účely subjektivity v mezinárodním právu. Při aplikaci tohoto principu vyvstávají dva problémy. Zaprvé, přinejmenším v některých případech, nemusí být podstatná vnější nadvláda považována za „cizí" a nemusí se proto odchylovat od subjektivity příslušné entity. Skutečnost, že hlavou státu je cizí státní příslušník neznamená, že příslušný stát je podřízen cizí kontrole, pokud tato hlava státu funguje jako místní vláda nebo pod vedením takové vlády. Ale tyto případy jsou výjimečné. Co je v těchto případech důležité, je relativně jasné pochopení týkající se způsobilosti, podle které jsou různé pravomoci vykonávány. Zadruhé, a obvykleji, je problémem určit, v jakém okamžiku se

[28] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 72.

cizí moc stane „kontrolou“ či „nadvládou“. To může způsobit složité problémy v hodnocení určitého případu. [29]

Crawford dále uvádí, že k tomu, aby byl dokázán nedostatek právní nezávislosti, musí být prokázána „cizí vláda, která si podrobuje rozhodování příslušné entity v širokém rozsahu záležitostí, a to systematicky a permanentně“. Aby byl stanoven takový nedostatek nezávislosti při absenci cizí okupace či nezákonné vojenské intervence, musí být překonáno obrovské důkazní břemeno, třebaže může být evidentní skutečnost, že entita je loutková. [30]

2.2.3 Vztah mezi právní a faktickou nezávislostí

Dvojí pojetí právní a faktické nezávislosti je úzce spojeno: jejich konkrétní vztah je však komplikovaný. Když právní a faktické nezávislosti fungují vedle sebe, nevzniká žádný problém. Ale když právní nezávislost jakkoliv zakrývá nedostatek jakékoli skutečné nezávislosti, entita by pro účely státní subjektivity neměla být považována za nezávislou. Složitější je případ, kdy určitý nedostatek právní nezávislosti existuje vedle podstatné faktické nezávislosti – jako u Dominií (země Britského společenství s vlastní vládou) v roce 1924. Musí být zdůrazněno, že specifické souvislosti a právní důsledky, které byly vyhledávané, aby byly dedukovány z údajného nedostatku nezávislosti, jsou velmi důležité. Tak jsou také důležité, v hraničních případech, takové faktory jako uznání (zvláště když je všeobecné a stálé). Zvláště při používání kritérií nezávislosti jako základu pro subjektivitu jsou určité předpoklady důležité. Crawford o nich pojednává v následujících odstavcích. [31]

(1) Je všeobecným principem, že jakákoli územní entita, která je oficiálně samostatná a požívá určité míry skutečné moci, je způsobilá být, a pokud vše poběží podle předpokladů, by i měla být pro účely obecného mezinárodního práva považována za stát. Označení „sui generis“, vztahující se často na entity, u kterých se z nějakého důvodu požaduje, aby nebyly charakterizovány jako státy, má malou hodnotu. Režim pravidel týkající se států poskytuje flexibilní a snadno aplikovatelný standart; naproti tomu velké množství nezbytných a obvykle nevyjádřených pravidel týkajících se „sui generis“ je vyčerpávající a pro většinu účelů zbytečné. Naznačovat, že entity jako

[29] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 76.
[30] Tamtéž, s. 85 – 86.
[31] Tamtéž, s. 88.

„protektoráty“ nebo „zmezinárodněná teritoria“ jsou a priori vyřazeny ze subjektivity státu je nespravedlivé a zveličuje to výlučnost mezinárodně právních režimů subjektivity. Mezinárodní soudní dvůr nikdy tuto domněnku nepotvrdil.

(2) Nezávislost pro účely subjektivity by měla být předpokládána tam, kde je entita právně nezávislá a její vznik nebyl spojen s podstatnou protiprávností. Naproti tomu je tento předpoklad v rozporu s nezávislostí v případech, kdy entita není oficiálně nezávislá nebo není považována za oficiálně nezávislou, její vznik byl spojen s podstatnými protiprávnostmi, nebo kde je, v případě území pod válečnou okupací, vytvořen nový režim pod záštitou okupující mocnosti.

(3) Existuje silný předpoklad ve prospěch nepřetržité subjektivity existujícího státu, navzdory velmi značné ztrátě faktické moci.

(4) Existuje předpoklad ve prospěch nezávislosti územní jednotky jako celku, pokud jí byla udělena úplná právní nezávislost bývalou koloniální mocností.

Závěrem Crawford uvádí: „Předpokládá se zde, že se entita může stát státem navzdory podstatným protiprávnostem ve způsobu či procesu jejího vytvoření. Před rokem 1919 tento předpoklad byl jen sotva zpochybnitelný: spornými otázkami byly problémy aplikace dominantního principu efektivnosti.“ [32]

2.3 Závislé státy

Crawford ve své publikaci „The Creation of States in International Law“ rozsáhle pojednává o závislých státech a jiných závislých entitách. Uvádí zde argumenty soudce Anzilottiho v případu Rakousko – německé celní unie. „Koncepce nezávislosti považovaná za běžnou charakteristiku států jako subjektů mezinárodního práva nemůže být lépe definována než jejím srovnáním s výjimečnou, a do určitého rozsahu abnormální kategorií států, které jsou definované jako „závislé státy“. Jsou to státy, jež podléhají pravomocím jednoho nebo více jiných států. Idea závislosti proto nezbytně zahrnuje vztah mezi nadřízeným státem (např. suzerén, protektor atd.) a podřízeným nebo podrobeným státem (např. vazal, protektorát atd.), vztah mezi státem, který může legálně vnutit svoji vůli druhému státu a státem, jež je legálně přinucen se

[32] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 89.

této vůli podrobit. Pokud neexistuje takový vztah nadřízenosti a podřízenosti, je nemožné hovořit o závislosti ve významu mezinárodního práva.“ [33]

Crawford dále uvádí, že starší formy závislých států v současnosti vymizely: moderní praxe rozvinula vlastní kategorie sdílených vládních kompetencí, které jsou většinou rozdílné jak ve svém účelu tak ve způsobu, jakým byly zřízeny, a které mohou fungovat bez znaků závislosti, kolonialismu a jiných. Různorodost závislých statutů byla v praxi značná. Jako příklad může být uvedena téměř každá obměna práv a pravomocí, od skoro nezávislosti až po skutečnou absorpci jiným státem. Výsledkem je, že terminologie v této oblasti spěje k tomu být nejasná – a možná i nevyhnutelně je, protože, i když je vybrán odpovídající termín k popsání závislého vztahu v době kdy byl zformován, pozdější změny mohou tento termín učinit nejasným a neúčelným. Z tohoto důvodu je základním principem, že právní důsledky daného vztahu nemají být určeny podle označení daného vztahu („protektorát“, „suzerenita“, „vazalita“), ale prozkoumáním ustavujících dokumentů a okolností daného případu. Tento princip byl potvrzen Stálým soudem v rozsudku „Nařízení o státní příslušnosti v Tunisu a Maroku“: „Rozsah pravomocí protektora na území protektorátu záleží zaprvé na dohodě mezi protektorátem a protektorátním státem zřizující protektorát a za druhé na podmínkách, za kterých byl protektorát uznán třetími mocnostmi, vůči kterým je cílem to, aby se mohly spolehnout se na ustanovení těchto dohod. Navzdory svým společným rysům podle mezinárodního práva mají protektoráty své individuální právní charakteristiky vyplývající ze specifických podmínek, za kterých byly vytvořeny, a z úrovně jejich vývoje.“ [34]

2.4 Protektoráty

Právní nezávislost státu je shodná se značným stupněm faktické nezávislosti. Přednost právní nezávislosti před faktickou při hodnocení, zda je subjekt státem, znamená, že společně se suverenitou může koexistovat celkem rozsáhlá delegace kompetencí stanovená smlouvou. Ustanovení smlouvy obvykle nesnižují hodnotu právní nezávislosti; otázka je, jak rozsáhlá musí být ztráta faktické nezávislosti v protektorátní smlouvě, než subjekt již nebude moci být považován za stát. Všeobecně může být řečeno, že výkon delegovaných pravomocí ve shodě s protektorátními

[33] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 283.
[34] Tamtéž, s. 283 – 284.

záležitostmi není neslučitelný se suverenitou státu, jestliže je omezení nezávislosti založeno na místním souhlasu, nezahrnuje rozsáhlé pravomoci vnitřní kontroly a nenechává místní entitu bez určitého stupně vlivu na výkon jejích zahraničních záležitostí. Například pravomoc mocnosti uzavírat smlouvy pro protektorát a implementovat je na jeho území byla všeobecně považována za neslučitelnou s místní suverenitou: protože moderní mezinárodní vztahy mohou zahrnout prakticky každý aspekt vládních pravomocí uvnitř státu, kontrola tohoto druhu vyjadřuje zdrženlivost zasahovat do celého rozsahu pravomocí vlády. V praxi se ale našla řada případů od prakticky kompletní nezávislosti až k takové ztrátě faktické nezávislosti, že se to dotýkalo suverenity. [35]

Crawford zmiňuje případ Nepálu. Ačkoli v devatenáctém století byl přinejmenším politicky závislý na Britské Východoindické společnosti, jeho závislost byla spíše personálního charakteru. Britské uznání Nepálu bylo odsouhlaseno v roce 1923. Nicméně kvůli jeho izolovanosti a neaktivitě v zahraničních vztazích, Nepál zůstal do značné míry neuznaný. [36] Dostatečně jasný je příklad San Marina, které se zavázalo nepřijmout ochranu žádné jiné mocnosti než Itálie. Sereni charakterizoval San Marino tak, že je pod italskou „ochranou“, ale ne jako protektorát. [37] Nakonec v řadě případů je protektorát považován za stát navzdory existenci práva na výlučné zastupování v jednání v zahraničních záležitostech kombinovaným s právem veta. Tak to bylo u Svobodného města Danzig. Nicméně, tyto situace jsou blízko k tomu, že hraničí s nedostatkem nezávislosti: zdálo by se potřebné zavést určitý stupeň skutečného výkonu místních pravomocí nehledě na veto. [38]

Zvažovaným případem byly také bývalé britské protektoráty v Arabském zálivu. Například vůdce Bahrainu se zaručil: „Zavázat britské vládě sebe a své nástupce v bahrainské vládě, že se zdrží vstupování do vyjednávání či uzavírání dohod jakéhokoli druhu s jakýmkoli jiným státem či vládou než s Británií bez souhlasu britské vlády. Dále se zavázal odmítnout povolení zřídit diplomatické či konzulární úřady nebo zásobování uhlím na svém území jakékoli jiné vládě než britské, pokud Británie nebude souhlasit.“ Další smlouvou se Šejch zavázal neuzavírat žádné smlouvy nebo korespondenci s žádnou jinou mocností než s Británií, a bez britského povolení

[35] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 288 – 289.
[36] Tamtéž, s. 289, poznámka pod čarou č. 32.
[37] Tamtéž, s. 289.
[38] Tamtéž, s. 291.

nesouhlasit se sídlem zmocněnce jednatele žádné jiné vlády a neodtrhnout žádným způsobem žádnou část svého území, pokud to nebude ve prospěch britské vlády. Dodatečné dohody taktéž činily opatření pro předchozí konzultaci či souhlas s udělováním koncesí pro rybaření či ropné průzkumy. Podobné dohody byly uzavřeny s Kuvajtem v roce 1899, Katarem v roce 1916 a s bývalými Spojenými arabskými emiráty v roce 1892. Pozice těchto států v takových dohodách byla spornou záležitostí. Ačkoli britská vláda je opakovaně kvalifikovala jako „nezávislé státy pod ochranou vlády Jejího Veličenstva", teoretici směřovali k popírání jejich nezávislosti a dokonce i k popírání toho, že by vůbec měly nějakou oddělenou osobnost. [39] Například Al-Baharna považoval státy zálivu (včetně Ománu), za státy s určitým mezinárodním statutem, ale ne za nezávislé státy. Ale byly, jak tvrdí, „samosprávná území", s „nezávislou vládou". [40] Neurčitá, pochybná povaha místní nezávislosti v těchto typech případů a potřeba uchýlit se k doplňkovému kritériu jako je uznání, jsou dobře ilustrovány Knížectvím Monaka, které bylo dlouho mezinárodně uznáváno jako nezávislý stát navzdory speciální dohodě o vztazích s Francií. [41]

V rámci shrnutí Crawford uvádí, že nezbytnými prerekvizitami pro nezávislost pod režimem ochrany jsou: uchování si podstatných pravomocí ve vnitřních záležitostech (zahrnující implementaci mezinárodních závazků), určitý stupeň kontroly na výkon pravomocí v zahraničních záležitostech, a založení metropolitních kompetencí na delegaci smlouvou nebo jiným prostředkem. Kde tyto elementy nejsou naplněny a kde je nepřítomnost všeobecného uznání, by neměl být subjekt, jehož se to týká, považován za protektorát, i přesto, že by stále mohl mít samostatnou právní subjektivitu. [42]

Pro zjištění, zda určitá dohoda uzavřená protektorátním státem zavazuje protektorát, musí být zodpovězeny dvě otázky. První, zda protektorátní stát měl mezinárodní způsobilost vázat protektorát a druhá, jestli tak ve skutečnosti učinil. Protože ve většině protektorátů měl protektorátní stát plnou pravomoc s ohledem na mezinárodní vztahy protektorátu, a ačkoli protektorát mohl zůstat právně odlišný, tato otázka z velké části závisela na interpretaci konkrétního případu. Kde dohoda výslovně zahrnovala území protektorátu nebo zaručovala jeho vyloučení pouze výslovným

[39] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 292.
[40] Tamtéž, s. 292, poznámka pod čarou č. 49.
[41] Tamtéž, s. 291 – 292.
[42] Tamtéž, s. 294.

prohlášením, tam nebyl žádný problém. Kde se dohoda dotýkala přímo zájmů protektorátu, její rozsah vůči protektorátu mohl být předpokládaný. Kde ale byly smluvní podmínky všeobecné, tam bylo prokazatelné, že se nevztahovaly na protektoráty. [43]

2.5 Suzerenita a vazalské státy

Crawford uvádí, že termíny "vazalita" a "suzerenita" jsou odvozeny z feudálního práva a že jejich překlad do oboru mezinárodních vztahů je snadným zdrojem ke zmatení. Termín "vazalita" se někdy váže na entitu podléhající suzerenitě a někdy na státy pozvolně odtržené z říše. Suzerenita může být definována jako vztah mezi dominantním a závislým státem, jehož důsledky jsou částečně definovány úmluvou nebo dohodou a částečně speciálním právem charakteristickým pro jejich vztah či druh vztahů. Liší se od protektorátu pouze v tom, že její případy jsou spíše nedefinovatelné nebo se týkají všeobecných požadavků na svrchovanost. [44]

Je obtížné rozlišit takzvané suzerénní a vazalské státy od protektorátních států. Tyto termíny jsou odvozeny z feudální praxe, ale postavení, které mají reprezentovat, jsou někdy stěží rozlišitelné od jednoho či ostatních typů protektorátů. Indické národní státy například byly běžně považovány za případ suzerenity, ale mohly stejně tak být označovány jako protektoráty. Termín suzerenity je v současnosti již zastaralý. [45]

2.6 Autonomie a částečná suverenita

Crawford definuje autonomní území jako oblasti státu, obvykle požívající nějaké etnické či kulturní odlišnosti, kterým byly uděleny samostatné pravomoci vnitřní správy na určitém stupni, bez toho aniž by byly odtrženy od státu, jehož jsou součástí. Takový status, aby byl relevantní pro účely této úvahy, musí být ustaven jako mezinárodně vázaný na ústřední mocnosti. V takových případech může mít místní entita určitý status, třebaže vzhledem k tomu, že běžně nezahrnuje žádnou způsobilost k zahraničním stykům, je tento status obvykle velmi omezen. Dokud takové oblasti nedosáhnou určité pokročilosti úrovně v rozvoji směřujícímu k samosprávě, nelze je považovat za státy. [46]

[43] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 315 – 316.
[44] Tamtéž, s. 321.
[45] Tamtéž, s. 287 – 288.
[46] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 323 – 324.

Autonomní teritoria se v průběhu devatenáctého století odlišovala jedno od druhého v takové míře, že nemohla být jednotně definována. Nicméně panovala všeobecná shoda v tom, že autonomní území – aby mu byl dán určitý význam z hlediska mezinárodního práva – muselo mít určité rozdílné rysy, aby se dalo rozlišit od výhradně vnitrostátního ústavního uspořádání. Tímto rysem byla buď dohoda, na které autonomie teritoria spočívala, nebo dohoda o ručení, kterou třetí státy garantovaly autonomii určitého území. Mohla se také sestávat z nezávislé pravomoci uzavírat dohody s ostatními subjekty mezinárodního práva či vstupovat do diplomatických vztahů s ostatními entitami. Tyto charakteristiky byly vždy důležité k analýze právní povahy určité entity a občas bylo obtížné rozhodnout, zda je entita autonomním územím či státem. Tyto problémy nejsou neobvyklé dokonce ani v současnosti, i když přirovnání ve specifickém případu nemusí být omezováno pouze na dvě alternativy, zda jde o autonomní území či o stát. Je tu mnoho dalších možností, jako například protektoráty, mandátní území, federální státy, poručenská území či kondominia. [47]

Po shrnutí teoretických poznatků přikročím v praktické části práce k jejich aplikaci na konkrétní situaci v Tibetu. V šesté kapitole vycházím ze zde definovaných typů závislosti jednoho státu na druhém a dosazuji je na případ Tibetu, pomocí čehož se snažím dojít k vyjasnění jeho vztahu závislosti na Číně.

[47] Encyclopedia of Public International Law. Volume one: Aalands Islands to Dumbarton oaks conference (1944). Max Planck institute for comparative public law and international law under the direction of Rudolf Bernhardt. Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1992, s. 308 – 309.

3 Uznání státu mezinárodním společenstvím

3.1 Uznání státu z hlediska mezinárodněprávní teorie

Uznání státu je institutem v mezinárodním právu, který bývá některými teoretiky zařazován k předpokladům pro mezinárodněprávní subjektivitu státu. Kromě výše uvedených základních kritérií pro mezinárodněprávní subjektivitu státu, existují ještě další předpoklady, které pomáhají určit status státu v mezinárodním právu. Crawford ve své publikaci „The Creation of States in International Law" uvádí, kromě základních čtyř kritérií, ještě další kritéria efektivnosti pro subjektivitu státu: nezávislost, suverenitu a kategorii ostatních kritérií, která jsou někdy prohlašována za podstatná pro subjektivitu, mezi něž řadí stálost entity, snahu a schopnost zachovávat mezinárodní právo, určitý stupeň civilizace, právní pořádek a uznání. [48] Jelikož právě uznání Tibetu jako státu hraje podstatnou roli pro určení jeho právního statutu, jak objasňuji v praktické části této práce, zabývám se na tomto místě podrobněji právě tímto institutem.

Problematika uznání státu není zcela vyjasněnou, jasně definovanou kategorií, na kterou by mezinárodní společenství zastávalo jednotný názor. Teoretici se ve svých názorech na význam, místo a důsledky uznání v mezinárodním právu mnohdy rozcházejí. Přitom jde o velmi významnou otázku pro vznik, fungování a vývoj státu v mezinárodním společenství.

Podle Malenovského základní trojice konstitutivních prvků představuje objektivní povahu vzniku státu, je vyústěním historického procesu. Stát existuje, vykazuje – li všechny tři prvky. Ostatní státy se omezují podle mezinárodního práva na konstatování, zda prvky skutečně existují, což je projevem zásady efektivity v mezinárodním právu. Historii však provázejí neustálé pokusy oslabit výhradně objektivní charakter státu coby subjektu mezinárodního práva a zakomponovat do něj i prvek subjektivní, tj. podmínit subjektivitu nového státu uznáním ostatními státy – jinými slovy, takový stát do mezinárodního společenství vlastně kooptovat. Současné mezinárodní právo je právním řádem, v němž je zásada efektivity usměrňována jinými zásadami, mj. legitimity. [49]

[48] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 37.
[49] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 89.

Dle Potočného nově vzniklý stát je sice již v důsledku své faktické existence považován ve vztahu k jiným státům za subjekt mezinárodního práva, platí to ovšem, jen pokud jde o základní práva a povinnosti státu. K jeho plné účasti na životě mezinárodního společenství a rozvíjení běžných styků s jinými státy je totiž třeba, aby byl mezinárodně uznán. Současně je však nově vzniklý stát od počátku své existence povinen zachovávat pravidla obecného mezinárodního práva vůči všem ostatním existujícím státům, bez ohledu na to, zda ho konkrétní státy uznávají či nikoli. Přestože tedy uznání státu nemá žádný vliv na existenci státu jako subjektu mezinárodního práva, je postavení státu, který není uznán ze strany většiny členů mezinárodního společenství, značně obtížné. Teprve uznáním se totiž jeho mezinárodní postavení významně upevní a umožní mu aktivní účast v životě mezinárodního společenství i ve vztahu k jednotlivým státům. Uznání státu je tedy právním aktem, kterým jiný existující stát bere na vědomí skutečnost, že nově vzniklý útvar je suverénním státem a rovnoprávným subjektem mezinárodního práva. Současně existující stát projevuje svým uznáním vůli vstoupit s tímto novým státem do právních vztahů, které jdou dále, než to umožňují základní práva a povinnosti státu. [50]

Někteří autoři ve svých názorech na nezbytnost a nutnost uznání jdou dokonce ještě dále. Kupříkladu podle Seidl-Hohenvelderna je v nauce mezinárodního práva sporné, zda útvar, který dosáhne základních tří prvků znaků suverénního státu, se automaticky stává subjektem mezinárodního práva. Podle něj bývá zčásti tvrzeno, že k tomuto je ještě potřebné uznání nového státu. Pohled na praxi státu nám ukazuje, že nové státy skutečně považují za velmi důležité své uznání jakožto státu pokud možno všemi dosavadními státy. Avšak na druhé straně je nový stát někdy uznán některými státy teprve mnoho let od okamžiku, kdy při objektivním posouzení dosáhl tří elementů, které podle výše uvedeného vymezení musí mít určitý útvar k tomu, aby mohl být považován za stát. [51]

Další způsob prezentace můžeme pozorovat u jiných teoretiků mezinárodněprávní vědy. Dle nich se stát stává subjektem soudobého mezinárodního práva již tím, že svou státnost diplomaticky a mocensky prosadí a udrží ji. Není třeba, aby ho v této kvalitě uznaly jiné státy, jak tomu bylo v období tradičního mezinárodního práva. Dnes se stát stává členem mezinárodního společenství pouhým faktem své

[50] Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část …s. 24 – 25.
[51] Seidl-Hohenveldern, I. Mezinárodní právo veřejné. Přeložila Pauknerová, M. 3. vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 135.

existence a nikoliv aktem uznání de iure ze strany již existujících států. Základní triáda konstitutivních prvků zakládající existenci státu se uvádí v obecné teorii práva, ale mocenské prosazení státnosti je dnes prvořadým prvkem pro každý stát, ať nový či již stávající. Typickým příkladem neexistence státnosti je Severokyperská turecká republika (1983), vzniknuvší po turecké invazi na Kypr v roce 1974, s níž však komunikuje právě jen Turecko. [52]

Crawford se přiklání k tomu názoru, že uznání státu v mezinárodním právu není podmínkou pro jeho subjektivitu. Entita neuznaná za stát, ale dosahující požadavků na uznání, má ve vztahu k neuznávajícímu státu práva, jež náleží státům dle mezinárodního práva veřejného. Entita není státem, protože je uznána; je uznána, protože je státem. Na druhé straně je pravda, že přinejmenším v některých případech entita, kterou z nějakého důvodu nemůžeme podle základních kriterií kvalifikovat jako stát, může i přesto jako taková být uznána. Takové uznání může být základním z právních závazků pro uznávající nebo pro podřízený stát; může také směřovat k upevnění všeobecného právního statutu v procesu utváření státu. Otázka uznání v případech jako je Bosna – Hercegovina, kde byl nedostatek efektivní kontroly, nebo v případech evropských „ministátů“, kde vyvstávala otázka jak právní tak faktické nezávislosti, vedla autory ke kladení důrazů na tyto aspekty. Uznání, i když v zásadě deklaratorní, může tak mít v určitých případech zásadní význam. Přinejmenším v případech, kdy uznávající stát nejedná zcela oportunistickým způsobem, je uznání důležitým důkazem právního statutu. [53]

Encyklopedie mezinárodního práva veřejného podává následující závěry. Je opakovaně stanoveno, že uznání států předpokládá existenci kritérií pro subjektivitu státu, tj. určité území, obyvatelstvo a efektivní vládu. V období, kdy se teorie uznání vyvíjela, byl kladen důraz na případy násilného odtržení od bývalé mateřské země. V těchto případech se na efektivitu oddělení nazíralo jako na nejdůležitější kritérium. Vývoj procesu dekolonizace po roce 1945 ukázal, že uznání státu je pravidelným zvykem tam, kde nejsou žádné spory s bývalou mateřskou zemí. Mnoho afrických, asijských a amerických států, které se stávaly nezávislými na základě rozhodnutí zaujímaných bývalými koloniálními mocnostmi, byly společenstvím národů bezprostředně uznávány. To se také stávalo v případech, kde se ve velkém rozsahu

[52] David, V., Sladký, P., Zbořil, F. Mezinárodní právo veřejné. 3. vydání. Praha: Linde Praha, 2006, s. 124 – 125.
[53] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 93.

vedly spory o hranice zemí nebo kde pro zemi jako celek neexistovala žádná efektivní vláda (např. bývalé Kongo, 1960). [54]

Ke zjištění toho, co státy považují za podstatná kritéria pro subjektivitu, je však náležitější zvažovat, za jakých okolností státy odmítaly uznání entity za stát. Jsou zde dva hlavní důvody, proč státy odmítaly úplné uznání určité entity, i když se na první pohled podobala existujícímu státu. Nejčastěji užívaným důvodem je nedostatek nezávislosti ve vztahu k určitému státu, který chce nový stát, jemuž dopomohl ke vzniku, využívat. Takový důvod byl například předložen při neuznání Mandžuska jako japonského „loutkového státu". Druhý důvod, který byl použit k odmítnutí uznání v případě Rhodesie, byla skutečnost, že nezávislost na území bývalé kolonie byla dosažena bílou menšinovou vládou. Zřejmý nedostatek jakéhokoli aktu sebeurčení celým národem byl posuzován jako ospravedlnění neuznání. Třebaže demokratické systémy nejsou prerekvizitami pro uznání, zdá se být potvrzeno, že v případě států, jejichž nezávislost není potvrzena dlouhou historií, může být vyžadováno určité jednání, přinejmenším tacitní potvrzení postojem národa. Potřebné je na tomto místě dodat, že neuznání státu neznamená, jak bylo někdy uvažováno v dřívějších teoriích, že entita nespadá pod rámec sféry mezinárodního práva veřejného. Mnohá pravidla mezinárodního práva veřejného jsou ve skutečnosti aplikovatelná nehledě na neuznání státu. [55]

Evans vychází ze sdělení zpravodaje v rámci Komise pro mezinárodní právo na téma jednostranných aktů. Píše, že vyjádření zpravodaje dokazuje dvě právní charakteristiky uznání států v mezinárodním právu. Uznání je jednostranným aktem státu a aktem, který má mezinárodněprávní důsledky. Jednostranná povaha aktu znamená, že stát má možnost uvážení, zda jednat či nejednat a v rámci svého rozhodování může vzít v úvahu čistě politická uvážení. Jde tedy o volní, jednostranný akt státu, ne o jeho povinnost. Neznamená to však, že tato pravomoc státu přenechaná volnému uvážení je neomezená: stát nemůže použít volného uvážení v rozporu s právem druhých států. [56] Jestliže uznání zahrnuje určité právní vztahy, neznamená to, že sebou nezbytně nese i konkrétní diplomatické vztahy. Fakt, že rozhodnutí státu uznat a zřídit diplomatické vztahy probíhá často současně a dokonce i společně v rámci

[54] Encyclopedia of Public International Law. Volume four: Quirin, ex parte to Zones of peace. Max Planck institute for comparative public law and international law under the direction of Rudolf Bernhardt. Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 2000, s. 34.
[55] Tamtéž, s. 34 – 35.
[56] Evans, M. D. International Law …s. 239.

jednoho aktu (někdy nazývané „diplomatické uznání“) by nemělo tyto akty směšovat. Uznání je aktem volného uvážení, ustanovení diplomatických vztahů je rovněž aktem volného uvážení, takže i poté, co jeden stát uznal druhý, to neznamená, že musí následovat ustanovení diplomatických vztahů, nebo že pokud již jednou byly zřízeny, nemohou být modifikovány či ukončeny. [57]

Uznání coby jednostranný právní akt by nemělo být zaměňováno se způsobilostí států vstupovat do mezinárodních vztahů. Dokládá to čínský případ. Vláda tzv. Čínské republiky je uznávána jako legitimní reprezentant celé Číny dvaceti čtyřmi státy a Svatým stolcem. Přitom například Světová obchodní organizace ji uznává za pouhé celní území. Ostatní uznávají Čínskou lidovou republiku ustavenou 1. října 1950.

3.2 Způsoby uznání

Uznání se často rozlišuje na tzv. de facto a de jure uznání. Uznání de jure vyjadřuje vůli uznávajícího státu jednat s uznaným státem jako s plnohodnotným a všestranným subjektem mezinárodního práva a navázat s ním právní a politické styky v plném rozsahu, jaký je obvyklý mezi členy mezinárodního společenství. Uznání de facto je svým obsahem omezené a prozatímní. Jeho právní účinky jsou omezenější, než je tomu při uznání de iure. Může vést k založení jakéhokoliv právního poměru, který jde nad míru základních práv a povinností státu. K uznání de facto sahají státy často v případech, kdy jsou nuceny ve vlastním zájmu urychleně upravit svůj poměr k nově vzniklému státu, například si hodlají takto pro sebe zajistit výhodné postavení. Přitom se však nechtějí definitivně vázat ve své politice vůči novému státu, protože nemají důvěru v jeho trvání, nebo si ani nepřejí, aby trvale existoval. [58]

Podle Seidl – Hohenvelderna v pouhém uznání de facto spočívá určitá nedůvěra vůči stabilitě vztahů v takto uznaném novém státě. Takové prohlášení je možno snadno odvolat. Stav potom odpovídá tomu stavu, který existoval před uznáním. Může být odvoláno i uznání de jure, k tomu však dochází skutečně zřídka. Odhlédneme – li od této okolnosti, je uznání de facto rovnocenné uznání de jure. Jednou vyslovené uznání státu nemůže být odvoláno přerušením diplomatických styků. [59]

[57] Evans, M. D. International Law …s. 240.
[58] Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část …s. 25.
[59] Seidl-Hohenveldern, I. Mezinárodní právo veřejné …s. 137.

V Encyklopedii mezinárodního práva veřejného se uvádí, že tento rozdíl mezi uznáním de iure a de facto byl vždy zdrojem potíží. Ve většině případů nebude uznání kvalifikováno ani jedním z těchto termínů. Tam, kde je stanoveno, že jde o uznání faktické, je naznačena určitá nerozhodnost na straně uznávajícího subjektu, buď pokud jde o vznik nového státu nebo o jeho územní situaci. Pravděpodobně posledním jasným příkladem faktického uznání státu bylo uznání Izraele Velkou Británií v roce 1948. Dalším problémem je skutečnost, že pojem de facto může být používán nejen ke kvalifikaci uznání, ale i k poukázání na faktickou situaci, kdy stát již uznán je, jako je tomu v případě uznání faktické vlády nebo režimu.[60]

Uznání de iure ani uznání de facto sama o sobě nezajišťují skutečný rozvoj vztahů mezi uznávajícím a uznávaným státem. Dávají pouze právní základ pro praktickou spolupráci. Záleží na politické vůli obou stran, jak bude této možnosti využito. V mezinárodní praxi států nalezneme mnoho příkladů, kdy uznání nevedlo v praxi k bližší vzájemné spolupráci, například uznání de iure Čínské lidové republiky Velkou Británií v roce 1954. [61]

Co se týče forem uznávacího aktu, může být vyjádřen buď mlčky, nebo výslovně. Shaw udává, že uznání samo o sobě nemusí být výslovné, to je ve formě otevřené, jednoznačné a formální komunikace, ale může být za určitých okolností i učiněno mlčky, neboli konkludentně. Článek 7 Montevidejské úmluvy stanovuje, že „uznání státu může být výslovné nebo tacitní. Posledně zmíněné vyplývá z jakéhokoli aktu, který v sobě obsahuje záměr uznat nový stát.“ [62] To je způsobeno skutečností, že uznání se nachází ve vůli a záměru státu, který uznání poskytuje. V souvislosti s tím existují podmínky, za kterých může přicházet v úvahu stanovit, že v jistém způsobu jednání jeden stát implicitně uznává stát druhý. Protože možnost nepřímého nebo konkludentního uznání je disponibilní, státy mohou učinit výslovné prohlášení v tom smyslu, že konkrétní kroky týkající se druhé strany, se žádným způsobem nedají interpretovat jako kroky zahrnující jakékoli uznání. Tento postoj byl použit arabskými státy vůči Izraeli, i v dalších případech. [63]

[60] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 35.
[61] Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část …s. 26.
[62] Úmluva o právech a povinnostech států z roku 1933, Montevideo, 26.12.1933. The Interrnational Conferences of American States: First Supplement: 1933-1940, článek 7.
[63] Shaw, M. N. International Law …s. 384 – 385.

Výslovným uznáním je každý formální akt, kterým uznávající stát přímo vyhlašuje svou vůli druhý stát uznat. Může to být jednostranný akt uznávajícího státu, např. prohlášení vlády nebo diplomatická nóta obsahující projev vůle uznat druhý stát, nebo akt dvoustranný či vícestranný, například uzavření formální smlouvy s uznávaným státem nebo uznání nového státu ostatními státy na mezinárodní konferenci. Uznání mlčky, nebo-li konkludentně, je oficiálním aktem uznávajícího státu implikujícím uznání nového státu, např. uzavření dohody s novým státem. Obojí totiž předpokládá přiznání mezinárodněprávní způsobilosti uznávaného státu v dalších oblastech, než jsou základní práva a povinnosti státu. Naopak právní účinky uznání nemá pouhá společná účast s neuznávaným státem na mnohostranné mezinárodní konferenci. Ani podpis mnohostranné smlouvy, jejímž účastníkem je i neuznávaný stát, nebo jeho členství v mezinárodní organizaci nemá účinky konkludentního uznání. I v OSN a v některých mezinárodních odborných organizacích existovaly státy, které se navzájem neuznávaly, jako například arabské státy a Izrael. [64]

Uznání může být výslovné zvláště po udělení nezávislosti státu. Nicméně pozornost by neměla být kladena na vyvození uznání z jednání, které na takový záměr zřetelně neukazuje. Dalo by se říci, že je zde pouze jediné nesporné jednání, ze kterého může být plné uznání vždy vyvozeno: ustanovení plných diplomatických vztahů. Všechny další formy kontaktu nevedou nezbytně k uznání za stát. [65]

3.3 Teorie uznání – konstitutivní a deklaratorní

Všichni teoretikové v rámci institutu uznání zmiňují dvě základní teorie, ze kterých uznání vychází – konstitutivní a deklaratorní.

Seidel-Hohenvedern zastává názor, že nejednoznačnost a rozdílnost názorů v diskusi na účinky aktu uznání vychází v podstatě ze dvou základních teorií, konstitutivní a deklaratorní. Podle teorie konstitutivního účinku uznání se útvar, který má státní obyvatelstvo, státní území a suverénní státní moc, nestává ještě mezinárodněprávním subjektem jakožto stát na základě těchto znaků. Takovou subjektivitu získává až na základě uznání, a to pouze ve vztahu ke státu, který jej uznal. Tvrdost tohoto pravidla chtějí někteří zastánci této teorie, např. Lauterpacht, zmírnit tvrzením, že existuje mezinárodněprávní povinnost států k uznání každého útvaru, který

[64] Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část …s. 26.
[65] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 35.

má uvedené tři elementy. Naproti tomu deklaratorní teorie popírá konstitutivní účinek uznání. Jakmile dojde u určitého útvaru k naplnění uvedených tří elementů, stává se státem a tím i subjektem mezinárodního práva. Uznání jinými státy tuto skutečnost pouze potvrzuje. Ani jedna z těchto teorií není plně uspokojivá. Akt uznání spojuje podstatné deklaratorní i konstitutivní elementy. [66]

Malenovský tvrdí, že účinky uznání jsou primárně deklaratorní. Uznáním se bere na vědomí právní skutečnost, jež existuje nezávisle na vůli uznávajícího. Akt uznání není proto s to přetvořit ve stát subjekt mezinárodního práva, který nesplňuje veškeré požadované podmínky. Opomenutí uznat naopak nemůže mít rozhodující dopad na státnost neuznaného státu. I neuznané státy musí respektovat normy obecného mezinárodního práva. Bylo by však nepřípustně jednostranné pokoušet se omezit povahu účinků uznání pouze na jejich deklaratornost. Uznání totiž nejen konstatuje právní skutečnost vzniku státu, ale také ji akceptuje. Uznání obsahuje vůli zacházet s uznaným subjektem skutečně jako se státem a respektovat jej coby svrchovaně rovný, tímto buduje nový právní stav. Má proto i neopominutelné konstitutivní účinky, jež spolu s deklaratorními vytvářejí nerozlučnou jednotu. [67]

Encyklopedie mezinárodního práva veřejného se k daným teoriím vyslovuje následovně. Po uznání státu je zřejmé, že všechna pravidla mezinárodního práva veřejného regulující vztahy mezi suverénními státy jsou aplikovatelné ipso jure. Bez uznání to může být sporné. Již dlouho existuje diskuse ohledně toho, zda uznání má pouze deklaratorní či konstitutivní účinky. Anzilotti a Kelsen předkládají teoretické důvody, proč uznání musí mít v systému práva konstitutivní význam. Lauterpacht tvrdil, že tam, kde jsou spory ohledně existence kritérií subjektivity státu, akt uznání tyto spory konstitutivně urovnává. Viděl povinnost uznat stát v případě, kde jsou tato kritéria naplněna. [68] Nicméně je zřejmé, že akt uznání stát neutváří. Pouze potvrzuje, že entita dosáhla subjektivity. Jakmile všechny státy, nebo téměř všechny státy, zaujmou stejný postoj, otázka je vyřešena. Článek 12 Charty Organizace amerických států stanoví: „Politická existence státu je nezávislá na uznání ostatními státy. Předtím, než je stát uznán, má právo chránit svou integritu a nezávislost.“ [69]

[66] Seidl-Hohenveldern, I. Mezinárodní právo veřejné …s. 135.
[67] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 110-111.
[68] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 35.
[69] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 35.

Každopádně důležité je, jak je dále uvedeno v této Encyklopedii, že tyto dvě teorie související s uznáním se soustředí na rozdílné problémy. V praxi nepomáhají vysvětlit uznání nebo objasnit pozici entit, které nejsou uznané. Žádný závazek zřídit plné diplomatické vztahy nebo jakékoli jiné specifické odkazy z uznání nevyplývají. Státy, kterých se uznání týká, se mohou svobodně rozhodnout, zda druhý stát uznat či nikoliv. [70]

3.4 Zakotvení institutu uznání v mezinárodněprávní praxi

Co se týče zakotvení institutu uznání na všeobecné úrovni, pokusy deklarovat pravidla o uznání v rámci systému mezinárodní kodifikace byly vždy odmítány. [71]

Téma uznání států a vlád je od roku 1949 stále na pracovním programu Komise pro mezinárodní právo, ale byl vykázán malý zájem v zabývání se touto záležitostí. V roce 1973, během diskuse o budoucnosti pracovního programu Komise pro mezinárodní právo, bylo odsouhlaseno, že otázka uznání států a vlád by měla být odložena prozatím stranou, třebaže měla právní důsledky, vyvstávalo mnoho politických problémů, které nebyly vhodné pro právní regulaci. Otázka byla znovu nadnesena v roce 1996, ale žádná jednání neproběhla. Je otázkou, jak koncept tak ústřední pro státnost může zůstat bez definice, nebo alespoň bez nějaké uspokojující definice, po tak dlouhou dobu. Může to být z toho důvodu, že tato otázka běžně vyvstává pouze v případech hraničních rozporů, kdy se objeví nová entita nesoucí určité, ale ne veškeré, charakteristiky státnosti. Zbývající problémy charakterizace nemohou být vyřešeny jinak než ve vztahu ke konkrétním faktům a okolnostem. [72]

Evropské právo se vztahy uznávání nových států zabývá a ustanovuje pro tuto oblast určitá pravidla. V souvislosti se vznikem nových států ve východní Evropě a v Sovětském svazu přijaly členské státy Evropského společenství v prosinci 1991 Deklaraci o směrnicích při uznávání těchto nových států. [73] Potvrdily v ní svou připravenost uznat tyto státy podle normálních standardů a mezinárodní praxe, s ohledem na politické reality v každém případě, pokud se tyto státy ustavily na demokratickém základě, přijaly patřičné mezinárodní povinnosti a zavázaly se v dobré

[70] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 35.
[71] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 37.
[72] Tamtéž, s. 40.
[73] Declaration on the Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet. Recognition of States - Annex 1, Union, 16. December 1991.
Dostupný z: http://www.ejil.org/journal/Vol4/No1/art6.html.

víře uskutečňovat proces jejich vzniku mírovou cestou s použitím metody vyjednávání. Dohodly se na společném postoji k procesu uznávání těchto nových států. Požadují mimo jiné například respektování Charty OSN, garanci práv etnických a národnostních skupin a menšin, respektování nenarušitelnosti státních hranic, které mohou být měněny pouze společnou mírovou dohodou apod. Prohlásily rovněž, že neuznají útvary, které jsou výsledkem agrese a přihlédnou k tomu, jaké účinky budou mít uznání na sousední státy. Přijetí závazku dodržovat tyto zásady otevírá podle deklarace cestu těmto státům k uznání ze strany členských států Společenství a k navázání diplomatických styků s nimi. [74]

Státy evropského společenství jsou tedy příkladem existence mezinárodněprávní úpravy v oblasti uznávání států, jasně si stanovily určité požadavky k přijetí nových států za člena mezinárodního společenství. Evropská právní oblast ale dosahuje zcela odlišného stupně rozvoje. Je očekávatelné, že podobný stupeň pokročilosti nemůžeme hledat v asijské oblasti a už vůbec ne ve státech, kde stále dochází k masivnímu porušování základních lidských práv a svobod. Je proto zřejmé, že v případě čínsko – tibetských vztahů nelze přímo odkázat na žádnou mezinárodněprávní úpravu týkající se uznávání či neuznávání států.

Je třeba zdůraznit, že funkci uznání po druhé světové válce v nemalé míře přebírá rovněž procedura přijetí nového státu do OSN. Přijetí sice nemá povahu kolektivního uznání, ale splní-li stát podmínky pro přijetí, jež jsou přísnější, než ukládá obecné mezinárodní právo pro vznik státu, zajišťuje mu univerzální povaha OSN nerušený výkon kompetencí v podstatě kdekoli a kdykoli. [75] Přijetím do OSN se na nového člena aplikují všechny normy Charty OSN. Ačkoli požadavky na neuznání státu byly podpořeny dokonce i po tom, co se příslušný stát stal členem OSN (např. v případě Arabských států vzhledem k Izraeli a Spolkové republiky Německo vzhledem k Německé demokratické republice), je zřejmé, že postavení státu jako člena OSN nemůže být popřeno. [76] Jak se OSN postavila ke konkrétní urgenci Tibetu o pomoc mezinárodního společenství při invazi čínských vojsk na jeho území, rozebírám níže v souvislosti s jednotlivými příklady uznání Tibetu.

[74] Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část …s. 26.
[75] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 112.
[76] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 36.

3.5 Význam uznání

Dle Encyklopedie mezinárodního práva veřejného je význam uznání v mezinárodním právu důsledkem nedokonalé povahy mezinárodního práva. Protože spory často nemohou být vyřešeny soudními procesy se závaznými výsledky, postoj, který je zaujímán ostatními subjekty mezinárodního práva, se v případě pochybností stává rozhodujícím. Tam, kde je proces uznání používán všemi členy mezinárodního společenství bona fide, nebudou žádné škodlivé následky. Avšak v případech, kde ideologické a politické motivy ovlivní rozhodnutí, zda stát uznat či neuznat, může dojít k jeho zneužití. Historie a státní praxe nepochybně poskytují příklady takového zneužití (např. Čína, Izrael, Sovětské republiky v mezinárodním právu). Protože mezinárodní právo není schopno takové zneužití eliminovat, rozhodující význam má objasnění právní pozice neuznaných entit. Neuznání nesmí nikdy znamenat, že státy mají svobodu v užití síly proti entitě, kterou neuznaly jako stát. [77]

Uznání má důležité právní a politické důsledky. Uznání je institutem státní praxe, který může vyřešit nejistoty týkající se statutu a vzít v úvahu nové situace a regulovat je. To, že je entita uznána jako stát, je důkazem jejího statutu; kde je uznání všeobecné, může být prakticky nezvratné. Státy mohou učinit prohlášení týkající se statutu nebo „uznat“ entity, jejichž status je pochybný: závisejíce na míře jednomyslnosti a ostatních faktorech to může být přesvědčivým důkazem. Dokonce i individuální akty uznání mohou přispět k upevnění statutu. [78]

Vidíme tedy že co autor, to mírně odlišný způsob pojímání faktoru uznání státu. Teoretikové mezinárodního práva vyjadřují a pojímají tento akt různými způsoby, avšak základní myšlenka zůstává u všech v podstatě stejná. Uznání státu není nezbytným kritériem pro jeho subjektivitu. Přesto ho lze považovat za velmi důležitý a praktický předpoklad pro efektivnost subjektivity státu, na základě něhož se stát stává právoplatným členem mezinárodního společenství.

Po shrnutí teoretických poznatků přikročím k jejich aplikaci na konkrétní situaci v Tibetu. Ještě než se zaměřím na jednotlivé argumenty čínské vlády, jejich protiargumenty zastávané tibetskou stranou a na pohled mezinárodního společenství ohledně tibetského statutu, je k jejich pochopení a objektivnímu hodnocení důležité nejprve stručně připomenout historii tibetského státu.

[77] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 40.
[78] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 27.

4 Historie Tibetu

Na tomto místě podávám pouze stručnou historii Tibetu pro nastínění vývoje tibetského státu a skutečností, kterými se zabývám v průběhu celé práce. Konkrétními právními akty a dohodami, které zde pouze okrajově zmiňuji, se detailněji zabývám v následujících kapitolách, kde rozebírám jejich důsledky a vliv na právní status Tibetu.

Tibet prošel nejrůznějšími etapami vývoje. V průběhu své dlouhé historie se neustále dostával pod cizí vliv sousedních zemí, Mongolů, nepálských Gurkhů, mandžuských císařů vládnoucích v Číně či britských králů v Indii. V jiných obdobích to byl Tibet, kdo uplatňoval svoji moc a vliv u svých sousedů, včetně Číny. [79] V čase budování tibetské říše Tibet patřil k nejsilnějším mocnostem Asie a byl vojensky silným státem. V 8. století dokonce nakrátko okupoval značnou část Číny, včetně jejího tehdejšího hlavního města Si-anu. Poté co se na celém území Tibetu rozšířil buddhismus, se z Tibeťanů stal mírumilovný národ, který ustal s veškerými výboji a expanzemi do okolních zemí. Tibet se tak najednou stal pro své sousedy lehce dobytnou zemí a tím pádem i terčem častých útoků. Tibetské změny využili Mongolové, kteří z Tibetu ve třináctém století učinili svůj protektorát. Mezi Mongoly a Tibeťany po čase vznikl vztah duchovního učitele a jeho světského patrona, označovaný jako čhö-jön. Mongolové přestoupili na buddhismus, který se stal státním náboženstvím, a mezi oběma státy vznikly vztahy vzájemné závislosti. V období od 18. až do začátku 20. století byl Tibet pod čínskou nadvládou ve formě suzerenity. Čína se ve skutečnosti nijak nepokoušela vykonávat svoji správu nad Tibetem, podstatně nezasahovala do jeho vnitřních ani vnějších záležitostí. Vztahy čínských vládců s tibetskými lamy byly spíše osobního charakteru.

Tibet se již ve druhé polovině 19. století dostal do zájmu vyspělých velmocí, svůj vliv se zde kromě Číny pokoušeli uplatnit především Velká Británie a Rusko. V srpnu 1904 pronikly do Lhasy britské vojenské jednotky. Dalajlama uprchl do Mongolska, Britové však s některými jeho zástupci dojednali smlouvu, která zemi částečně otevírala mezinárodnímu obchodu. Poté se stáhli a dále udržovali kontrolu nad Tibetem, avšak nijak nezasahovali do jeho vnitřních záležitostí. V roce 1907 Británie a Rusko uznali Tibet jako stát „pod suzerenitou“ Číny, čímž se Číňanům opětovně podařilo potvrdit svoji kontrolu nad Tibetem, zvláště když v roce 1910 znovu obsadili

[79] Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s. 11.

Lhasu. Zdálo se, že Tibet byl nezvratně vtažen zpět do čínské sféry zájmů, avšak v letech 1911 byla v Číně svržena mandžuská dynastie Čching a došlo k pádu slavného čínského císařství. Ještě v roce 1911 byla vyhlášena nová Čínská republika, která se musela věnovat úplně jiným záležitostem a Tibet tak zůstal v izolaci. [80]

V reakci na tyto události Tibet oficiálně vypověděl ze svého území čínské vyslance a postupně byli z centrálního Tibetu vypuzeni všichni nepřátelsky smýšlející Číňané. V lednu 1913 se třináctý dalajlama vrátil do Lhasy, odmítnul čínské nároky předkládané Číňany a nepřijal čínský požadavek správy nad Tibetem. Krátce na to učinil prohlášení, kterým vyhlásil na nově konstituované Čínské republice nezávislost. V roce 1914 se Velká Británie, Čína a Tibet chystaly jako nezávislé mocnosti podepsat tzv. Simelskou dohodu, která měla potvrdit čínskou suzerenitu nad Tibetem, Čína však dohodu odmítla ratifikovat a nakonec ji podepsaly pouze Británie s Tibetem. V roce 1949 došlo k invazi čínských vojsk na tibetské území a následně k okupaci Tibetu. Z čínského pohledu však nešlo o okupaci, jelikož Čína Tibet nepovažovala za nezávislý stát, nýbrž stále za svou součást.

Rok 1949, který se stal mezníkem tibetské nezávislosti, se odvíjel od historického převratu v Číně. Tibet musel čelit tvrdým a opakovaně vznášeným čínským nárokům již od roku 1947, kdy se Britové stáhli z Indie. Britské smlouvy s Tibetem formálně zdědila Indie, kterou však tížily vnitřní problémy takového rozsahu, že jej byla prakticky nucena ponechat jeho osudu. V Číně zároveň musel Čanjkajškův zesláblý Kuomintang čelit nástupu Mao Ce-tungových komunistů. V roce 1949 komunisté v Číně převzali moc a stoupenci Kuomintangu se uchýlili na Tchaj-wan. Nově vytvořená Čínská lidová republika (dále jen „ČLR“) krátce po svém ustavení vyhlásila, že Tibet považuje za nedílnou součást svého území. Již v lednu 1950 zveřejnila nová čínská vláda své rozhodnutí „osvobodit Tibet od imperialistických vlivů“ a připojit ho znovu k mateřské Číně. [81]

V říjnu 1950 jednotky Lidově osvobozenecké armády zahájily rozsáhlou invazi do Tibetu. Nepočetná, špatně vycvičená a vyzbrojená tibetská armáda zanedlouho jednoznačné vojenské přesile podlehla, po několika dnech bylo dobyto hlavní město východního Tibetu Čhamdo. 26. října 1951 vstoupily čínské vojenské jednotky do Lhasy. Pod pohrůžkami dalšího postupu do vnitrozemí tibetská delegace v Pekingu

[80] Maraini, F. Skrytý Tibet. Přeložila Karolína Křížová. Litomyšl: Paseka, 2005, s. 344.
[81] Tamtéž, s. 348 – 349.

podepsala tzv. „Sedmnáctibodovou smlouvu“, v níž se Tibet zcela vzdal své suverenity. Tibet byl nadále pod kontrolou čínských vojáků, kteří se rozmístili po celém jeho území.

Historická fakta důležitá a relevantní pro právní status Tibetu a jeho nezávislost, především jednotlivé dohody týkající se statutu Tibetu, a otázky, zda během let 1949 – 51 došlo k okupaci nezávislého státu nebo k pouhému znovuobnovení čínské vlády nad součástí jejího území řeším dále detailněji ve své práci, v kontextu dalších historických událostí a norem mezinárodního práva.

5 Základní charakteristika Tibetu jako subjektu mezinárodního práva

Při aplikaci teoretických poznatků obecného mezinárodního práva na situaci v Tibetu uvedených v první kapitole musím konstatovat, že Tibet v současnosti není suverénním státem. Je zřejmé, že třetí prvek, výkon efektivní veřejné moci, není posledních téměř 60 let v Tibetu vykonáván svobodně, nýbrž pod nadvládou cizí moci. Faktem ale je, že tomu tak nebylo vždy. Taková je současná situace v Tibetu, která byla nastolena vpádem vojsk čínské komunistické armády v roce 1949. Sporným však zůstává období 1913 – 1949, tedy doba od vyhlášení nezávislosti tibetským státem do okamžiku invaze čínské armády. O otázce, zda Tibet byl v této době samostatným, plně suverénním státem, se stále vedou spory. Je přitom rozhodujíc-í odpovědí na to, zda byl vpád čínských vojsk dle mezinárodního práva okupací nezávislého státu nebo se považuje za „pouhý výkon svého práva na součásti svého území“, jak tato velmoc tvrdí. Zodpovězení této otázky je pro mezinárodní společenství výchozí v tom, jak postupovat vůči Číně při řešení stále aktuálního problému porušování lidských práv v Tibetu. Zároveň představuje velmi spornou a problematickou oblast četných diskusí na poli mezinárodního společenství.

Nejdříve je nutné odpovědět si na otázku, zda Tibet v době před čínskou okupací splňoval trojici základních požadavků státu jako subjektu mezinárodního práva, tedy základní předpoklady pro to být uznán ostatními státy a subjekty mezinárodního společenství. Proto se nyní zaměřím na období 1913 – 1949 a pokusím se doložit, že Tibet byl v těchto letech plně svrchovaným státem.

5.1 Území Tibetu

Území Tibetu nacházející se jihozápadně od Číny je z větší části tvořeno tibetskou náhorní plošinou, zahrnující 2,5 milionů km^2. Obrovská rozloha země, představující čtvrtinu celkové rozlohy Číny, s průměrnou nadmořskou výškou nad 4000 metrů, si vysloužila pojmenování „střecha světa“. S výjimkou níže položených jižních oblastí většinu území tvoří vysokohorské neobydlené plošiny a himalájské hřebeny. Ve sporném období se Tibet skládal ze tří historických částí: Ü-Cang – Centrální a střední Tibet včetně západního Tibetu Ngari, Amdo – Severní Tibet, dnes přičleněn k čínské provincii Čching-chaj a Kham – Východní Tibet, dnes přičleněn k čínské provincii S'čchuan. V různých obdobích historie se o přesné umístění tibetských hranic vedly

války a podepisovaly smlouvy, rovněž tak v průběhu sporného období si na jeho území činila nároky Čína. Podle mezinárodního práva však postačuje, aby stát disponoval určitým mezinárodně nesporným územním prostorem. Na újmu jeho státnosti není případná nejistota o přesném rozsahu a vymezení celého státního území. Stát může existovat, i když si jiné státy činí právní nárok na části jeho území. [82]

5.2 Obyvatelstvo Tibetu

Obyvatelé Tibetu v době čínské invaze dosahovali počtu přibližně šesti milionů. Toto obyvatelstvo tvořili Tibeťané, jasně vyhraněný národ s dlouhou historií, bohatou kulturou a duchovní tradicí. Tibeťané jsou národem odlišným od Číňanů a ostatních sousedních národů. Tibeťané se nikdy nepovažovali za Číňany, ale ani Číňané nepovažovali Tibeťany za Číňany, jak dokládají zmínky o „barbarech" v čínských historických knihách. [83] Že Tibeťané vytvářejí rozdílný lid, není sporné. Dokonce i ČLR uznává Tibeťany jako „menšinovou národnost". Předtím, než ČLR napadla Tibet v roce 1949, nacházel se na tibetském území, podle vlastního přiznání Číny, typický tibetský lid a nebyly zde žádné známky čínské populace. [84]

To, že jsou Tibeťané považováni za samostatný národ, zcela odlišný od národa čínského, který splňuje požadavky obyvatelstva obývajícího určité státní území kladené teorií mezinárodního práva, několikrát potvrdily mnohé subjekty mezinárodního společenství. Nebudu se zde proto podrobně zabývat prokazováním existence tibetského lidu, jelikož jde o otázku nespornou a mezinárodním společenstvím uznávanou a pouze odkáži na závěry mezinárodního společenství.

Tři rezoluce Valného shromáždění Organizace spojených národů uznaly status Tibeťanů jako „lidu" a právo tibetského lidu na sebeurčení. [85]

Mezinárodní konference právníků pořádaná v Londýně v roce 1993 (blíže viz. kapitola 8.7.3.2) došla k závěru, že „tibetský lid splňuje požadavky kladené

[82] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 90.
[83] Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s.12.
[84] International Committee of Lawyers for Tibet, Unrepresented Nations and Peoples Organization. The Case Concerning Tibet: Tibet's Sovereignty and the Tibetan People's Right to Self-Determination. New Delhi: Tibetan Parliamentary and Policy Research Centre, 1998, s. 5.
[85] Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 1353 (XIV), New York, 21.10.1959.
Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 1723 (XVI), New York, 20.12.1961.
Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 2079 (XX), New York, 1965.

mezinárodním právem na charakteristiku „lidu“ a pro účely mezinárodního práva tvoří „lid“. Účastníci konference si také povšimli faktu, že konstituce, legislativa a praktiky ČLR se k tibetskému lidu chovají jako ke samostatné a odlišné skupině uvnitř čínského státu. Podle zákonů ČLR je „autonomie“ „Tibetského autonomního území“ založena na odlišné národnosti tibetského lidu.“ [86]

Spojené státy americké ve své „Rezoluci kongresu USA o protiprávnosti čínské nadvlády nad Tibetem“ uvedly: „Tibet si po celou historii udržoval svébytnou a svrchovanou národní, kulturní a náboženskou identitu odlišnou od čínské, a s výjimkou několika období protiprávní čínské okupace si udržel též svébytnou a svrchovanou identitu politickou a teritoriální“. [87]

5.3 Vláda Tibetu

K naplnění třetího prvku suverénního státu, efektivnímu výkonu veřejné moci nad daným územím, stanoví pravidla mezinárodního práva jasně vymezené požadavky. Veřejnou mocí se rozumí soustava státních orgánů, které jsou schopny zajistit na příslušném území takový minimální standart územní správy a veřejného pořádku, který umožňuje nerušenou koexistenci daného státu s jinými členy mezinárodního společenství. Mezinárodní právo tu vystačí s požadavkem efektivity vlády, tzn., aby vláda byla fakticky schopna podřídit své autoritě všechny osoby podléhající její jurisdikci. [88] Důležitým požadavkem je nezávislost vlády vůči jiným státům a její relativní trvalost.

Tibetská vláda v rozhodném období nebyla závislá na žádné jiné vládě, ani jí nebyla podřízena, své záležitosti si spravovala sama. Sídlila v hlavním tibetském městě Lhase, tvořili ji dalajlama jako hlava státu, ministerský kabinet kašag, Národní shromáždění Cchong – du a četné úřednictvo spravující rozsáhlé území. Charakterizovala ji značná decentralizace s vysokým stupněm územní samosprávy. Soudnictví, jehož výkon byl svěřen vysokým úředníkům jmenovaným vládou, bylo založeno na systému zavedeném v 7. století, od té doby však prošlo mnoha reformami. Tibetská vláda stanovovala a vybírala daně, razila svou vlastní měnu, řídila poštovní

[86] Zpráva mezinárodních konference právníků z roku 1993, Londýn, 6.-10.1.1993, 3.3.1993. Dostupný z: www.tibinfo.cz**,** bod 4 odst. 5.
[87] Rezoluce kongresu USA o protiprávnosti čínské nadvlády nad Tibetem, Washington, 28.10.1991, Sec.355 / 28.10.1991, bod. 3.
[88] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 92.

systém v zemi a vydávala poštovní známky, velela malé tibetské armádě a všeobecně spravovala veškeré vládní záležitosti. Tato starobylá forma vlády dobře sloužila potřebám Tibetu, ale zároveň potřebovala zreformovat, aby země udržela krok s velkými politickými, sociálními hospodářskými změnami, které probíhaly ve světě. [89] Británie i Čína sice nad Tibetem neustále uplatňovaly určitou formu svého vlivu, nijak významně se však nemísily do vnitřních záležitostí země a po celou dobu umožňovaly nezávislý výkon tibetské vlády. V Tibetu tedy fungovala organizovaná politická moc vládnoucí dle vlastního vnitřního systému, nikomu nepodřízená, která byla schopna si prosadit svůj vliv nad obyvateli na celém území. Na základě těchto charakteristik se dá usuzovat, že tibetská vláda v daném období splňovala požadavek efektivního výkonu nezávislé moci. Skutečnost, že zahraniční vztahy Tibetu byly v letech 1913 – 1949 taktéž řízeny tibetskou vládou, dokládám dále v průběhu celé práce.

5.4 Způsobilost vstupovat do vztahů s jinými státy

Mezinárodní vztahy Tibetu byly zaměřeny na sousední země, Tibet udržoval diplomatické, hospodářské a kulturní styky především se zeměmi svého regionu Nepálem, Bhútánem, Sikkimem, Mongolskem, Čínou a Indií, dále pak s Velkou Británií a USA, v omezeném vztahu i s Ruskem a Japonskem. [90]

Tibet byl způsobilý vstupovat do zahraničních vztahů a opakovaně do těchto vztahů před rokem 1950 vstupoval. Uzavíral dohody s mnoha státy jako samostatný stát bez jakékoli asistence Číny, což detailněji prokazuji v průběhu celé práce. Tibeťané vykonávali neomezenou kontrolu nad průchodem přes své hranice zřízením Kanceláře pro zahraniční záležitosti v roce 1943 a vydáváním pasů. Řada zemí uznala tyto pasy jako platné cestovní dokumenty. Především v roce 1948 Francie, Velká Británie, Indie, Itálie a s výhradami i Spojené státy přijaly tibetské pasy. [91]

Realizaci způsobilosti Tibetu vstupovat do zahraničních vztahů s jinými státy se dále věnuji v průběhu celé práce, zejména v kapitole sedmé o uznání Tibetu jako státu, v souvislosti se samostatným výkonem jeho zahraniční politiky, způsobilostí uzavírat mezinárodní smlouvy a udržováním diplomatických styků.

[89] Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s. 13.
[90] Tamtéž, s. 13.
[91] International Committee of Lawyers for Tibet, Unrepresented Nations and Peoples Organization. The Case Concerning Tibet: Tibet's Sovereignty and the Tibetan People's Right to Self-Determination …s. 9.

5.5 Tibet jako subjekt mezinárodního práva

Na základě výše uvedených fakt jsem dospěla k závěru, že Tibet v období 1913 – 1949 naplňoval všechny základní předpoklady charakteristiky státu jako subjektu mezinárodního práva. Měl své vlastní území ohraničené hranicemi, na kterém pobývali Tibeťané, kteří jsou podle mezinárodního práva samostatným národem. Na tomto území se vůči veškerému jeho obyvatelstvu uplatňovala veřejná politická moc, která byla uvnitř tohoto území nejvyšší a ke vtahu k jiným státům nezávislá a relativně trvalá. Tibet měl způsobilost vstupovat do vztahů s jinými státy, což realizoval samostatně, nezávisle na jiné moci.

Tento závěr potvrzuje i zpráva Mezinárodní komise právníků z roku 1960 (viz. kapitola 7.3.5), která uvádí: „Při přezkoumávání důkazů Komise zvážila případy v Tibetu zasazené do rámce jeho moderní historie podané oficiálními představiteli a vědci a založené na oficiálních dokumentech, které byly publikovány. Tyto důkazy svědčí o tom, že od roku 1913 do 1950 plnil Tibet všechny podmínky být podle mezinárodního práva uznán státem. V roce 1950 existoval na tomto teritoriu lid a fungující vláda tohoto teritoria, která řídila vnitřní záležitosti bez asistence vnější autority. Od roku 1913 do roku 1950 byly zahraniční vztahy Tibetu řízeny pouze tibetskou vládou a podle oficiálních dokumentů země, se kterými Tibet udržoval zahraniční vztahy, uznávaly Tibet jako nezávislý stát.“ [92]

[92] Zpráva Mezinárodní komise právníků z roku 1960, Ženeva, 1960, 1.12.1960. Dostupný z: www.tibinfo.cz.

6 Tibet jako nezávislý stát

K posouzení otázky nezávislosti Tibetu je nezbytné zabývat se nejprve jeho vztahem k Číně před vyhlášením Čínské republiky v roce 1911 a tibetským vyhlášením nezávislosti v roce 1913, čínskými nároky na Tibet a tibetskými argumenty vůči Číně, a poté obdobím 1913 – 1949, kdy byl Tibet dle tvrzení tibetské exilové vlády nezávislým státem.

6.1 Nároky Číny a argumenty Tibetu

Dle tvrzení tibetské exilové vlády v době invaze vojsk „čínské osvobozenecké armády“ v roce 1949 byl Tibet de facto i de iure nezávislým státem. Vojenské uchopení moci znamenalo agresi vůči suverénnímu státu a porušení mezinárodního práva. V současné době stále pokračuje okupace Tibetu Čínou za pomoci několika set tisíc vojáků, což představuje nepřetržité porušování mezinárodního práva a základních práv tibetského národa na nezávislost. [93] Taková jsou tvrzení tibetské exilové vlády, jež jsou dokládána mnohými argumenty v četných publikacích. Tato tvrzení pokládá za pravdivá i značná část mezinárodního společenství.

Čínští představitelé však tvrdí, že mají právo na „vlastnictví Tibetu“. Toto právo nevztahují na okamžik ovládnutí Tibetu, nýbrž ho vyvozují z historických souvislostí. Podle Číny Tibet vždy byl a je její součástí. Kromě Tibetu si Čína nárokovala i jiná území, nad nimiž v některém okamžiku tisíciletých dějin vykonávala určitou formu svrchovanosti. [94] Čína svůj vpád do Tibetu ospravedlňuje potřebou jeho osvobození od imperialistických vlivů, z nichž viní Británii a Indii. Pro shrnutí: Čína tedy své mocenské nároky na Tibet odvozuje od dlouhého období své nadvlády nad Tibetem, zatímco Tibet argumentuje zejména obdobím své nezávislosti 1911 – 49 a také personálním charakterem čínské nadvlády (viz. níže). [95]

Dále se Čína ve svých dokumentech snaží přesvědčit, že její ústřední vláda přes sedm set let kontinuálně vykonávala suverenitu nad Tibetem, a Tibet nikdy nebyl nezávislým státem. Tvrdí, že žádná vláda žádné země na světě nikdy Tibet neuznala za

[93] Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s. 11.
[94] V roce 1949 Čínská armáda chtěla „osvobodit“ další území, která byla kdysi její součástí, např. Tchaj-wan, Sin-ťiang, Chaj-nan.
[95] Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s. 101.

nezávislý stát. Ve svých publikacích a písemnostech jako důkazy uvádí mnohé projevy významných státníků, například nazvání Tibetu „provincií čínské říše“ či výroky typu „přes více než několik stovek let žádná zahraniční země nikdy nepopřela čínskou suverenitu nad Tibetem“. Dále se z čínských dokumentů můžeme dozvědět, že „takzvaná tibetská nezávislost, kterou skupina kolem dalajlamy a zámořské anti – čínské síly ohnivě propagují, je nic, jenom fikce imperialistů, kteří v moderní historii spáchali agresi proti Číně.“ [96] Těmito a mnohými podobnými výroky se čínští představitelé snaží doložit oprávněnost svých nároků na Tibet.

Teoretikové mezinárodního práva ani subjekty mezinárodního společenství v otázce na uznání Tibetu a na jeho nezávislost stále nezastávají jednotný a nesporný názor. Objevují se sice názory tvrdící, že „postoj mezinárodního společenství k Tibetu je jednoznačný, že ho všechny státy pokládají za součást Čínské lidové republiky, a že světové velmoci diplomaticky neuznaly nezávislost Tibetu dokonce ani v tom období, kdy byl Tibet de facto nezávislý, tedy v letech 1911 – 1949.“ [97] Takto radikální názory jsou však ojedinělé, mnozí autoři spíše pokládají Tibet před rokem 1949 za nezávislý stát.

6.2 Historický vztah Číny a Tibetu

K podpoření či vyvrácení čínských historických nároků na Tibet je třeba se zabývat historickým vztahem Číny a Tibetu z právního hlediska. K důležitému zlomu v tomto vztahu došlo pádem čínského císařství a vyhlášením nové Čínské republiky v roce 1911 a následně rokem 1913, kdy Tibet vyhlásil svoji nezávislost na Číně. Historický nárok Číny na Tibet je proto důležité zvážit nejprve v období před rokem 1911, respektive rokem 1913, a poté v období 1911/1913 – 49, kdy byl Tibet, dle tvrzení přívrženců tibetské strany, nezávislým státem.

Na tomto místě bych chtěla připomenout, že někdo mluví o nezávislosti Tibetu již od roku 1911, tedy ho spojuje s pádem mandžuské dynastie a tvrdí, že nároky Číny na Tibet zanikly v tomto okamžiku, protože nová Čínská republika ztratila na Tibet veškeré nároky. Někteří považují Tibet za nezávislý až od roku 1913, kdy došlo k jeho

[96] Information Office of the State Council of the People’s Republic of China. Tibet – Its Ownership and Human Rights Situation. Selected Documents: Taiwan & Tibet. Chinese Journal of International Law. [cit. 2003] Dostupný z: http://chinesejil.oxfordjournals.org/, s. 755 – 756.

[97] Z názorů hovořících proti Tibetu jako uznaném státu jsem vybrala doslov Martina Slobodníka uvedený v publikaci Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s. 98.

oficiálnímu vyhlášení nezávislosti. Proto se i v průběhu celé práce objevuje pro okamžik nezávislosti Tibetu buď rok 1911, nebo rok 1913. Touto skutečností se podrobněji zabývám níže, v kapitole 6.2.2.

6.2.1 Historický vztah Tibetu a Číny před rokem 1911

Byly to Mongolové, kdo ustanovili pozici Lhasy jako největšího centra lamaismu a kdo v roce 1577 vytvořili titul dalajlamy. Pro účely mezinárodního práva, moderní historie Tibetu začíná v roce 1720, kdy čínský císař porazil Dzungarijskou invazi do Tibetu a vyprostil dalajlamu z osobního podrobení uzavřením dohody, kterou se Tibet stal v určitém smyslu vazalským či feudálně podrobeným mandžuskému císaři. [98] Tak vznikl vztah mezi dalajlamou a mandžuskými vládci, vztah duchovního učitele a jeho světského patrona, označovaný jako „čhö-jön“, který byl založen na personálního charakteru. Tibeťané se proti čínským historickým nárokům brání mimo jiné i tímto personálním charakterem jejich vztahu, který dle jejich tvrzení nikdy nezakládal právní vztah mezi těmito dvěma státy. Encyklopedie mezinárodního práva v této otázce zastává názor, že „je nemožné definovat důsledky tohoto vztahu moderními právními termíny: nejpravděpodobnějším hlediskem se zdá být definice ve smyslu osobního závazku, kterým dalajlama uznával autoritu císaře. Je nejasné, do jaké míry se v tomto období Tibet vzdával své samostatnosti ve prospěch Číny.“ [99]

Jak jsem již zmínila výše, Čína si nárokuje Tibet zejména na základě toho, že byl v minulosti její součástí. Svůj důkaz staví zejména na základě svého historického pojetí, dle něhož byl Tibet vždy součástí Číny, a proto usuzuje, že Tibet nemá žádné právo na určení svého statutu. Četné publikace vydané exilovou vládou [100] velmi detailně a uceleně podávají fakta z historie tibetského státu a dokládají, že stejně jako byl Tibet mnohokrát pod nadvládou Číny, stejně tak byl v mnohých obdobích buď pod vlivem jiných mocností, nebo byl nezávislý, v osmém století dokonce Čínu ovládal. Zaprvé by si tedy Tibet z totožného důvodu mohly nárokovat i jiné státy, ale především, každý stát byl v určité době svého vývoje pod něčí nadvládou. Nadto většina dnešních

[98] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 858.
[99] Tamtéž, s. 858.
[100] Např.: 1) International Committee of Lawyers for Tibet, Unrepresented Nations and Peoples Organization. The Case Concerning Tibet: Tibet’s Sovereignty and the Tibetan People’s Right to Self-Determination …. 2) Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …. 3) International Commission of Jurists. Tibet: Human Rights and the Rule of Law. Geneva: International Commission of Jurists, 1997. 370 s.

moderních států, které jsou navíc členy OSN, požívala během svého vývoje mnohem kratší období nezávislosti než Tibet. [101] Stejně se věc má z čínského pohledu. Jestliže Čína svůj nárok na Tibet zakládá například na tom, že byl její součástí během období nadvlády mongolské dynastie ve 13. století, nemůže být právně ospravedlnitelný, protože na základě tohoto argumentu by si Čína mohla nárokovat většinu Asie, stejně jako Indie by si mohla nárokovat většinu svých sousedů, kteří byli pod britskou nadvládou. Jde tu o problém historických argumentů, který spočívá v tom, že historie může být interpretována mnoha různými způsoby. Národnosti a národy na sobě bývají v určitých obdobích historie vzájemně závislé a stávají se tak subjektem různých možných výkladů. [102]

Historické nároky Číny je třeba vyvozovat z konkrétního vztahu mezi Čínou a Tibetem v minulosti až do pádu mandžuské dynastie v roce 1911 či do okamžiku tibetského vyhlášení nezávislosti v roce 1913. Odborníci mezinárodního práva hodnotí tento vztah jako vztah suzerenity Číny nad Tibetem. Většina teoretiků zabývající se konkrétně tímto vztahem, nedošla k jednoznačnému závěru, podle nich právní vztah mezi Čínou a Tibetem zůstává, stejně jako byl i v roce 1911, nedefinovatelný a nevyjasněný.

Crawford píše, že Tibet byl považován za útvar, který byl od osmnáctého století pod suzerenitou Číny: vztahy tohoto svazku zůstaly nevyjasněné a proměnlivé, přičemž oběma stranám zůstala pravomoc založit nebo ukončit svá práva a závazky. Oslabení ústřední vlády v Číně v roce 1910 učinilo samostatnou nezávislost Tibetu přinejmenším diskutabilní. [103] Podle Crawforda je běžná charakteristika suverenity a státnictví na případ Tibetu jen stěží aplikovatelná a skutkové podstaty jsou nejasné a kontroverzní. Případ Tibetu obzvláště poukazuje na dosti svévolnou cestu, v rámci které se jednotlivé mocnosti usnesly na specifickém způsobu jednání pro své vlastní účely, a tím ve skutečnosti stanovily status tohoto národa. [104] (Tímto faktem se zabývám níže, v kapitole 7.2).

[101] Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s. 12.
[102] Tibet Justice Center, Herzer, E. Self-Governance Through an Autonomous Arrangement: Options for Tibet's Future Political Status. New Delhi: Tibetan Parliamentary and Policy Research Centre, 2002, s. 4.
[103] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 324.
[104] Tamtéž, s. 327.

Alexandrowicz-Alexander se ve svém článku „The Legal Position of Tibet“ [105] rozsáhle věnuje obecnému tématu suzerenity i konkrétnímu případu čínské suzerenity nad Tibetem. Podle něj nejsou pochyby, že Tibet jako vazalský stát existoval v minulosti, ale přestál vývoj charakteristický pro všechny suzeréno – vazalské vztahy na Středním východě, v Asii a v Africe. Vazalské státy na Balkáně dosáhli nezávislosti po vymanění se z turecké nadvlády v 19. století. Jiné vazalské státy, jeden po druhém, směřovaly k dosažení vyššího statutu v mezinárodním společenství a není riskantní říci, že s menšími výjimkami, veškerá většina případů suzerenity dnes již patří minulosti. Není pochyby, že všeobecná tendence všech národů, které stále byly pod poručnictvím některých suverénních států, byla emancipovat se a vstoupit do rodiny národů jako plně kvalifikované mezinárodní osoby. Alternativou byla absorpce suzerénem, rozhodnutí neobvyklé za současných okolností zániku všech typů vrchnosti v mezinárodní sféře. Odkazy na národní suverenitu jsou v komunistickém mezinárodním právu zjevně vysoce důležité. Zdá se proto udivující, že Čína, komunistická mocnost, flagrantně ignorovala požadavky Tibetu na získání toho, co všechny jeho bratrské národy v Asii získaly. Bude obtížné analyzovat čínsko – tibetské vztahy z právního hlediska, když vztah mezi nadřízeným a podřízeným státem jako takový je nedefinovatelný. Suzerenita postrádá právní stupeň přesnosti a v zásadě každý případ suzeréno – vazalského vztahu musí být zvažován dle své vlastní podstaty věci. Avšak pro mezinárodní právníky je možné odhalit jisté charakteristické rysy, které jsou společné všem případům. V tomto směru autor odkazuje na definici suzerenity Oppenheimem. [106]

Oppenheim rozebírá různé formy tzv. „států pod ochranou“. Píše, že tato uspořádání mohou být zaznamenána, když jeden stát, uchovávající si určitý rozsah své samostatné identity jako státu, podléhá nějakému typu nadvlády jiného státu. Okolnosti, za kterých se tak děje, a důsledky, které z toho plynou, se liší případ od případu a závisí na jednotlivých ustanoveních dohod mezi příslušnými státy. Dříve se jedna kategorie takových států nazývala „vazalské státy“, neboli státy „pod suzerenitou“ jiného státu. Tyto termíny jsou dnes užívány zřídka, ačkoli zcela nezanikly. Každopádně, vazalské státy, ačkoli si udržují vnitřní nezávislost, nemají běžně samostatnou mezinárodní

[105] Alexandrowicz-Alexander, CH. H. The Legal Position of Tibet. The American Journal of International Law. Vol. 48, No. 2 [1954-4]. Dostupný z: http://links.jstor.org/.
[106] Taméž, s. 265-274.

pozici. Oppenheim přímo uvádí, že někdy se v tomto smyslu stále mluví o tom, že Tibet je pod suzerenitou Číny. [107]

Každopádně na základě argumentů přednesených v teoretické části této práce, konkrétně ve druhé kapitole pojednávající o nezávislosti států, můžeme jejich doložením na případ Tibetu vyvodit určité závěry. Crawford uvádí, že „závislé státy" jsou státy, jež podléhají pravomocím jednoho nebo více jiných států. Idea závislosti proto nezbytně zahrnuje vztah mezi nadřízeným státem (např. suzerén, protektor atd.) a podřízeným nebo podrobeným státem (např. vazal, protektorát atd.), vztah mezi státem, který může legálně vnutit svoji vůli druhému státu a státem, jež je legálně přinucen se této vůli podrobit. [108] Vztah suzerenity mezi Tibetem a Čínou fungoval, z čehož se dá vyvodit, že Tibet byl státem závislým na Číně.

Dále Crawford píše, že se může stát, že entita, která není právně nezávislá, ve skutečnosti funguje se značnou svobodou jak ve vnitřních, tak v zahraničních záležitostech. Takové situace nastávají, když jsou právní či nominální nároky potvrzené „suzerenitou" či „částečnou suverenitou". Proto je také nezbytné rozlišovat „právní" od „faktické" nezávislosti a určit vztah mezi nimi. [109] Tibet byl od 18. století pod suzerenitou Číny a ve skutečnosti požíval určité svobody jak ve vnitřních tak v zahraničních záležitostech. Proto i v případu Tibetu je důležité rozlišovat právní nezávislost od faktické.

Na tomto místě považuji za důležité uvést také celkové hodnocení Crawforda, který se zabýval konkrétní nezávislostí Tibetu a dospěl k názoru, že: „v roce 1910 Tibet požíval značný stupeň de facto nezávislosti, který byl však podmíněn čínskou nadvládou s respektem k tibetským zahraničním záležitostem, a požadavky Číny (převážně nevykonávanými) na vyšší stupeň kontroly." [110]

Závěry zprávy mezinárodní konference právníků z roku 1993 se jednoznačně přiklánějí na stranu tibetského státu a v otázce čínsko – tibetských historických vztahů podporují tibetské argumenty. Zpráva uvádí, že „účastníci této konference mimo jiné zvažovali i argumenty ČLR o historickém vztahu mezi Čínou a Tibetem. Konsensem dospěli k závěru, že atributy nezávislosti Tibetu jsou v kontextu národa Tibetu a jeho

[107] Oppenheim's International Law. Volume I. Peace: Introduction and Part 1. Editovali Robert Jennings, Arthur Watts. 9th edition. Harlow: Longman, 1992, s. 267.
[108] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 283.
[109] Tamtéž, s. 66.
[110] Tamtéž, s. 324.

historie dostatečné k tomu, aby podpořily tibetský argument jako pravdivý. Podle nich vztah podrobeného Tibetu, se kterým Čína někdy bojovala, jasně ukazuje na odlišnou identitu podrobeného a dominantního státu. A to se neshoduje s prohlášením, že Tibet byl integrální součástí Číny v období před rokem 1991. [111]

Pro shrnutí bych tedy uvedla, že většina odborníků mezinárodního práva zabývající se otázkou čínsko – tibetského vztahu před rokem 1911 se shoduje v tom, že Tibet byl pod určitým vlivem čínské nadvlády a zároveň se shoduje na faktu, že nebyl integrální součástí Číny. Většina teoretiků zabývající se danou otázkou se vyslovuje v tom smyslu, že právní vztah Tibetu k Číně není na základě historických podkladů právně definovatelný, a proto zůstává nevyjasněný.

6.2.2 Vztah Tibetu a Číny v období 1911 – 49

Vztah Číny k Tibetu nebyl ani během období 1911 – 49 jednoznačný. Existuje mnoho publikací a dokumentů, které celý svůj obsah věnují tibetsko – čínským vztahům a podávají zde důkazy, o jejichž pravdivosti se snaží veřejnost přesvědčit. Samozřejmě obě strany vykládají veškeré „důkazy" o závislosti či nezávislosti Tibetu ve prospěch svých tvrzení. Jednou z nejznámějších čínských publikací věnující se otázce Tibetu je dokument Stání rady ČLR z roku 1992 „Tibet – jeho příslušnost a situace v otázce lidských práv", známý jako „Bílá kniha". Publikace vydané exilovou tibetskou vládou a přívrženci tibetského lidu se pokouší reagovat na argumenty čínské strany a uvádět tak na pravou míru realitu údajně zkreslenou čínskou komunistickou stranou. O Bílé knize například tvrdí, že jde o „překroucení skutečnosti zveřejněné čínskou propagandou", a že otázky týkající se Tibetu v ní jsou zmiňovány způsobem a stylem, který jen potvrzuje čínský vůdcovský, kolonialistický a imperialistický postoj k Tibetu. [112] Je patrné, že názory tibetské a čínské strany jsou v tomto bodě zcela protichůdné, obě strany vykládají realitu a mnohdy dokonce i převrací historická fakta ve svůj prospěch.

Čínská republika po svém vyhlášení v roce 1911 ve své ústavě a v komunikaci s ostatními zeměmi vyhlásila, že Tibet je její provincií a jednou z „pěti ras" republiky. Na druhé straně ve své oficiální komunikaci s tibetskou vládou uznávala, že Tibet její součástí není. Čínský prezident opakovaně posílal dalajlamovi a tibetské vládě dopisy a

[111] Zpráva mezinárodních konference právníků z roku 1993, Londýn, 6.-10.1.1993, 3.3.1993. Dostupný z: www.tibinfo.cz**,** bod 5, odst. 5 – 7.
[112] Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s. 10.

své zástupce s žádostí, aby se Tibet připojil k Čínské republice. Podobná poselství adresovala Čína i nepálské vládě, která stejně jako Tibet opakovaně odmítala připojit se k Číně. Mnoho publikací také odkazuje na několikeré opakované čínské snahy ovládnout Tibet v průběhu období 1911 – 49. Konkrétně v letech 1918 a 1931 se Číňané snažili o jednostranné prosazení kontroly v Tibetu, avšak pokaždé neúspěšně. [113] I tento fakt dokazuje, že Tibet musel být minimálně de facto nezávislým státem, v opačném případě by taková velmoc jako Čína neměla problémy se získáním kontroly nad částí „svého" území. I Encyklopedie mezinárodního veřejného práva dokládá, že „Tibet byl v roce 1912 de facto nezávislý na Číně a že mezi lety 1914 až 1950 Tibet nepodlehl četným útokům Číny přimět ho nebo vnutit mu, aby se stal její provincií a udržoval si svoji nezávislou identitu." [114]

Stejný názor vyjádřila mezinárodních konference právníků ve své zprávě z roku 1993: „Pro Tibet mluví fakt, že byl po založení Čínské republiky vyzván k připojení se k nové republice, což jasně dokazuje, že Tibet nebyl považován, přinejmenším do vstupu čínských armád v roce 1949 – 50, za součást Čínské republiky. Vyzváním k připojení se k této republice Čínská republika vlastně potvrdila, že Tibet jako takový nebyl součástí republiky, a proto by muselo dojít k aktu sebeurčení, aby se k ní připojil. K takovému aktu sebeurčení však nedošlo." [115]

Nezávislé postavení Tibetu dokládá i fakt, že v souvislosti s pádem čínského císařství tibetská vláda v roce 1912 oficiálně vypověděla ze svého území čínské vyslance. Stejně tak odmítnutí čínských nároků a požadavků správy nad Tibetem je jednáním, které Tibeťané považují za ekvivalentní k vyhlášení tibetské nezávislosti. [116] Na prohlášení dalajlamy v roce 1913 se v Tibetu taktéž nahlíží jako na formální deklaraci nezávislosti. [117] K takovému pojetí se přiklonila i Mezinárodní komise právníků: „Tibetská pozice ve vypovězení Číňanů v roce 1912 může být charakterizována jako pozice de facto nezávislosti." K tomu mimo jiné Komise uvedla, že tato skutečnost zakládá „silné právní důvody k domněnce, že jakákoli forma právní

[113] International Committee of Lawyers for Tibet, Unrepresented Nations and Peoples Organization. The Case Concerning Tibet: Tibet's Sovereignty and the Tibetan People's Right to Self-Determination …s. 2.
[114] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 859.
[115] Zpráva mezinárodních konference právníků z roku 1993, Londýn, 6.-10.1.1993, 3.3.1993. Dostupný z: www.tibinfo.cz**,** bod 5, odst. 5 – 7.
[116] International Commission of Jurists. Tibet: Human Rights and the Rule of Law. Geneva: International Commission of Jurists, 1997, s. 38 – 39.
[117] Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu. [Tibet: A Political History]. Přeložil Josef Kolmaš. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 212.

podřízenosti Číně zanikla.“ Podle Mezinárodní komise právníků je proto potvrzeno, že v rámci událostí let 1911 – 12 se Tibet znovu objevil jako plně svrchovaný stát, nezávislý skutkově i právně na čínské kontrole. [118]

Dokonce poslední čínský vedoucí mise ve Lhase Šen Cung-lien po opuštění země v roce 1948 napsal: „Od roku 1911 je Lhasa (tj. tibetská vláda ve Lhase) ve všech praktických závěrech naprosto nezávislá.“ [119]

Van Walt van Praag je jedním z autorů, který se otázkou Tibetu dlouhodobě zabýval a ve svých publikacích shrnul názory, které vyjadřují převažující mínění teoretiků stojící na straně tibetských přívrženců. (blíže viz. kapitola 8.7.3.1). Ve své publikaci „The Status of Tibet“ [120] tvrdí, že „prošetření událostí z let 1911 – 50 vede k nevyhnutelnému závěru, že během tohoto období byl Tibet plně nezávislým státem požívající veškerých atributů státnosti. Co ukazují současné studie je, že Tibet během této doby požíval obojí, jak faktické, tak právní nezávislosti, a během své historie byl nepopiratelně samostatným státem, navzdory občasnému nemalému zahraničnímu vměšování do jeho záležitostí.“ Van Praag zde doložil skutečnosti, které ho dovedly k jednoznačnému závěru, jež shrnul následovně: „jakékoliv postavení Mandžuských vládců na vrcholu jejich moci v osmnáctém století, převážně nepřetržitá samostatná existence tibetského státu v průběhu jeho historie a tibetské plné opětovné potvrzení nezávislosti od roku 1911 dostatečně ospravedlňují závěr, že v předvečer čínské komunistické invaze byl Tibet nezávislým státem.“

Crawford na tyto skutečnosti zastává zcela jiný názor: „V roce 1911 padla mandžuská dynastie: polemizovalo se, že s ní zanikly také nároky Číny na Tibet, protože byly založeny na personálním poddanství z feudálního práva. V každém případě ani Čína ani Velká Británie si nemyslely, že by se tak stalo.“ [121] Ve svém závěrečném hodnocení se Crawford přiklání k názoru, že Tibet v době „invaze“ nebyl zcela nezávislým státem. Podle něj byl status Tibetu dlouho nejistý a stal se předmětem sporu až v souvislosti s čínskou „invazí“ v roce 1951.“ [122]

[118] International Commission of Jurists. Tibet: Human Rights and the Rule of Law …s. 39.
[119] Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s. 17.
[120] Walt van Praag, M. C. van. The Status of Tibet: History, Rights, and Prospects in International Law. Boulder, Colorado: Westview Press, 1987, s. 140 – 141.
[121] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 324.
[122] Tamtéž, s. 327.

6.2.3 „Mírové osvobození Tibetu“ Čínou

Svůj vpád do Tibetu v roce 1949 Čína vykládá jako „osvobození Tibetu od imperialistů a feudálního systému“. Těmito argumenty se snaží dokázat, že v žádném případě nešlo o invazi, ale o mírové osvobození. Podle ČLR tato armáda "bez násilí osvobodila" Tibet se souhlasem jeho lidu a institucí a obnovila jeho plně integrovaný status, který, jak ČLR prohlašuje, zde existoval po celá staletí před přechodným slabým obdobím Číny v letech 1911 – 1950, před založením ČLR. [123]

Čína ve svých materiálech dále uvádí, že před mírovým osvobozením v roce 1951 byla správa Tibetu založena na systému feudálního nevolnictví charakterizovaném diktaturou horní třídy mnichů a šlechty. Široké vrstvy tibetských nevolníků se zoufale chtěly zbavit pout nevolnictví. Po mírovém osvobození si mnoho osvícenců horních a středních tříd uvědomilo, že kdyby nebyl starý systém zreformován, tibetský lid by nikdy nedosáhl prosperity. [124] Stejně tak mnozí přívrženci Číny považují vojenský vpád za osvobození od tmářského, v moderních dějinách nemyslitelného, režimu. [125] Je pravda, že Tibet byl velmi zaostalým státem s feudálním zřízením a s vládou, která ležela v rukou náboženských hodnostářů. Čína za doby své vlády nad Tibetem provedla spoustu reforem, které byly pro chudý stát velmi potřebné, až spásné. Je nepopiratelné, že čínské reformy Tibetu v mnoha směrech velmi prospěly a silně zaostalý stát značně zmodernizovaly. Je však nutné položit si otázku, zda tento fakt může ospravedlnit okupaci nezávislého státu a porobení si svobodného lidu cestou genocidy a dopuštěním se zločinu útočné války.

Co se týče argumentu souhlasu tibetského lidu a institucí s nenásilným osvobozením, rozhodně se nedá tvrdit, že by tibetský lid dobrovolně přijal, nebo snad dokonce uvítal vpád vojenských jednotek a následnou okupaci svého území. Tibetská vláda se svým nepočetným a zcela nevybaveným vojskem v podstatě neměla na výběr, pokud chtěla zachránit tibetský lid před dalším masovým vybíjením a pleněním, když jí byla vnucována Sedmnáctibodová smlouva, která ustanovila čínskou nadvládu nad Tibetem.

---

[123] Zpráva mezinárodních konference právníků z roku 1993, Londýn, 6.-10.1.1993, 3.3.1993. Dostupný z: www.tibinfo.cz**,** bod 5 odst. 2.
[124] Information Office of the State Council of the People’s Republic of China. Tibet – Its Ownership and Human Rights Situation. Selected Documents: Taiwan & Tibet. Chinese Journal of International Law. [cit. 2003] Dostupný z: http://chinesejil.oxfordjournals.org/, str. 758.
[125] Maraini, F. Skrytý Tibet …s. 350.

Co se týče dalšího čínského argumentu „osvobození Tibetu od imperialistických vlivů“, ten rovněž poukazuje na smyšlenou konstrukci Číny v pokusu ospravedlnit se před celým světem. Veškeré mocnosti, které měly v té době v Tibetu nějaký vliv, se do jeho vnitřních záležitostí nevměšovaly, a pro Tibet plnily spíše funkci ochránce před čínskými nároky než že by stály v postavení utlačovatelských mocností. Navíc v době před invazí se Velká Británie stahovala na své rodné ostrovy a Indie se věnovala vlastním problémům. [126]

Rozsah mé práce mi nedovoluje se dále zabývat jednotlivými nároky vznášenými Čínou vůči Tibetu a jejich argumenty ospravedlňující invazi, ani jejich vyvracení tibetskou stranou, protože by vydaly na celou knihu. Výsledkem závěrů mnoha autorů zabývajících se těmito otázkami jsou však většinou závěry, které se z valné části přiklánějí k tibetským argumentům. Myslím si, že publikace exilové vlády [127] i organizací zabývající se tibetskou otázkou argumenty čínské strany přesvědčivě vyvracejí. Jejich hlavní náplní je reakce na nesmyslná a nepravdivá tvrzení čínské strany. Podávají přesvědčivé doklady pro jejich vyvrácení odkazy na dostupné dokumenty předložené různými subjekty mezinárodního společenství nebo odkazují na oficiální zveřejněné dokumentace mezi zainteresovanými stranami.

Tak jak se v otázce nezávislosti Tibetu před rokem 1911 většina názorů shodla v tom, že Tibet nebyl součástí Číny, ale byl na ní závislý, v otázce jeho nezávislosti v období 1911 – 1949 panují stále sporné názory. Většina závěrů se vyslovuje pro fakt, že Tibet v tomto období požíval faktické nezávislosti. Konkrétní důkazy pro úplnou právní nezávislost Tibetu na Číně však nikdo nepodal, tudíž stále zůstává sporné, zda Tibet byl nezávislým, plně suverénním státem. Jak jsem zmínila v teoretické části práce, v situaci, kdy je status určité entity nejasný a pochybný, je důležitý faktor uznání státu. Záleží na tom, jak status Tibetu v té době vnímaly ostatní státy, zda ho považovaly za samostatný stát či za stát závislý na Číně. Po zhodnocení otázky tibetské nezávislosti z hlediska tibetsko – čínských vztahů se proto nyní budu zabývat uznáním Tibetu jednotlivými

[126] Maraini, F. Skrytý Tibet …s. 349.

[127] Např.: 1) International Committee of Lawyers for Tibet, Unrepresented Nations and Peoples Organization. The Case Concerning Tibet: Tibet’s Sovereignty and the Tibetan People’s Right to Self-Determination …. 2) Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …. 3) International Commission of Jurists. Tibet: Human Rights and the Rule of Law. Geneva: International Commission of Jurists, 1997. 370 s.

státy a mezinárodněprávními subjekty a jejich pohledem na nezávislost Tibetu před rokem 1949.

7 Uznání Tibetu jako státu

7.1 Význam uznání Tibetu mezinárodním společenstvím

Teoretickými požadavky, které mezinárodní právo klade na institut uznání státu, jsem se zabývala ve třetí kapitole. V následujících statích přikročím k aplikaci těchto teoretických předpokladů na konkrétní situaci Tibetu. Předtím považuji za užitečné shrnout, jaký význam má vlastně uznání Tibetu jako státu, a jaké důsledky z toho pro něj vyplývají.

Právní důsledky neuznání státu jako subjektu mezinárodního práva a jeho nepřijetí do mezinárodního společenství jsou z praktického hlediska pro stát zásadní. Jak jsem uvedla výše, většinovým názorem teoretiků mezinárodního práva je závěr, že uznání státu není nezbytným předpokladem pro jeho subjektivitu. Akt uznání stát neutváří, pouze potvrzuje, že entita dosáhla subjektivity. Po uznání státu je zřejmé, že všechna pravidla mezinárodního práva veřejného regulující vztahy mezi suverénními státy jsou aplikovatelné ipso jure. Bez uznání to může být sporné. [128] Proto uznání státu lze považovat za velmi důležitý a praktický předpoklad pro efektivnost subjektivity státu, na základě něhož se stát stává právoplatným členem mezinárodního společenství. Uznání státu je potřeba k jeho plné účasti na životě mezinárodního společenství a rozvíjení běžných styků s jinými státy. Jestliže stát existuje po faktické stránce, ale žádný jiný subjekt ho právně neuznává, je jeho postavení v mezinárodním společenství značně obtížné, protože s ním žádný stát nenaváže mezinárodní vztahy, neuzavře žádné smlouvy, jeho občanům nemusí povolit přestoupení hranic svého území a podobně.

Jak tvrdí Shaw, je zřejmé, že k tématu uznání se vážou velmi silné politické vlivy. V mnoha případech bude rozhodnutí, zda stát uznat nebo neuznat, záležet více na politickém zvážení, než výlučně na právních faktorech. Uznání se netýká pouze relevantních právních následků na skutečnou situaci, někdy stát nebude chtít takové následky akceptovat, ať již mezinárodně či vnitrostátně. Pro příklad nemusíme chodit daleko. Spojené státy po mnoho let odmítaly uznat Čínskou lidovou republiku nebo Severní Koreu, a to ne protože by nepřijaly zřejmou skutečnost, že tyto vlády požívaly efektivní kontroly nad svým teritoriem, ale spíše protože si nepřály, aby právní

[128] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 35.

důsledky uznání vstoupily v platnost. Jde zkrátka o čistě politické mínění, třebaže bylo zahaleno do právní terminologie. [129]

Pro Tibet jsou konkrétní důsledky uznání ostatními státy zásadní. Samotná Čína zakládá svůj nárok na Tibet na svém vlastnickém nároku, přičemž vychází z tvrzení, že „žádná vláda žádné země na světě nikdy Tibet neuznala za nezávislý stát.“ [130] Jelikož vztah Tibetu k Číně je na základě jejich historického vztahu v podstatě nedefinovatelný a zůstává tak nevyjasněný, obě strany zastávají opačné názory na tibetskou nezávislost a ani názory teoretiků zabývající se touto otázkou nejsou shodné, nabývá zde otázka uznání Tibetu ostatními státy značné důležitosti. Jak uvádí Encyklopedie mezinárodního práva veřejného, „v případě pochybností se postoj, který je zaujímán ostatními subjekty mezinárodního práva stává rozhodujícím.“ [131] Neboli, jak tvrdí Crawford, „to, že je entita uznána jako stát, je důkazem jejího statutu.” [132] Právě uznání Tibetu jako státu vypovídá o jeho přijetí za právoplatného člena mezinárodního společenství, tedy i o tom, jak na něj vlastně nazírá mezinárodní společenství, zda ho považuje za samostatný stát či za součást Číny.

Ve čtvrté kapitole jsem dospěla k závěru, že Tibet splňoval ve sporném období základní charakteristiku státu jako subjektu mezinárodního práva, tedy vyhovoval základním předpokladům pro to, aby mohl být mezinárodním společenstvím uznán. Nyní je potřeba přistoupit k vyřešení otázky jeho uznání v období 1911 – 1949. Dosazením výše zmíněných požadavků, jež na uznání státu klade teorie mezinárodního práva, na situaci Tibetu, se pokusím objasnit, zda Tibet byl ze strany ostatních států a subjektů mezinárodního práva uznán, a tím poukázat na to, zda ho považovaly za samostatný stát. Učiním tak především konkrétními příklady uznání Tibetu ostatními státy a mezinárodním společenstvím. Úvodem se zaměřím na vztahy Tibetu s Velkou Británií a jejich vzájemné vztahy s Čínou.

7.2 Vztahy Tibetu, Číny a Velké Británie

Vedle Číny měla ze všech států nejvýznamnější vliv na Tibet Velká Británie. Uplatňovala zde svůj mocenský vliv, jehož rozsah několikrát měnila dohodami s Čínou.

[129] Shaw, M. N. International Law…s. 368.
[130] Information Office of the State Council of the People’s Republic of China. Tibet – Its Ownership and Human Rights Situation. Selected Documents: Taiwan & Tibet. Chinese Journal of International Law. [cit. 2003] Dostupný z**:** http://chinesejil.oxfordjournals.org/, s. 755.
[131] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 35.
[132] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 27.

Proto je nejprve důležité objasnit vztahy Tibetu s Velkou Británií a její vliv na Tibet v souvislosti s vlivem Číny v období před vyhlášením tibetské nezávislostí v roce 1913 a poté v době do okamžiku čínské invaze. Vztahy v tomto období ukazují na vztah závislosti Tibetu vůči Číně a na skutečnost, jak tuto závislost pojímaly ostatní státy, především Velká Británie.

7.2.1 Dohody týkající se Tibetu

V letech 1728 až 1912 vykonávali určitou autoritu v tibetských záležitostech tzv. Ambani. Byli to čínští „vysocí úředníci", císařští místodržící, kteří byli stále přítomni v hlavním městě Tibetu, Lhase. Tuto funkci zastávali pouze Mandžuové a Mongolové. [133] Když se v roce 1873 Britové snažili zřídit obchodní vztahy mezi Tibetem a Indií, rozhodovali se, zda by měli vyjednávání navázat s Tibetem, či s Čínou. Británie si byla vědoma, že vztah mezi Tibeťany a Číňany je stále nejasný. Čínská vláda měla pod kontrolou tibetské vnější záležitosti, ale čínský vliv byl stále slábnoucí. Británie si stále nebyla jistá, jak rozsáhlý je vlastně vliv Číňanů v Tibetu. Nakonec v roce 1876 uzavřela smlouvu s Čínou, ve které bylo dohodnuto, že Čína zařídí vše potřebné pro britskou misi k návštěvě Tibetu. Tibeťané však odmítli tuto dohodu uznat, načež Britové se vůbec nepokusili do země vstoupit. [134]

Tibetské odmítnutí Británii přimělo věnovat pozornost sporu ohledně hranice mezi Tibetem a Sikkimiem, sousedním státem Tibetu, který měla pod svou kontrolou. Británie nadále udržovala svoji politiku vyjednání v záležitostech týkajících se Tibetu s Čínou a uzavřela s ní v roce 1890 „Dohodu mezi Velkou Británií a Čínou o Sikkimu a Tibetu". [135] Tato dohoda ustanovila hranice mezi Sikkimem a Tibetem a potvrdila britský protektorát nad Sikkimem. Tibetský status dohoda vůbec neřešila, z britské strany zde nebylo nic o uznání čínské autority nad Tibetem. Britové si byli vědomi, že Čína neměla v té době v Tibetu již žádnou reálnou moc, avšak jejich zájmům vyhovovalo s ní vyjednávat kvůli výhodám, které jim z dohody plynuly. Zbývající články dohody se vztahovaly na otázky tibetských hranic a obchodu, ale protože Tibet nebyl účastníkem dohody, tibetská vláda nepovolila, aby našly v Tibetu své uplatnění. [136]

[133] Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu …s. 336.
[134] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 858.
[135] Tamtéž, s. 858.
[136] Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu …s. 178.

Dodatkem ke smlouvě z roku 1890 byla dohoda známá jako „Obchodní pravidla z roku 1893“, rovněž uzavřená pouze mezi Velkou Británií a Čínou, která řešila otázky rostoucích možností obchodování přes sikkimsko – tibetskou hranici. Stejně jako předtím, Tibeťané odmítli dohodu realizovat a odepřeli vstoupit do vyjednávání. [137] Číňané podepsali dohody o Tibeťanech, ale přitom byly zcela neschopní přemluvit či přinutit je k tomu, aby se jejími ustanoveními řídili. Jak dohoda z roku 1890, tak obchodní pravidla z roku 1893 se v praxi ukázaly zcela neužitečnými, což bylo způsobeno tím, že Tibet na tato ujednání prozatím nepřistoupil. [138] Podle článku 34 Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969 (dále jen Vídeňská úmluva), která je kodifikačním shrnutím obyčejových pravidel, „ze smlouvy nevznikají ani závazky ani práva třetím státům bez jeho souhlasu.“ [139] Tibet tedy nebyl právně vázán dohodami, u kterých nebyl smluvní stranou. (blíže k Vídeňské úmluvě viz. kapitola 7.2.2).

Jelikož obě dohody naznačovaly nedostatek čínské kontroly nad tibetskými záležitostmi, Britové Číňany podezírali, že nebudou schopni dostát žádným závazkům, které byly mezi nimi smluveny již dříve. [140] Proto Británie, akceptující čínskou nečinnost v Tibetu, vyslala v roce 1904 do Lhasy vojenskou misi. Jejím důsledkem bylo podepsání „Dohody mezi Velkou Británií a Tibetem“ v roce 1904, běžně nazývanou jako „Lhaská dohoda“ [141], která potvrzovala tibetské respektování výše zmíněných dohod z let 1890 a 1893. Tímto se staly pro Tibet účinné, protože dle článku 35 Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969 „vznikne třetímu státu závazek z ustanovení smlouvy, jestliže strany této smlouvy mají v úmyslu tímto ustanovením vytvořit závazek a jestliže třetí stát tento závazek výslovně přijme písemnou formou.“ [142]

Ve Lhaské dohodě nebyla jediná zmínka o Číně či čínské autoritě v Tibetu. Většina ustanovení dohody se týkala obchodu, avšak článek 9 tvořil výjimku. Jím se tibetská vláda zavazovala, že „bez předchozího souhlasu britské vlády – (1) nepostoupí, neprodá, nepronajme, na záruku ani jinak nedá žádnou část tibetského území žádné cizí mocnosti; (2) nedovolí žádné cizí mocnosti vměšovat se do tibetských záležitostí; (3)

[137] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 858.
[138] Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu …s. 178 – 179.
[139] Vídeňská úmluva o smluvním právu, 23.5.1969, OSN A/CONF. 39/27 nebo č. 15/1988 Sb., článek 34.
[140] Todd, A. The Forbidden Land: The position of Tibet in International Law. [cit. 2001-3]. Dostupný z: http://www.scottishlaw.org.uk/journal/mar2001/atoddmar01.pdf, s. 15.
[141] Dohoda mezi Velkou Británií a Tibetem, Lhasa, 7.9.1904. Dostupná v Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu… str. 189.
[142] Vídeňská úmluva o smluvním právu, 23.5.1969, OSN A/CONF. 39/27 nebo č. 15/1988 Sb., článek 35.

nevpustí do Tibetu žádného představitele nebo agenta cizí mocnosti; (4) nedá žádné cizí mocnosti nebo poddaným cizí mocnosti žádné koncese či jakákoli jiná práva; (5) nezastaví nebo nepřipíše žádné cizí mocnosti nebo poddaným cizí mocnosti žádné tibetské státní příjmy, ať v naturáliích, nebo v penězích.“ [143] V dohodě byla také zmínka o „přátelských a dobrých vztazích, které existovaly mezi vládou britskou a tibetskou a o tom, že je žádoucí obnovit mír.“ [144] Význam článku 9 Lhaské dohody v souvislosti se vztahem závislosti Tibetu na Velké Británii rozebírám samostatně v kapitole 7.2.3.

Toto ustanovení Lhaské dohody mělo velmi důležité následky pro tibetsko – čínské vztahy. Sporné je použití termínu „cizí mocnost“. Kdyby pod pojem „cizí mocnost“ byla zahrnuta i Čína, znamenalo by to, že se Tibet zavazuje nejednat vůči Číně bez britského souhlasu. Británie by tím získala větší vliv na tibetské záležitosti než Čína. Jelikož ve smlouvě není o Číně žádná zmínka, z dohody nevyplývá, že by Čína měla být vyloučena z pojmu „cizí mocnost“. K této sporné otázce se vyjádřila i Mezinárodní komise právníků (viz. kapitola 7.3.5). Tvrdí, že z nepochybné a nedvojznačné povahy článku 9 této dohody sice vyplývá, že Čína měla být zahrnuta pod termín „cizí mocnost“, ale je zřejmé, že Ambani měli jistý vliv na proces uzavírání smlouvy, a že členové britské mise s nimi jisté otázky konzultovali. Tudíž se zdá absurdní, že by Ambani jakkoli spolupracovali na smlouvě, která směřovala k vyloučení jejich nároků na Tibet. [145]

Původní záměr článku 9 Lhaské dohody tedy zůstal nevyjasněný, ale následně byl tento rozpor vyřešen uzavřením „Dohody mezi Velkou Británií a Čínou ohledně Tibetu“ z roku 1906. [146] Čína v jejím prvním článku výslovně uznala a potvrdila Lhaskou dohodu z roku 1904. [147] Obě smluvní strany zde potvrzují, že fráze „cizí mocnost“ ve Lhaské dohodě nezamýšlela zahrnout Čínu. [148] To znamená, že i přesto, že ve Lhaské dohodě nebyla žádná zmínka o vlivu Číny v Tibetu, Čína nebyla považována Británií ani Tibetem za „cizí mocnost“. Tuto skutečnost smluvně potvrdila pouze

[143] Dohoda mezi Velkou Británií a Tibetem, Lhasa, 7.9.1904, článek 9. Dostupná v Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu… str. 189., nebo tamtéž, str. 316 – 317.
[144] Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu …s. 315.
[145] Todd, A. The Forbidden Land: The position of Tibet in International Law. [cit. 2001-3]. Dostupný z: http://www.scottishlaw.org.uk/journal/mar2001/atoddmar01.pdf, s. 17.
[146] Dohoda mezi Velkou Británií a Čínou ohledně Tibetu, podepsaná 27.4.1906 v Pekingu; ratifikovaná 23.7.1906 v Londýně. Dostupná v Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu… str. 318.
[147] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 858.
[148] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 324.

Británie, ne samotný Tibet. Podle článku 34 Vídeňské úmluvy závazky z této smlouvy tedy Tibet právně nezavazovaly, protože nebyl její smluvní stranou. [149]

Tím, že Čína uznala a potvrdila článek 9 Lhaské dohody, souhlasila s jistým vlivem Británie na Tibet. Dále v dohodě se však Británie zavazuje nepřisvojovat si tibetské území a nevměšovat se do správy Tibetu. Vláda Číny se rovněž zavazuje nedovolit žádnému cizímu státu zasahovat do území či vnitřní správy Tibetu. Koncese, o nichž je řeč v článku 9 d) Dohody mezi Velkou Británií a Tibetem z roku 1904, se nepřiznávají žádnému jinému státu nebo poddaným jiného státu než Číně. [150] Tato dohoda změnila článek 9 Lhaské dohody v tom, že za tibetskou integritu měla být nyní odpovědna spíše Čína než Británie. Dohoda účinně odstranila jakékoli nároky Tibetu, kterých dosáhl ve Lhaské dohodě. I přesto, že zde není žádná přímá zmínka o suzerénním vztahu Číny a Tibetu, dohoda naznačuje, že existoval. Souhlas Británie se změnou článku 9 Lhaské dohody byl jejím efektivním uznáním čínské autority řídit tibetské vnější záležitosti. [151] Obě mocnosti si tak vzájemně vyjasnili své sféry vlivu v Tibetu, i přesto, že Tibet nebyl smluvní stranou dohody.

V následujícím roce byla čínská pozice znovu posilněna uzavřením „Dohody mezi Velkou Británií a Ruskem“ v roce 1907. Tato dohoda se vztahovala k Persii, Afghánistánu a Tibetu, a její strany zde výslovně uznaly „suzerenitu“ Číny nad Tibetem. Dále „se zavázaly respektovat územní celistvost Tibetu a zdržovat se všeho zasahování do jeho vnitřní správy.“ V článku druhém ustanovily, že „v souladu s přijatou zásadou čínské suzerenity nad Tibetem se Velká Británie a Rusko zavazují nevstupovat ve vyjednávání s Tibetem, leč prostřednictvím čínské vlády.“ [152] Ačkoli Čína nebyla signatářem této dohody, její účinnost měla důležité následky. Se stažením britského a ruského vlivu zůstala Číně bezkonkurenční autorita nad Tibetem. Mohla tak zcela volně sledovat své zájmy v Tibetu bez vměšování třetích stran. Adekvátně tomu Čína začala s požadováním odstranění nebo zpětvzetí závazků, které Tibetu zaručovala Lhaská dohoda. [153]

---

[149] Vídeňská úmluva o smluvním právu, 23.5.1969, OSN A/CONF. 39/27 nebo č. 15/1988 Sb., článek 34.
[150] Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu …s. 318.
[151] Todd, A. The Forbidden Land: The position of Tibet in International Law. [cit. 2001-3]. Dostupný z: http://www.scottishlaw.org.uk/journal/mar2001/atoddmar01.pdf, s. 19.
[152] Dohoda mezi Velkou Británií a Ruskem, Petrohrad, 18./31.8.1907, Dostupná v Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu… str. 319.
[153] Todd, A. The Forbidden Land: The position of Tibet in International Law. [cit. 2001-3]. Dostupný z: http://www.scottishlaw.org.uk/journal/mar2001/atoddmar01.pdf, s. 20.

Encyklopedie mezinárodního veřejného práva zhodnotila britské a ruské uznání suzerenity Číny nad Tibetem následovně: "Ať tento akt vypadá sebevíc pravděpodobně, byl zamýšlen pouze jako diplomatická formule udržet Rusko stranou Tibetu, suzerenita byla obyčejným nepřesným termínem bez reálného právního základu. V každém případě, samozřejmě nic v této úmluvě nemohlo zavazovat ani Čínu ani Tibet, když nebyly jejími stranami." [154]

V roce 1908 byla podepsána "Dohoda mezi Velkou Británií, Čínou a Tibetem, upravující Obchodní pravidla pro Tibet z roku 1893". [155] Tibetskou stranu zastupoval "zástupce Vysokých tibetských úřadů jednající v souladu s pokyny čínského zplnomocněnce". Dohoda byla ratifikována pouze Velkou Británií a Čínou, Tibet tedy nebyl její smluvní stranou. [156] Británie zde Číně přiznává právo na kontrolu tibetské správy a údržbu tržišť v zemi. Tím Británie uznává, že Čína bude odpovědná více než Británie za plnění ustanovení z Lhaské dohody a Obchodních pravidel z roku 1893. [157]

7.2.2 Zhodnocení dohod týkajících se Tibetu z hlediska mezinárodněprávních norem

Na mezinárodní smlouvy uzavírané mezi státy se vztahuje Vídeňská úmluva o smluvním právu z roku 1969 [158] (dále jen Vídeňská úmluva), která je kodifikačním shrnutím smluvních pravidel. Vídeňská úmluva vstoupila v platnost až v roce 1980. Mezinárodněprávní normy nepůsobí retroaktivně, ale z dosavadní judikatury Mezinárodního soudního dvora vyplývá, že převážná část pravidel Vídeňské úmluvy odráží obyčejové právo, proto z ní můžeme při posuzování dříve uzavřených mezinárodních smluv vycházet. [159]

„Mezinárodní smlouva" se definuje i v mnohostranných úmluvách. Smluvní definice bývají užší než pojem smlouvy v obyčejovém mezinárodním právu. Vídeňská úmluva vymezuje „smlouvu" jako „mezinárodní dohodu, která je uzavřena mezi státy

[154] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 859.
[155] Dohoda mezi Velkou Británií, Čínou a Tibetem, upravující Obchodní pravidla pro Tibet z roku 1893, podespaná 20.4.1908 v Klakatě, ratifikovaná 14.10.1908 v Pekingu, Dostupná v Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu…, str. 321.
[156] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 324, Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu …s. 321.
[157] Todd, A. The Forbidden Land: The position of Tibet in International Law. [cit. 2001-3]. Dostupný z: http://www.scottishlaw.org.uk/journal/mar2001/atoddmar01.pdf, s. 21.
[158] Vídeňská úmluva o smluvním právu, 23.5.1969, OSN A/CONF. 39/27 nebo č. 15/1988 Sb.
[159] Například v případu Gabčíkovo – Nagymaros Mezinárodní soudní dvůr několikrát konstatoval, že určitá smluvní pravidla ve Vídeňské úmluvě jsou obyčejové povahy.

písemnou formou a řídí se mezinárodním právem“. [160] Ponechává tak stranou smlouvy, které uzavřely jiné subjekty než státy, jakož i verbální a tacitní dohody. [161]

Podle článku 34 Vídeňské úmluvy „ze smlouvy nevznikají ani závazky ani práva třetím státům bez jeho souhlasu.“ [162] „Třetím státem“ je stát, který není stranou smlouvy. [163] Důvod tohoto pravidla může být nalezen v základních principech suverenity a nezávislosti států, pravidlo postuluje, že státy musí souhlasit s právy a závazky předtím, než jimi mohou být vázány. [164] Podle článku 35 Vídeňské úmluvy „vznikne třetímu státu závazek z ustanovení smlouvy, jestliže strany této smlouvy mají v úmyslu tímto ustanovením vytvořit závazek a jestliže třetí stát tento závazek výslovně přijme písemnou formou.“ [165] Podle článku 36 „třetímu státu vznikne právo z ustanovení smlouvy, jestliže smluvní strany mají v úmyslu mu poskytnout toto právo a jestliže s tím třetí stát souhlasí. Jeho souhlas se předpokládá, pokud není důkaz o opaku, ledaže by mluva stanovila jinak.“ [166]

Znamená to tedy, že Tibet nebyl vázán závazky ze smluv, u nichž nebyl smluvní stranou, a které nepřijal později písemnou formou. Vznikly však pro něj práva plynoucí z těchto smluv, protože jeho souhlas se předpokládá, pokud není důkaz o opaku a Tibet takový důkaz nepodal. Z toho tedy vyplývá, že z dohod uzavřených v letech 1904, 1906, 1907 a 1908 Tibetu plynuly stanovená práva, ale závazky zde zakotvené ho právně nezavazovaly.

Faktická situace však vypadala jinak. Jelikož se Tibet v předchozích smlouvách, uzavřených jak s Británií tak s Čínou, podrobil jejich určitému výkonu práv na svém území, byl ve skutečnosti stále pod vlivem obou mocností, které vzájemně mezi sebou rozsah tohoto vlivu smluvně upravovaly. V článku 9 Lhaské dohody se Tibet zavázal nečinit určité úkony bez souhlasu Británie, což je typické pro protektorátní formy nadvlády. Pro vyjasnění vlivu Velké Británie na Tibet je důležité vycházet z jejich celkového vztahu, jemuž se věnuji níže. Čína nad Tibetem již od 18. století udržovala svoji suzerenitu, tudíž i ta byla oprávněna zasahovat do jeho záležitostí.

---

[160] Vídeňská úmluva o smluvním právu, 23.5.1969, OSN A/CONF. 39/27 nebo č. 15/1988 Sb., článek 2 odst. 1 písm. a).
[161] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 158.
[162] Vídeňská úmluva o smluvním právu, 23.5.1969, OSN A/CONF. 39/27 nebo č. 15/1988 Sb., článek 34.
[163] Tamtéž, článek 2 odst. 1 písm. h).
[164] Shaw, M. N. International Law…s. 834.
[165] Vídeňská úmluva o smluvním právu, 23.5.1969, OSN A/CONF. 39/27 nebo č. 15/1988 Sb., článek 35.
[166] Tamtéž, článek 36 odst. 1.

Dohodami o Tibetu z let 1904 – 1908 si Británie s Čínou upravovaly své sféry vlivu v Tibetu. V rámci těchto dohod Británie po celou dobu respektovala čínský vliv nad Tibetem. V roce 1907, společně s Ruskem, výslovně potvrdila čínskou suzerenitu. Z jednotlivých dohod však není možný posoudit přesný rozsah vlivu, který v Tibetu tyto dvě mocnosti vykonávaly, navíc ho vícekrát smluvně změnily. Dá se z nich však vyvodit, že Británie nikdy nepotvrdila, že by Tibet byl integrální součástí Číny, a zároveň dá se konstatovat, že ho považovala za stát závislý na Číně. Každopádně z nastíněné situace lze vyvodit, a to je důležité pro potřeby této práce, že z pohledu Velké Británie Tibet v době před rokem 1913 nebyl plně nezávislým státem.

Výstižně tuto situaci hodnotí Crawford, když píše, že „případ Tibetu obzvláště poukazuje na dosti svévolnou cestu, v rámci které se jednotlivé mocnosti usnesly na specifickém způsobu jednání ve svém vlastním zájmu, a tím ve skutečnosti stanovily status tohoto národa.“ [167]

7.2.3 Právní vztah Tibetu k Velké Británii

Kapitola 2.4 „Protektoráty“ této práce se věnuje teorii protektorátům a protektorátním mocnostem z hlediska mezinárodněprávní teorie a uvádí několik případů států, o kterých pojednává Crawford ve své publikaci „The Creation of States in International Law“. Omezení Tibetu, ke kterému se zavázal ve prospěch Británie v článku 9 Lhaské dohody, je shodné s dohodami, které zakládají omezení určitých pravomocí států, které byly považovány za britské protektoráty. Jak píše Crawford, pozice těchto států v takových dohodách byla spornou záležitostí. Ačkoli britská vláda je opakovaně kvalifikovala jako „nezávislé státy pod ochranou vlády Jejího Veličenstva“, teoretici směřovali k popírání jejich nezávislosti a dokonce i k popírání toho, že by vůbec měly nějakou oddělenou osobnost. [168] Crawford zhodnotil povahu místní nezávislosti v těchto typech případů jako neurčitou a pochybnou, s potřebou uchýlit se k doplňkovému kritériu jako je uznání. [169]

Tibet se zavázal k tomu, že bez britského souhlasu nebude vykonávat určitá práva, která náleží výlučně suverénnímu státu. Jak tvrdí Crawford, vztah mezi protektorátním státem a protektorátem se musí posuzovat vždy pro každý případ zvlášť

[167] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 327.
[168] Tatméž, s. 292.
[169] Tatméž, s. 291 – 292.

dle jeho konkrétních okolností. Na základě výše uvedených charakteristik se dá říci, že Tibet měl k Británii stejné vztahy jako státy, které byly „pod jeho ochranou“. Byl státem s omezeným rozsahem pravomocí vůči Británii, tudíž šlo o určitou formu závislosti, která byla typická pro britské protektoráty.

Samotná Británie svůj vztah k Tibetu posoudila následovně. Britská komise pro mezinárodní záležitosti v rámci House of Commons ve svém memorandu z roku 2000 týkajícím se tibetské společnosti a posuzování své zahraniční politiky v Tibetu zveřejnila následující závěry: „Vniknutí britské zahraniční politiky do Tibetu na konci 19. století bylo proto, že Čína vykonávala nad Tibetem slabou formu suzerenity a Británie, jako svrchovaná mocnost Indie, mohla požívat určitou formu místní nadvlády v Tibetu. Tuto pozici si držela až do indické nezávislosti v roce 1947.“ [170] Británie nedefinovala svůj vztah k Tibetu právními termíny, ale to, že použila termín „určitá forma místní nadvlády“ dokazuje, že jistý vliv v Tibetu vykonávala. Což opět potvrzuje, že Tibet nebyl nezávislým státem.

7.2.4 Simelská dohoda

V letech 1913 – 1914 se představitelé Číny, Velké Británie a Tibetu zúčastnily tripartitní konference v Simle, svolané pro stanovení tibetského budoucího statutu a jeho vztahů s Čínou a Británií. Všechny strany vstoupily do vyjednávání jako sobě rovné, uznávány jako takové ostatními stranami. Tato konference byla prvním vážným pokusem objasnění čínsko – tibetských vztahů. Jednání na ní probíhající a závěry britsko – tibetských dohod ze Simly měly v té době na postavení Tibetu velmi důležitý vliv.

Před zahájením konference britský charge d’affaires Číňany informoval, že se všichni představitelé na konferenci zúčastní na stejném základě. Tím, že Čína vyslala svého zplnomocněnce, přiznala de facto tibetskému představiteli stejný status, a tím i uznala, že Tibet je oprávněn k uzavírání dohod. Formální uznání tibetského delegáta jako zplnomocněnce své vlády k účasti na vyjednávání a na závěrech dohod v rovném poměru s Británií a Čínou bylo prvním, ačkoli implicitním uznáním tibetské

[170] UK Parliament: Select Committee on Foreign Affairs. Supplementary memorandum submitted by The Tibet Society: An Ethical Foreign Policy for Tibet. [cit. 2000-11-29]. Dostupný z: http://www.publications.parliament.uk/pa/cm199900/cmselect/cmfaff/574/574ap15.htm.

nezávislosti v uzavírání smluv vládami těchto zemí od roku 1911. [171] Tibetský zástupce byl v pověřovacích listinách vystavených dalajlamou zplnomocněn k „rozhodování ve všech záležitostech, které mohou být pro Tibet prospěšné a rovněž tak k podpisu a zpečetění všech takových dokumentů." Tibeťané na konferenci předložili důkazy o tom, že Tibet byl nezávislým státem od nejdávnějších dob až do současnosti. Čínské požadavky měly slovní podobu a pro mnohá jejich prohlášení neexistoval historický podklad. Nedokázali předložit dokumenty, které by prokazovaly čínskou správu na územích ve východním Tibetu. Tibeťané zároveň různé čínské nároky vyvrátili. Naproti tomu Tibeťané se dostavili na Simelskou konferenci dokonale připravení a na podporu svých nároků předvedli bohatou dokumentaci. Jako důkazy předložili četné vládní listiny, které britský zplnomocněnec na znamení pravosti jejich obsahu podepsal. [172]

Zjevným cílem čínské strany bylo vrátit politický status Tibetu do podoby, jak ho definovala Anglo – čínská dohoda z roku 1906. Mimo jiné trvali například na právu mít v Tibetu ambana s 2 600 vojáky, který by kontroloval zahraniční a vojenské záležitosti země. Jelikož čínský a tibetský představitel rovněž stále zastávali nesmiřitelná stanoviska ohledně čínsko – tibetských hranic, britský zmocněnec navrhl rozdělit sporné území na Vnitřní a Vnější Tibet, při zachování čínské suzerenity nad celým Tibetem. Tibeťané nechtěli přistoupit na jakoukoliv formu čínského vrchního panství v Tibetu a Číňané nebyli ochotni přijmout navržené hranice. Aby se však spor nějak vyřešil, Tibeťané zdráhavě na britský návrh přistoupili. [173]

Článek druhý navrhované dohody stanovil: „Vlády Velké Británie a Číny, uznávajíce, že Tibet se nachází pod suzerenitou Číny a uznávajíce rovněž autonomii Vnějšího Tibetu, se zavazují respektovat územní celistvost země a zdržovat se vměšování do správy Vnějšího Tibetu (včetně výběru a instalování dalajlamy), která zůstane v rukou tibetské vlády ve Lhase." [174] Čína nebude smět učinit z Tibetu čínskou provincii a Británie nebude smět činit jakékoli územní zábory. Vlády Velké Británie a Číny se zavazovaly, že nebudou vstupovat v žádná jednání o Tibetu, ať mezi sebou, nebo s jakoukoli cizí mocností. Důležité je také zmínit, že v nótách, které měly být součástí vlastního textu dohody, se o Tibetu mluvilo jako o „součásti čínského území".

[171] Walt van Praag, M. C. van. The Status of Tibet: History, Rights, and Prospects in International Law …s. 137.
[172] Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu …s. 216 – 218.
[173] Tamtéž, s. 217 – 218.
[174] Dohoda mezi Velkou Británií, Čínou a Tibetem, Simla, 1914, článek 2. Dostupná v Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu…,s. 327.

Tibeťané však proti této formulaci rozhodně protestovali, takže nakonec nebyla v hlavním textu uvedena. [175]

Čínská vláda nakonec zakázala svému zmocněnci konečný dokument podepsat. Jedním z důvodů byly neshody ohledně hranic, dalším bylo pravděpodobně to, že Čína nechtěla přistoupit na jakoukoli formu tibetské autonomie. Britský a tibetský zmocněnec dohodu podepsali s doplňkem, který mimo jiné uváděl: „Vláda Velké Británie a vláda Tibetu uznávají a budou dodržovat již uzavřenou dohodu. Práva, která tato dohoda zaručuje Číně, nebudou Velké Británie a Tibet uznávat, dokud vláda Číny dohodu neratifikuje.“ [176] Znamená to tedy, že se Velká Británie zavázala neuznat suzerenitu Číny nad Tibetem, pokud Čína dohodu neratifikuje a tím neuzná autonomii Vnějšího Tibetu. K čínské ratifikaci Simelské dohody nikdy nedošlo.

Vlády Velké Británie a Tibetu dohodu ratifikovaly, čímž byly de facto eliminovány čínské nároky na suzerenitu nad Tibetem a potvrzena tibetská nezávislost a schopnost k uzavírání mezinárodních smluv. Dále ještě zmocněnci Tibetu a Velké Británie podepsali nová Obchodní pravidla, která nahrazovala Obchodní pravidla z let 1893 a 1908, jež se Simelskou dohodou rušila. V Simelské dohodě bylo rovněž dojednáno vytyčení hranice mezi Tibetem a Indií na východ do Bhútánu. [177]

Výsledky konference v Simle nejsou to hlavní, co demonstruje faktické uznání tibetské nezávislosti. Přesněji je to účast Tibetu jako rovné strany. Jelikož se Tibet účastnil jako strana rovná s Čínou a Británií, Tibet a Británie mohly uzavřít dohodu jen tehdy, kdyby Tibet byl nezávislý stát, třebaže s vazbami na Čínu. Konference v Simle sice nepřinesla nové uspořádání vztahů, ale postavení Tibetu na této konferenci značí alespoň jeho faktické uznání, jak Británií, tak i Čínou.

Crawford ve svém shrnutí o Simelské dohodě píše, že „Simelská dohoda nebyla závazná pro Čínu, ale je nejlepším důkazem toho, jak vyjednávající strany braly status Tibetu v té době – nebo, možná, v co doufaly, že by Tibet mohl úspěšně požadovat. Tudíž navzdory různým variantám, Tibet nebyl v roce 1914 považován za plně nezávislý, i přesto že přinejmenším část země požívala značné autonomie. Takový byl vždy britský pohled a stejný byl i názor Číňanů v roce 1951.“ [178]

[175] Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu …s. 218 – 219.
[176] Tamtéž, s. 220.
[177] Tamtéž, s. 220.
[178] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 325.

7.2.5 Vztahy Tibetu s Velkou Británií po konference v Simle

Od konference v Simle se Tibet spíše držel zpátky v požadování plné nezávislosti na Číně, a to i přesto, že byl fakticky nezávislý. Činil tak z obavy před ztrátou britské garance tibetské autonomie a britského závazku zajistit čínskou ratifikaci Simelské dohody. Britská podpora tibetské autonomie byla pro Tibeťany potřebná z hlediska jejího zachování. Tibetská vláda stále doufala, že dojde k mezinárodnímu nebo bilaterálnímu uspořádání tibetského statutu, a proto si stále udržovala dvojí pozici, která spočívala buď v požadování nezávislosti anebo v přijetí určité formy autonomie. [179]

V poválečném období se tibetská zahraniční politika stala více aktivní a britský postoj méně dvojznačný. Přestože Anglie nikdy nezpochybnila tibetskou faktickou nezávislost, vláda v Londýně při několika příležitostech učinila prohlášení potvrzující čínskou suzerenitu nad Tibetem, čímž se dopustila porušení Simelských ujednání. V roce 1943 se Británie vrátila ke svému původnímu a jedinému právně přípustnému stanovisku a to, že by byla připravena uznat čínskou suzerenitu pouze pod podmínkou, když by Čína přijala požadavky stanovené na konferenci v Simle. Stejný postoj zaujala i Indie, když po vyhlášení své nezávislosti sukcedovala do britských smluv jako strana Simelských dohod. [180]

Od roku 1933 do roku 1947 udržovala Anglie trvalou diplomatickou misi ve Lhase, kterou poté vedla až do čínské invaze nezávislá Indie. Taktéž dohody týkající se hranic a obchodu s Indií, které Británie a Tibet na konferenci v Simle uzavřely, Indie po dosažení své nezávislosti uznala za platné. Její uznání Tibetu bylo zřejmé již z oficiálního poselství indické vlády zaslaného tibetskému úřadu zahraničních věcí ve Lhase. Jak vyplývá z korespondence podepsané vládami Indie a Číny, indická vláda se vyjádřila, že by uvítala ujištění o tom, že záměrem tibetské vlády bude pokračovat ve vztazích na existující bázi, dokud nebude dosaženo nových ujednání v záležitostech, jež mohou zajímat obě strany. Stejně Indie postupovala se všemi ostatními zeměmi, jejichž smluvní závazky převzala po Británii. [181]

---

[179] International Commission of Jurists. Tibet: Human Rights and the Rule of Law …s. 39.
[180] Walt van Praag, M. C. van. The Status of Tibet: History, Rights, and Prospects in International Law …s. 139.
[181] International Committee of Lawyers for Tibet, Unrepresented Nations and Peoples Organization. The Case Concerning Tibet: Tibet's Sovereignty and the Tibetan People's Right to Self-Determination …s. 12, Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s. 27.

Britská komise pro mezinárodní záležitosti v rámci House of Commons ve svém memorandu z roku 2000 v rámci hodnocení tibetského statutu uvedla: „V roce 1943 Sir Anthony Eden vyjádřil svůj názor na status Tibetu čínskému zahraničnímu sekretariátu, ve kterém řekl, že Tibet požíval de facto nezávislosti od roku 1911, a že Britská vláda je vždy připravena uznat čínskou suzerenitu nad Tibetem, ale jen za podmínky, že je Tibet považován za autonomní. Mělo by být poznamenáno, že Sir Anthony Eden vzhledem ke svému kreditu skutečně uznal tibetskou faktickou nezávislost.“ V memorandu je dále uvedeno: „po druhé světové válce, v rámci struktury postkoloniální nezávislosti a formulace práva na sebeurčení, nemůže být pochybováno, že pokud byl Tibet vazalským státem, měl by být oprávněn vymanit se z čínské suzerenity a dosáhnout nezávislosti.“ [182]

V roce 2004 Komise pro mezinárodní právo vydala report týkající se tématu jednostranných aktů států, kde se zmínila o Tibetu v souvislosti s jeho uznáním Velkou Británií. V kapitole nazvané „Určité formy jednání států, které mohou vyvolat právní důsledky podobné jednostranným aktům“, v bodě 181 Komise uveřejnila: „Ačkoli stát možná neuznává danou entitu, určité formy jednání mohou odkrýt jeho podporu této entity. Během parlamentní debaty týkající se Tibetu, britský ministr zahraničí poznamenal: „Tibet nikdy nebyl mezinárodně uznán jako nezávislý. Tato vláda a naši předchůdci neuznali dalajlamovu vládu v exilu…My neuznáváme dalajlamu jako hlavu tibetské vlády v exilu, ale oceňujeme ho jako vysoce respektovaného duchovního vůdce, vítěze Nobelovy ceny míru a důležitou a vlivnou sílu.“ [183] Toto vyjádření potvrzuje, že pokud Velká Británie Tibet kdy uznávala, vždy šlo pouze o faktické uznání, ale nikdy se nejednalo o oficiální akt státu, který by uznával druhý stát.

7.2.6 Shrnutí

Jak jsem zmínila výše, a jak se vyjádřili mnozí teoretikové [184], právní vztah mezi Tibetem a Čínou byl značně nejasný a nedefinovatelný a proto je obtížné analyzovat čínsko – tibetské vztahy z právního hlediska. Také není možně přesně definovat, do jaké

[182] UK Parliament: Select Committee on Foreign Affairs. Supplementary memorandum submitted by The Tibet Society: An Ethical Foreign Policy for Tibet. [cit. 2000-11-29]. Dostupný z: http://www.publications.parliament.uk/pa/cm199900/cmselect/cmfaff/574/574ap15.htm.
[183] General Assembly UN: International Law Commission. Fifty-six session. Seventh report on unilateral acts of States. Geneva, 3 May-4 June and 5 July-6 August 2004. [cit. 2004-8-6] Dostupný z: http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english, článek I, písm. D, bod 181.
[184] viz. např. Crawford, Alexandrowicz, s. 45 – 46 této práce.

míry se Tibet vzdal svých pravomocí ve prospěch Číny a později i ve prospěch Velké Británie.

Pro protektorát platí, že se vzdal výkonu části svých svrchovaných práv a přenesl je na stát jiný na základě mezinárodní smlouvy. Tato míra omezení může být různá, což bývá vymezeno protektorátní smlouvou, ale zpravidla se takto „chráněný" stát vzdává možnosti uzavírat samostatně mezinárodní smlouvy se třetími státy a možnosti rozhodovat o vojenských otázkách. Na chránící stát může převádět i rozhodování o otázkách vnitřní politiky či výkonu soudnictví. [185] Účelem mezinárodní smlouvy, která zakládá protektorátní vztah je omezení volnosti územního suveréna v jeho dispoziční sféře vnější. Stát pod protektorátní ochranou se vzdává normotvorné způsobilosti ve vnějších věcech, a to v rozsahu stanoveném příslušnou smlouvou. Tím pak dochází k derogaci těch pravidel mezinárodního práva, která ukládají a také garantují absolutní normotvornou způsobilost státu. Právní poměry vytvořené obecným mezinárodním právem před uzavřením protektorátní smlouvy zůstávají zachovány. [186]

Suzerenita (vazalství) postrádá právní stupeň přesnosti a v zásadě každý případ suzeréno – vazalského vztahu musí být zvažován dle své vlastní podstaty věci. [187] Vazalský stát se od protektorátu odlišuje pouze formou, tento vztah není založen na mezinárodní smlouvě, ale na lenním vztahu mezi panovníkem suverénního státu a vladařem závislého státu. Jelikož vztah mezi suzerénem a vazalem není založen na smlouvě, není tak ani určen rozsah omezení ve prospěch suzeréna. Nedá se tedy s jistotou určit, do jaké míry byl závislý stát omezen, tudíž ani zda byl omezen ve způsobilosti uzavírat smlouvy. Není tudíž možné s jistotou potvrdit, zda Tibet byl způsobilý uzavírat smlouvy s ostatními státy, vyjma těch, na kterých byl závislý. Z praxe mezi státy však můžeme dovodit, že Tibet tuto způsobilost měl, v roce 1856 uzavřel smlouvu s Nepálem a v roce 1913 s Mongolskem (viz. kapitola 7.3.2). Dle toho můžeme usuzovat, že jeho pravomoci v zahraničních vztazích nebyly omezené ve velkém rozsahu.

Velká Británie se při více příležitostech vyjádřila, že do roku 1913 považovala Tibet za stát závislý na Číně, uznávala její suzerenitu. V Simelské dohodě z roku 1914 se zavázala, že neuzná čínskou suzerenitu, dokud Čína nepotvrdí autonomii tzv.

[185] David, V., Sladký, P., Zbořil, F. Mezinárodní právo veřejné …s. 150 – 151.
[186] Tamtéž, s. 76 – 77.
[187] Alexandrowicz-Alexander, CH. H. The Legal Position of Tibet. The American Journal of International Law. Vol. 48, No. 2 [1954-4], s. 265-274. Dostupný z: http://links.jstor.org/.

Vnějšího Tibetu. Poté však vícekrát tuto suzerenitu Číny uznala, i přestože k čínskému přijetí podmínek Simelské dohody nikdy nedošlo. Británie se několikrát vyjádřila, že považuje Tibet za fakticky nezávislý stát. Diplomatické vztahy udržované s Tibetem taktéž potvrzují přinejmenším její faktické uznání. Jednání Velké Británie však spíše poukazuje na to, že její vyjádření týkající se uznání Tibetu byly ovlivňovány jejími aktuálními vztahy s Čínou. Pro shrnutí bych tedy uvedla, že Británie považovala Tibet za nezávislý stát po faktické stránce, avšak vždy uznávala jeho určitou závislost na Číně. Každopádně jejího oficiálního uznání jako plně nezávislého státu se Tibet nikdy nedočkal.

7.3 Uznání Tibetu ostatními státy

7.3.1 Diplomatické vztahy

Od roku 1913 do roku 1950 byly zahraniční vztahy Tibetu řízeny pouze tibetskou vládou a podle oficiálních dokumentů země, se kterými Tibet udržoval zahraniční vztahy (zejména Nepál, Velká Británie, Indie, Čína a USA), uznávaly Tibet jako nezávislý stát.“ [188] Nepál, Bhútán, Čína a Indie udržovaly své diplomatické mise v tibetském hlavním městě Lhase. [189]

Encyklopedie mezinárodního práva veřejného uvádí: „Dalo by se říci, že je zde pouze jediné nesporné jednání, ze kterého může být plné uznání vždy vyvozeno: ustanovení plných diplomatických vztahů. Všechny další formy kontaktu nevedou nezbytně k uznání za stát.“ [190]

V letech 1913 – 1950 Tibet udržoval a realizoval diplomatické styky s více státy. V roce 1947 byl Tibet zastoupen vlastní delegací na konferenci o vztazích mezi asijskými státy. Ve stejném roce Indie přijala blahopřání k získání její nezávislosti od tibetské vlády. Faktického uznání se Tibetu dostalo od Velké Británie a USA taktéž v roce 1948, když tyto státy udělily víza do tibetských pasů při příležitosti vyslání významné Tibetské obchodní delegace, kterou tibetská vláda do zahraničí vypravila, aby podala důkaz nezávislosti státu. Udržování a realizace diplomatických styků těchto států s Tibetem bez jakéhokoli zasahování Číny či jiné země ukazuje přinejmenším na

[188] Zpráva Mezinárodní komise právníků z roku 1960, Ženeva, 1960, 1.12.1960. Dostupný z: www.tibinfo.cz.
[189] Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s. 13.
[190] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 35.

to, že tyto státy jednaly s Tibetem jako se samostatným státem. To znamená, že fakticky ho jako samostatný stát uznávaly.

7.3.2 Mongolsko a Nepál

V roce 1912 prohlásilo nezávislost na Číně Mongolsko. Asi měsíc před dalajlamovým vyhlášením nezávislosti Tibetu, 11. ledna 1913, sjednali Tibet s Mongolskem smlouvu, podepsanou v Urze. V této smlouvě se obě strany prohlásily za zbavené mandžuské nadvlády a oddělené od Číny. Jako svrchované státy se dohodly na posílení svých přátelských a náboženských pout, která mezi nimi dávno existovala. Podepsaly zde smlouvu o vzájemném uznání nezávislých států. Uzavření takové oficiální úmluvy je mezinárodním právem považováno za uznání druhého státu. Faktem ale je, že Mongolsko nikdy nedokázalo tuto uznanou nezávislost prakticky prosadit.

Nepál uzavřel s Tibetem mírové smlouvy a ustanovil svého vyslance ve Lhase. Mimo to Nepálské uznání tibetské nezávislosti bylo potvrzeno nepálskou vládou v roce 1949 v dokumentech, jež byly součástí jeho žádosti o členství v OSN. Předním mezi argumenty předloženými Nepálem k dokázání jeho svrchovanosti byly odkazy na způsobilost Nepálu vést válku a uzavírat mír s Tibetem a na jejich moc uzavírat smlouvy, specificky smlouvu mezi Nepálem a Tibetem z roku 1856. Nepál taktéž uvedl Tibet mezi šesti zeměmi, se kterými navázal samostatné diplomatické styky, a ve kterých udržoval vyslanectví. Ostatními jmenovanými zeměmi byly Velká Británie, Francie, USA, Indie a Barma. Taktéž by mohlo být zmíněno, že ačkoli v průběhu sporného období Nepál udržoval plné diplomatické vztahy s Tibetem, nikdy nezaložil diplomatické vztahy s Čínskou republikou. [191] Dá se tedy říci, že Nepál uznával Tibet za samostatný stát.

7.3.3 Neutralita Tibetu během druhé světové války

Během druhé světové války Tibet zůstal neutrální a trval na své neutralitě jak vůči Anglii a USA, tak i vůči Číně. Například odmítl povolit stavbu silnice přes své území pro dovoz vojenského materiálu z Britské Indie do Číny nebo nepovolil ve svém letovém prostoru průlet amerických Air Force letadel na jejich cestu mezi Indií a Čínou. Tím, že si Tibet dokázal efektivně udržet neutralitu během války, navzdory silnému

[191] Walt van Praag, M. C. van. The Status of Tibet: History, Rights, and Prospects in International Law …s. 139 – 140.

tlaku spojeneckých mocností, demonstroval svoji schopnost provozovat nezávislou zahraniční politiku. [192]

Ke všeobecné kodifikaci prosté válečné neutrality došlo ve dvou Haagských úmluvách z roku 1907, v Úmluvě o právech a povinnostech neutrálních států a osob v pozemní válce a v Úmluvě o právech a povinnostech neutrálů v námořní válce. Podle nich se neutrálním státem rozumí ten stát, který se neúčastní konkrétní války. [193] Úmluvy prohlašují státní území neutrálního státu za nedotknutelné a ukládají tomuto státu povinnost zcela stejného zacházení s oběma válčícími stranami. Neutrální stát nesmí dovolit žádné z válčících stran užití svého území k válečným operacím nebo k průchodu tímto územím. Pokud tak činí, může druhá válčící strana rozšířit své válečné akce na území tohoto neutrálního státu. [194] Všechny zmíněné státy tibetskou neutralitu respektovaly a území tibetského státu žádným způsobem nevyužívaly. Čína ani žádná jiná mocnost se v této době nevměšovala do tibetských zahraničních záležitostí.

Jelikož bylo věcí politické rozvahy každého státu, jaký postoj k válce mezi jinými státy zaujme, bylo nutné založit vzájemný právní vztah smlouvou s ostatními státy, obsahující práva a povinnosti, jež řečenou nestrannost neutrála vyjadřují. Často se potenciální neutrálové ke svému budoucímu postoji vyjadřovali výslovně a formálně, ale k založení tohoto poměru stačilo i konkludentní chování. To však byla jen oferta, již dané válčící strany musely akceptovat či uznat. [195] Z jednání ostatních států vůči Tibetu během války vyplývá, že jeho neutralitu akceptovaly a plně respektovaly.

Tibet tedy nejenže před rokem 1949 opakovaně vstupoval do zahraničních vztahů, ale také si prosadil svrchované právo neutrality proti hlavním mocnostem ve druhé světové válce. To jsou akty nezávislého a fungujícího státu. Kdyby byl Tibet součástí Číny, nikdy by nebyl oprávněn uplatňovat svoji neutralitu proti čínským zájmům. I kdyby Tibet nebyl uznán ostatními státy, pro to, aby byl považován za nezávislý stát, mluví za vše jeho udržení si neutrality, zejména vůči vůdčím mocnostem během nejdůležitějšího období historie 20. století. [196]

---

[192] Walt van Praag, M. C. van. The Status of Tibet: History, Rights, and Prospects in International Law …s. 139.
[193] Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část …s. 476.
[194] Seidl-Hohenveldern, I. Mezinárodní právo veřejné …s. 372 – 373.
[195] Čepelka, Č., Šturma, P. Mezinárodní právo veřejné …s. 748 – 749.
[196] International Committee of Lawyers for Tibet, Unrepresented Nations and Peoples Organization. The Case Concerning Tibet: Tibet's Sovereignty and the Tibetan People's Right to Self-Determination …s. 12 – 15.

7.3.4 Rezoluce mezinárodních organizací a jednotlivých států

Encyklopedie veřejného práva se vyjádřila: „To, že Čínská lidová republika očekávaně stále trvá na tom, že tibetské záležitosti spadají pod její vnitrostátní jurisdikci, samozřejmě neznemožňuje diskusi o otázce lidských práv ve Valném Shromáždění.“ [197] V průběhu čtyř rozprav o Tibetu na půdě Valného shromáždění OSN v letech 1959, 1960, 1961 a 1965 se mnohé země jednoznačně vyjadřovaly o Tibetu jako o nezávislé zemi nezákonně okupované Čínou. [198] Ještě v roce 1959 a poté v letech 1961 a 1965 byly vydány Valným shromážděním OSN tři rezoluce [199], jež odsuzují praktiky, které zbavují tibetský národ jejich základních práv a svobod. Valné shromáždění v těchto rezolucích odsuzuje porušování základních lidských práv a svobod uvedených v Chartě Organizace spojených národů a Všeobecné deklaraci lidských práv, včetně principů sebeurčení lidí a národů, a vážně opakuje svou výzvu k zastavení praktik, které připravují tibetský lid o jeho základní lidská práva a svobody, včetně práva na sebeurčení. Rezoluce z roku 1961 vyjadřuje svou naději, že členské státy učiní všechna možná příslušná opatření pro dosažení účelu této současné rezoluce. [200] Poslední rezoluce z roku 1965 vážně opakuje svou výzvu k zastavení výše uvedených praktik a apeluje na všechny státy, aby využily všech svých prostředků k dosažení účelů této současné rezoluce. [201]

Rezoluce Valného shromáždění OSN jsou akty mezinárodní organizace, které jsou podle článku 10 Charty OSN doporučeními. Tato doporučení jsou právně nezávazná.[202] Malenovský k tomu uvádí, že akty, jimiž se mezinárodní organizace obracejí na své členy, případně i nečleny, jsou právně nezávaznými doporučeními. Souřadnost vztahů mezi subjekty mezinárodního práva nepřipouští, aby některý z nich vydával akty závazné pro jiné subjekty. Uvedený závěr platí, i když text rezoluce používá právní pojmy, termíny i formulace a oslovuje adresáty příkazy či zákazy. Doporučující (nezávazný) charakter aktů mezinárodních organizací ovšem nevylučuje,

[197] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 859.
[198] Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s. 14.
[199] Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 1353 (XIV), New York, 21.10.1959.
Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 1723 (XVI), New York, 20.12.1961.
Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 2079 (XX), New York, 1965.
[200] Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 1723 (XVI), New York, 20.12.1961.
[201] Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 2079 (XX), New York, 1965.
[202] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 189.

aby tyto akty vyvolávaly určité dílčí právní následky, a to v míře, kterou je třeba specifikovat případ od případu. [203]

„Rezoluce kongresu USA o protiprávnosti čínské nadvlády nad Tibetem“ z roku 1991 potvrzuje, že skutečnými představiteli Tibetu, uznávanými tibetským národem, jsou dalajlama a tibetská exilová vláda. Dále se v ní uvádí, že „historické důkazy o této svébytné identitě poskytují čínské archivní dokumenty a staré dynastické letopisy, jakož i skutečnost, že Spojené státy za druhé světové války uznávaly neutralitu Tibetu a řada zemí, konkrétně Spojené státy, Mongolsko, Bhútán, Sikkim, Nepál, Indie, Japonsko, Velká Británie a Rusko uznávaly Tibet jako samostatný stát nebo s ním jednaly jako nezávislé na jakékoli vládě v Číně.“ [204]

V „Rezoluci Spolkového sněmu SRN o situaci v oblasti lidských práv v Tibetu“ z roku 1996 Německý spolkový sněm odsoudil politiku čínských úřadů a mimo jiné zde vyjádřil: „s ohledem na to, že ve zprávě Německého spolkového sněmu z 19. června 1995 zůstává dle znalců národně právní stav Tibetu sporný.“ [205]

Stejně tak i v případě rezolucí jednotlivých států jde o jejich jednostranné akty, které jsou rovněž právně nezávazné. Ucelenou analýzu právních náležitostí a účinků jednostranných aktů států podal Mezinárodní soudní dvůr, a to ve věci Jaderných pokusů (1974), v níž se vyjadřoval k jednání Francie. Mimo jiné zde uvedl, že mezinárodní právo nepředepisuje zvláštní náležitosti formy jednostranného aktu. Vyžaduje toliko, aby byl akt učiněn veřejně. Následky aktu závisí na úmyslu jednajícího státu. Je zdrojem právních závazků jen tehdy, projevil-li jednající stát vůli být jím v budoucnu právně vázán. [206] Ve výše uvedených rezolucích států není vyjádřena vůle státu být jím v budoucnu právně vázán, tudíž tyto akty nejsou právně závazné.

[203] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 189.
[204] Rezoluce kongresu USA o protiprávnosti čínské nadvlády nad Tibetem, Washington, 28.10.1991, Sec.355 / 28.10.1991, bod 4.
[205] Rezoluce Spolkového sněmu SRN o situaci v oblasti lidských práv v Tibetu, Bonn, 23.4.1996, Dokument č. 13/4445, bod 3.
[206] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 184.

7.3.5 Mezinárodní komise právníků

Mezinárodní komise právníků ve zprávě z roku 1960 uvedla: „Názorem komise je, že Tibet byl přinejmenším de facto nezávislým státem v době, kdy byla podepsána Dohoda o mírových opatřeních v Tibetu roku 1951.“ [207]

Dále se vyjádřila k rozlišování faktické a právní nezávislosti. Uvedla, že „předcházející šetření týkající se statusu Tibetu byla omezena pouze na zvážení otázky, zda je Tibet výhradně vnitřní záležitostí jurisdikce Čínské lidové republiky. Komise uvážila, že se měla zaměřit pouze na tuto otázku a nebylo proto nutné snažit se o definitivní analýzu právního statusu Tibetu v termínech moderního mezinárodního práva. Komise se dříve nezabývala otázkou, zda byl status Tibetu v roce 1950 de facto či de jure nezávislý a stačil k tomu, aby se tibetská otázka stala tématem, kterým by se měla zabývat Organizace spojených národů, ať již jde pouze o restriktivní interpretaci záležitostí "výhradně vnitřní jurisdikce" daného státu.“ [208]

V průběhu celé práce uvádím hodnocení Mezinárodní komise právníků. Tato instituce je nevládní organizací s poradním statutem při Ekonomické a Sociální Radě OSN, UNESCO a Rady Evropy, její hlavní sídlo je v Ženevě. Byla založena v Berlíně v roce 1952 a její členové se skládají z šedesáti významných právníků, kteří jsou reprezentanty různých právních systémů celého světa. Členkou je například i bývalá vysoká komisařka OSN pro lidská práva Mary Robinson. Komise má národní sekce ve více než 70 zemích. Jejím úkolem je chránit právní řád po celém světě a pomáhat řádnému dodržování ustanovení Všeobecné deklarace lidských práv. Co Mezinárodní komisi právníků odlišuje, je její nestranný, objektivní a autoritativní právní přístup k ochraně a propagaci lidských práv prostřednictvím pravidel práva. Mezinárodní komise právníků poskytuje právní expertízy na mezinárodní i na národní úrovni, aby zajistila, že rozvoj v mezinárodním právu dodržuje principy lidských práv, a že mezinárodní standardy jsou implementovány na národní úrovni. [209]

Situaci v Tibetu Mezinárodní komise právníků prošetřuje již od roku 1959. Výsledkem tohoto šetření jsou její zprávy z let 1959 a 1960, v rámci kterých hodnotí otázku Tibetu a mimo jiné se vyjadřuje i k jeho právnímu statutu. Závěry z těchto zpráv

[207] Zpráva Mezinárodní komise právníků z roku 1960, Ženeva, 1960, 1.12.1960. Dostupný z: www.tibinfo.cz.
[208] Tamtéž, Status Tibetu, odst. 3
[209] International Commission of Jurists, About us, Dostupný z: http://www.icj.org/rubrique.php3?id_rubrique=11&lang=en,

uvádím v průběhu celé práce. Tyto zprávy jsou rovněž právně nezávaznými akty. Mezinárodní komise právníků také vydala několik publikací, které vyšetřují čínskou politiku a porušování lidských práv v Tibetu a jeho postavení v mezinárodním právu. Jelikož odborníci na mezinárodní právo se v rámci této Komise věnovali prošetření tibetské situace několik let, zkoumali přímo konkrétní situaci Tibetu, čerpali z veškerých dostupných dokumentů a korespondence týkající se Tibetu a z toho vyvozovali příslušné závěry, domnívám se, že jejich hodnocení by nemělo být opomíjeno, ani bráno na lehkou váhu. Myslím si, že i přesto, že zprávy Komise nejsou právně závazné, jsou velmi významné a vyjadřují jedny z mnoha názorů mezinárodního společenství na právní status Tibetu.

7.4 Shrnutí

Názory na uznání Tibetu jako nezávislého státu nejsou jednoznačné. Převážná většina mezinárodního společenství ve svých oficiálních vyjádřeních považuje Tibet za nezávislý stát, ale pouze po faktické stránce. Oficiálního právního uznání se Tibetu nedostalo od žádného subjektu mezinárodního společenství.

Velká Británie, která v Tibetu uplatňovala podstatný vliv, ho považovala za nezávislý stát po faktické stránce, avšak vždy uznávala jeho určitou závislost na Číně. Nikdy ho oficiálně neuznala za plně nezávislý stát.

U ostatních států je faktické uznání Tibetu taktéž zcela zřejmé. Mnohé státy nakládaly s Tibetem jako se skutečně nezávislým státem, udržovaly s ním diplomatické styky, respektovaly jeho neutralitu během druhé světové války. Některé státy se dokonce přímo vyjádřily, že považují Tibet za samostatný stát. Jak píše Crawford, „státy mohou učinit prohlášení týkající se statutu nebo ‚uznat' entity, jejichž status je pochybný: závisejíce na míře jednomyslnosti a ostatních faktorech to může být přesvědčivým důkazem. Dokonce i individuální akty uznání mohou přispět k upevnění statutu." [210] Proto i když individuální akty států nejsou právě závazné, rozhodně nejsou zcela bez významu. Tím, že vyjadřují, že Tibet považují za samostatný stát, mohou značně přispět k upevnění jeho statutu v mezinárodním společenství.

Odborníci na mezinárodní právo se taktéž vyjadřují o Tibetu jako o nezávislém státu. Nevládní organizace Mezinárodní komise právníků považuje Tibet za fakticky

[210] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 27.

nezávislý stát. Stejně tak naprostá většina právních studií a teoretických prací se jednoznačně vyslovuje ve prospěch tvrzení, že Tibet byl před vpádem čínských vojsk ve skutečnosti samostatným státem.

Nastává tak poněkud paradoxní situace, kdy mezinárodní společenství a ostatní státy sice Tibet ve skutečnosti uznávají a považují ho za fakticky nezávislý stát, avšak ani jediný ze států, ani žádný subjekt mezinárodního společenství tento teoretický závěr nepotvrdil oficiálním uznáním. Faktické uznání Tibetu nebylo nic platné ve chvíli, kdy tuto jeho nezávislost nikdo oficiálně nepotvrdil, nerespektoval a už vůbec se neodvažoval prosadit vůči Číně.

Jelikož se teoretikové neshodují na významu institutu uznání v mezinárodním právu, a na rozlišení faktického uznání od právního, nelze pro Tibet vyvodit, do jaké míry je jeho uznání mezinárodním společenstvím podstatné. Akt uznání může vyřešit nejistoty týkající se statutu určitého státu a regulovat nově vzniklé situace, ale jelikož tento institut není v mezinárodním právu kodifikován, ani nijak jasně definován, nelze důsledky aktu uznání zevšeobecnit, vztáhnout na každou situaci. Proto se každý případ musí posuzovat samostatně, s ohledem na jeho specifické okolnosti. Z faktického uznání Tibetu nelze tedy vyvodit jakékoli důsledky, které by byly právně závazné.

Dalo by se říci, že Čína úspěšně využívá nejednoznačností mezinárodního práva k ospravedlnění a k odrážení veškerých obvinění proti svému režimu v Tibetu. Mezinárodní právo se v otázce uznání státu a jeho nezávislosti a v různých formách právní podřízenosti jednoho státu na druhém teprve vyvíjí. Budeme si muset ještě pár let počkat, než budou stanovena jasná pravidla a normy upravující i ty nejasné a stále sporné případy. Možná, že právě otázka statutu Tibetu jednou přispěje ke stanovení těchto pravidel a ke sjednocení praxe v dané oblasti.

Až doposud jsem se zabývala otázkou určení statutu Tibetu před vpádem čínských vojsk na jeho území, tedy zejména obdobím 1911 – 49. Dále bych přikročila k důsledkům, jenž tento vpád přinesl a k otázkám, které v této souvislosti předestírá mezinárodní právo. Problematiku závislosti či nezávislosti Tibetu ve velkém měřítku vystihuje i způsob, jakým postupovala Čínská lidová republika, jak se zachoval Tibet a jaká byla reakce mezinárodního společenství v samotném okamžiku čínského vojenského vpádu a bezprostředně po něm.

8 Agrese a okupace Tibetu

Posouzení nezávislosti Tibetu před rokem 1949 je rozhodné pro klasifikaci vpádu čínských vojsk na tibetské území. Otázka zní, dopustila-li se Čína aktu agrese a následné okupace proti samostatnému státu, a tím porušení mezinárodního práva, anebo zda může být její vpád považován za záchranné osvobození Tibetu a pouhé prosazení čínského práva na části jejího území. Pro zodpovězení této otázky se nejprve zabývám okamžikem vojenské invaze Číny na území Tibetu a podpisem Sedmnáctibodové dohody a poté analyzuji, zda došlo k aktům agrese a okupace z hlediska mezinárodního práva.

8.1 Čínská invaze

Krátce po vítězství komunismu nad Kuomintangem a vzniku Čínské lidové republiky dne 1. října 1949 rádio Peking oznamovalo: „Čínská lidově osvobozenecká armáda musí osvobodit všechna čínská území, včetně Tibetu, Sin-ťiangu, Chaj-nanu a Tchaj-wanu.“ Částečně jako reakce na tuto hrozbu a ve snaze vyřešit dlouhotrvající spory o hranice s Čínou zaslal zahraniční výbor tibetské vlády 2. listopadu 1949 dopis Mao Ce-tungovi a navrhoval vyjednávání vedoucí k řešení územních sporů. Kopie tohoto dopisu byly adresovány vládám Indie, Velké Británie a Spojených států. Přestože se tyto vlády obávaly rozšíření komunismu a ohrožení stability jižní Asie, doporučily tibetské vládě zahájit přímé vyjednávání s čínskou vládou, neboť jakýkoli jiný postup by mohl vyvolat vojenský zásah. Tibeťané zahájili vyjednávání, v rámci něhož čínští delegáti navrhovali přijmout tzv. Dvoubodový návrh. Jeho obsahem měla být následující dohoda: a) obrana Tibetu bude zajišťována Čínou a b) Tibet bude prohlášen za součást Číny. Tibetská vláda tento návrh odmítla, a tak byla vyjednávání zastavena. [211]

25. října 1950 Čínská lidová republika oficiálně oznámila, že „jednotky Čínské lidové osvobozenecké armády“ dostaly rozkaz k pochodu na Tibet, aby „osvobodily tři miliony Tibeťanů od imperialistického útlaku a upevnily národní obranu na západní hranici Číny.“ [212] Toto oznámení ovšem bylo učiněno poněkud pozdě, protože čínské vojsko do Tibetu bez upozornění vtrhlo již 7. října. Na hlavní město východního Tibetu

[211] Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s. 31 – 32.
[212] Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu …s. 258.

Čhamdo z osmi směrů zaútočilo čtyřicet tisíc čínských vojáků. Malá tibetská armáda, kterou tvořilo osm tisíc vojáků a domobrany, byla poražena. Po dvou dnech bylo Čhamdo obsazeno a místní guvernér zajat. Při této invazi přišlo o život přes čtyři tisíce tibetských vojáků. [213]

Indická vláda 26. října 1949 u vlády ČLR protestovala proti použití síly v Tibetu a prohlásila, že invaze není v zájmu Číny, ani míru. 6. listopadu Velká Británie vyslovila nad čínskou invazí a použitím síly hlubokou lítost a „plně podpořila stanovisko, které zaujala vláda Indie." [214] Řada dalších zemí, včetně Spojených států vyjádřilo souhlas s postojem Indie. S konkrétní pomocí to však již vypadalo hůře. 28. října obdržela vláda Indie žádost od tibetské vlády, aby jí Indie přišla na pomoc. Indická vláda však jasně naznačila, že vojenskou pomoc neposkytne, a radila neklást ozbrojený odpor. Britská vláda vyjádřila tibetskému lidu nejhlubší porozumění a lítost, ale rovněž oznámila, že Tibetu nemůže pomoci. USA odpověděly ve stejném duchu a odmítly tibetskou delegaci přijmout. [215]

Na začátku listopadu tibetští představitelé poslali generálnímu tajemníkovi OSN výzvu, ve které žádali o oficiální reakci OSN. Vyslovili zde protest proti čínské invazi, a nazvali ji flagrantním aktem agrese. Prohlásili, že nejsou schopni vzdorovat čínské invazi a navrhli přátelská jednání s čínskou vládou. Prostřednictvím této výzvy se také obrátili na všechny národy světa, aby zakročily v jejich prospěch a čínskou agresi zastavily. 17. listopadu 1950 zástupce El Salvadoru, jako jediný z delegátů, oficiálně předložil generálnímu tajemníku OSN žádost, aby otázka agrese vůči Tibetu byla zařazena na pořad jednání OSN. Avšak řídící výbor Valného shromáždění na ujištění indického delegáta, že mírového řešení, vzájemně výhodného jak pro Tibet, tak pro Čínu a Indii, může být dosaženo bez projednávání otázky ve Spojených národech, doporučil tibetskou otázku odložit. Druhý dopis adresovaný OSN 8. prosince 1950 na situaci nic nezměnil. K velkému zklamání Tibeťanů, Velká Británie, i přestože o situaci v Tibetu měla zcela jasno a uznávala Tibet za fakticky nezávislý stát, prohlásila, že právní postavení Tibetu není zcela jasné. [216]

[213] Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s. 32.
[214] Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu …s. 257 – 259.
[215] Craig, M. Krvavé slzy: čínská okupace Tibetu 1951 – 1991. Přeložil Marek Štys. Praha: DharmaGaia, 1999, 39.
[216] Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu …s. 259 – 260.

Tibet se tak ocitl v zoufalé situaci. Vojenská okupace východního a severního Tibetu, poražení a zničení malé armády, postup dalších desítek tisíc vojáků „čínské lidové osvobozenecké armády“ do vnitrozemí a chybějící aktivní podpora mezinárodního společenství je přiměly k rozhodnutí poslat do Pekingu delegaci, která se měla pokusit jednat s novým čínským vedením. [217] V dubnu 1951 byla do Pekingu vyslána pětičlenná delegace, která byla tibetskou vládou pověřena předložit tibetský postoj a vyslechnout čínské stanovisko. Delegaci však nebylo uděleno tibetskými vládními orgány zplnomocnění uzavírat smlouvy. Měla vládě pouze předat všechny diskutované otázky.

Číňané předložili k projednání návrh smlouvy, který byl pro tibetskou delegaci nepřijatelný. Čínští zástupci však otevřeně delegátům objasnili, že tato verze smlouvy je konečná. Tibetskou delegaci oslovovali uráživými a nevlídnými výrazy a zastrašovali psychickým násilím. Žádné další vyjednávání nebylo umožněno a tibetské delegaci bylo zabráněno v kontaktu s dalajlamou a tibetskou vládou i v obdržení jejich instrukcí. Tibetská delegace tak stála před rozhodnutím, zda podepsat dohodu na vlastní odpovědnost nebo přijmout zodpovědnost za okamžitou vojenský postup na Lhasu. Pod čínským tlakem a pohrůžkami dalšího postupu čínských vojsk do vnitrozemí Tibetu, nakonec delegáti v Pekingu 23. května 1951 podepsali tzv. „Dohodu o opatřeních k mírovému osvobození Tibetu“,[218] která vešla ve známost pod názvem „Sedmnáctibodová dohoda“. [219] Delegáti varovali Číňany, že dohodu podepisují pouze v rámci své osobní způsobilosti a nemají žádnou pravomoc zavazovat k dohodě dalajlamu ani tibetskou vládu, které tudíž nemohou přimět k akceptování a dodržování smlouvy. Ani to však neodradilo Číňany od uspořádání slavnostního ceremoniálu podpisu smlouvy a oznámení světu, že byla vzájemně stvrzena smlouva „o mírovém osvobození Tibetu“. Číňané po podpisu dohody dokonce padělali duplikáty tibetských pečetí a přinutili delegáty, aby jimi dokumenty zpečetili, čímž tomuto dokumentu zdánlivě dodali potřebnou autenticitu. Tibet i samotný dalajlama se o podpisu smlouvy

[217] Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s. 33.
[218] Dohoda Ústřední lidové vlády (Čínské lidové republiky) a místní vlády Tibetu o opatřeních k mírovému osvobození Tibetu, Peking, 23.5.1951, Dostupná v Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu…s. 332 – 5, nebo http://cs.wikisource.org.
[219] Název „Sedmnáctibodová dohoda“ se používal kvůli sedmnácti ustanovením této dohody, dodnes je běžně užíván.

dozvěděli až ve chvíli, kdy její plné znění oznamovalo rádio Peking, 27. května 1951. [220]

Tibetská vláda okamžitě poslala delegátům do Pekingu zprávu, ve které odsuzovala podpis smlouvy a zároveň nařizovala počkat na další instrukce, členové delegace však již byli zpátky na cestě do Lhasy. Dalajlama a vláda se báli smlouvu vypovědět, snažili se s Čínou vyjednat příznivější ustanovení smlouvy. V září 1951 vstoupilo do Lhasy asi dvacet tři tisíc čínských vojáků, kteří následně obsadili všechna důležitá centra. Obsazením všech velkých měst v Tibetu včetně Lhasy a rozmístěním vojsk ve východní a západní části země bylo vojenské ovládnutí Tibetu prakticky završeno. Z této pozice Čína odmítla vést jakékoli další jednání a tibetští představitelé tak byli fakticky zbaveni možnosti smlouvu buď přijmout, nebo odmítnout. První příležitost, kdy mohli opět svobodně vyjádřit svůj názor, přišla až v roce 1959, po odchodu dalajlamy do exilu v Indii. Tehdy dalajlama Sedmnáctibodovou dohodu označil za nátlak na tibetskou vládu a lid s výhružkou vojenského zásahu. [221]

8.2 Sedmnáctibodová dohoda

Při hodnocení Sedmnáctibodové dohody je nutno uznat, že její obsah se zdál být značně velkorysý. Zaručovala, že ústřední vláda nezmění politický systém Tibetu, a že status, pravomoci a funkce dalajlamy a pančhenlamy zůstanou zachovány. Slibovala respekt k náboženskému vyznání i národním zvyklostem. Při řešení všech reforem se ústřední vláda zavazovala, že nepoužije žádného nátlaku a bude je uskutečňovat po poradě s tibetskými představiteli. Zaručovala, že tibetský jazyk, písemnictví a školství budou postupně rozvíjeny v souladu s podmínkami existujícími v Tibetu. Smlouva sice opravňovala čínskou lidovou armádu ke vstupu do Tibetu, ale pod podmínkou dodržování všech ve smlouvě uvedených nařízení. Ústřední lidová vláda si ponechala pravomoc rozhodovat o tibetské zahraniční politice, ale zároveň se podepsala pod to, že vůči sousedním zemím bude provádět politiku mírového soužití, bude s nimi navazovat a rozvíjet čestné obchodní vztahy na základě rovnosti, vzájemných výhod a vzájemného respektování územní celistvosti a svrchovanosti. Na druhou stranu hned ve svém prvním článku Smlouva stanovovala, že „tibetský lid se sjednotí a vyžene

[220] Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s. 34.
[221] Tamtéž, s. 34 – 35.

imperialistické agresivní síly z Tibetu a vrátí se do veliké rodiny matky vlasti – Čínské lidové republiky.“ [222]

Tradiční mezinárodní právo připouštělo dobytí území tzv. jednostrannou anexí, tzn. násilným připojením poraženého území. Od té doby, co Briand – Kelloggův pakt [223] z roku 1928 zakazuje použití vojenské síly, jsou anexe nezákonné, změnilo – li se příslušné území za použití nezákonné síly svého držitele. Dojde – li ke konci války ke zvětšení území vítězů, nechávají si tito vítězové v mírové smlouvě, respektive smlouvách uzavíraných namísto formálních mírových smluv, postoupit od poraženého území suverenitu nad vyžádanými územími. Nastává zde potom případ cese, tedy odvozeného nabytí. Normálním případem nabytí nebo ztráty územní suverenity je cese smlouvou. Ta může vést k úplnému vzdání se státnosti jednoho z partnerů. Mezinárodněprávní subjektivita přistoupivšího státu pak zaniká. [224] Čína argumentuje, že podpisem Sedmnáctibodové dohody došlo k dobrovolné cesi smlouvou, tedy k vzdání se tibetské územní suverenity ve prospěch Číny, se kterým tibetský stát souhlasil. Dohoda v článku prvním sice zaručovala Tibetu „právo na zřízení národnostní územní autonomie“, ale „pod jednotným vedením Ústřední lidové vlády.“ Jinými slovy to znamenalo, že se Tibet podepsal pod upuštění od své nezávislé existence. [225]

Není však pravda, že na základě této smlouvy přešla tibetská suverenita na Čínu. Za prvé ani Čína si právo na Tibet neodvozuje od jeho dobytí, tedy od podpisu této dohody, ale na základě svých historických práv. Za druhé, uzavření dohody bylo právně neplatné a tibetská exilová vláda v roce 1959, při první příležitosti tak učinit, odmítla smlouvu dodržovat pro její neplatnost, protože byla uzavřena pod nátlakem. Samozřejmě Čína se ve svých oficiálních dokumentech odvolává na to, že Tibeťané smlouvu podepsali dobrovolně, ale veškeré dokumentace kromě čínských se v této otázce jednoznačně vyslovují ve prospěch Tibetu. Dalším důkazem bezcennosti této smlouvy je fakt, že již od samého počátku jejího vzniku nebyla Číňany vůbec dodržována a v podstatě do dnešní doby je stále porušována. Bylo jasné, že cílem Číňanů je politické ovládnutí země, jehož mělo být dosaženo prosazením totálního

[222] Dohoda Ústřední lidové vlády (Čínské lidové republiky) a místní vlády Tibetu o opatřeních k mírovému osvobození Tibetu, Peking, 23.5.1951, Dostupná v Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu…s. 332 – 5, nebo http://cs.wikisource.org.
[223] Briand – Kelloggův pakt, 27.8.1928, č. 126/1929 Sb.
[224] Seidl-Hohenveldern, I. Mezinárodní právo veřejné …s. 205.
[225] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 859.

fyzického opanování tibetské vlády a celé země. Neplatností dohody z hlediska norem mezinárodního práva se zabývám v následující kapitole.

Přímo k Sedmnáctibodové smlouvě se vyjádřila Mezinárodní komise právníků ve své zprávě z roku 1960: „Tibet se své nezávislosti vzdal v roce 1951 podepsáním Dohody o mírových opatřeních pro osvobození Tibetu. Podle této dohody se Čínská lidová republika zavázala k řadě povinností, mezi nimiž je také slib, že bude zachováno existující politické zřízení v Tibetu, status a funkce dalajlamy a pančhenlamy, zavázala se k ochraně svobody náboženství a klášterů a zdržet se násilných reforem v Tibetu. Komise shledala, že tyto a jiné závazky byly Čínskou lidovou republikou porušeny a že tibetská vláda měla právo na vypovězení této Dohody, což také učinila dne 1. března 1959.“ [226]

8.3 Závaznost Sedmnáctibodové dohody z hlediska mezinárodněprávních norem

Ke vzniku platné mezinárodní smlouvy je třeba, aby smluvní strany byly způsobilé k uzavření smlouvy, aby předmět smlouvy byl možný a dovolený a aby smluvní strany projevily řádně souhlas být smlouvou vázány. [227] Při uzavření Sedmnáctibodové dohody tento první ani třetí předpoklad nebyl naplněn. Na mezinárodní smlouvy uzavírané mezi státy se vztahuje Vídeňská úmluva o smluvním právu z roku 1969 [228] (dále jen Vídeňská úmluva), která je kodifikací smluvních pravidel mezinárodního práva a převážná část těchto pravidel jsou obyčejové povahy (viz. kapitola 7.2.2).

Dle článku 51 Vídeňské úmluvy „souhlas státu s tím, že bude vázán smlouvou, jehož bylo dosaženo donucením zástupce státu činy nebo hrozbami, je bez jakéhokoli právního účinku.“ Ve výše uvedené situaci došlo k použití hrozeb a k donucení zástupců k podpisu smlouvy, takže smlouva je nicotná a neplatná od počátku. Takovou vadu není možné odstranit ani dodatečným řádným souhlasem. [229]

Podle článku 52 Vídeňské úmluvy je „každá smlouva, jejíhož uzavření bylo dosaženo hrozbou nebo použitím síly za porušení zásad mezinárodního práva vtělených do Charty Organizace Spojených národů, je nulitní.“ To znamená, že je absolutně

[226] Zpráva Mezinárodní komise právníků z roku 1960, Ženeva, 1960, 1.12.1960, Status Tibetu, odst. 2. Dostupný z: www.tibinfo.cz.
[227] Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část …s. 214.
[228] Vídeňská úmluva o smluvním právu, 23.5.1969, OSN A/CONF. 39/27 nebo č. 15/1988 Sb.
[229] Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část …s. 222.

neplatná a nicotná, nikoliv tedy pouze napadnutelná donucenou stranou. [230] Situace, kdy Čína okupovala rozsáhlou část Tibetu a otevřeně vyhrožovala plným vojenským postupem na Lhasu a dál do Tibetu v případě, že dohoda nebude podepsána, je „hrozbou síly“, tudíž zřetelným naplněním tohoto článku 52 Vídeňské úmluvy. Smlouva je nulitní i podle článku 53 Vídeňské úmluvy, protože zákaz hrozby silou či použití síly je imperativní normou mezinárodního práva.

Použití síly nebo hrozba silou činí mezinárodní smlouvu neplatnou, protože projev vůle uzavřít smlouvu byl vynucený, je neplatná od počátku a nelze ji učinit platnou ani pozdější ratifikací. To ostatně vyplývá z kogentního zákazu uchylování se k síle. Použití síly nebo hrozba silou proti představiteli státu samotnému může mít fyzickou i psychickou podstatu. [231] Sedmnáctibodová dohoda tedy byla neplatná od počátku.

Navíc práva a povinnosti, ke kterým se Číňané ve smlouvě zavázali, jimi nebyla již od samého počátku dodržována a dodnes jsou porušována. Podle článku 60 odstavce 1 Vídeňské úmluvy „podstatné porušení dvoustranné smlouvy jednou ze stran opravňuje druhou stranu, aby se dovolávala porušení jako důvodu pro zánik smlouvy pro přerušení jejího provádění zcela nebo zčásti.“ Dle odstavce 3 písmena b) tohoto článku „podstatné porušení smlouvy spočívá v porušení ustanovení, které je podstatné pro plnění předmětu a účelu smlouvy.“ Jde tedy o relativní neplatnost smlouvy. I kdyby tedy dohoda byla platná, Tibeťané by byli oprávněni se dovolávat jejího zániku.

V neposlední řadě delegace nebyla zmocněna činit právní úkony jménem tibetského státu. Dohodu tedy neuzavřeli přestavitelé tibetského státu, tudíž šlo o akt státu, který mu nemůže být přisuzován. Postavení orgánů státní moci upravuje zásadně vnitrostátní právo územního suveréna. To také určuje, které z těchto orgánů jsou nadány způsobilostí zastupovat či reprezentovat daný stát navenek, vůči jiným státům. Mezinárodní právo pokládá za takto způsobilé orgány, které jsou schopny daný stát zavazovat, hlavu státu, předsedu vlády a ministra zahraničních věcí. Všechny ostatní osoby v postavení státních orgánů se považují za zástupce daného státu, jen prokáží-li se plnou mocí vystavenou výše uvedenými orgány. [232] Tibetská delegace nebyla vybavena zplnomocněním zastupovat stát, tudíž jakákoli mezinárodní smlouva jí uzavřená daný stát nezavazovala. Tato situace je upravena i Vídeňskou úmluvou

[230] Tamtéž, s. 222.
[231] David, V., Sladký, P., Zbořil, F. Mezinárodní právo veřejné …s. 103.
[232] Čepelka, Č., Šturma, P. Mezinárodní právo veřejné …s. 425 – 426.

v článku 7, dle kterého „se určitá osoba považuje za zástupce státu pro vyjádření souhlasu státu s tím, že bude vázán smlouvou, jestliže předloží řádnou plnou moc nebo vyplývá-li z praxe příslušných států nebo z jiných okolností, že bylo jejich úmyslem považovat tuto osobu za zástupce státu pro uvedené úkony a upustit od předložení plné moci.“ Jelikož tibetští delegáti několikrát oznámili, že takové zplnomocnění nemají, nemohli být Číňany považováni za zástupce státu. Konečně, i kdyby tibetská delegace mohla být Číňany považována za zástupce svého státu, vztahoval by se na tuto situaci článek 47 Vídeňské úmluvy. Jedná se o vadný projev vůle být vázán smlouvou, jestliže tak učinil představitel státu, který k tomu nebyl konkrétně zmocněn, a tato skutečnost, týkající se omezení jeho plné moci, byla ještě před vyjádřením řečeného souhlasu protistraně úředně sdělena. V tomto případě jde o relativní neplatnost smlouvy vzešlé z neplatně projeveného souhlasu a pro právně vadný konsens je pak i sama smlouva neplatná ex tunc. [233]

Uzavření Sedmnáctibodové smlouvy z hlediska norem mezinárodního práva bylo tedy právně neplatné a rozhodně se nejednalo o dobrovolný akt tibetského státu, ani nedošlo k dobrovolné cesi smlouvou, jak tvrdí Čína. Podpisem smlouvy rozhodně nedošlo k „mírovému osvobození“ Tibetu.

8.4 Definice okupace

Tradiční mezinárodní právo válečné je v převážné míře (i když ne zcela) kodifikováno v úmluvách z první a druhé haagské mírové konference (1899 a 1907) a ve čtyřech Ženevských úmluvách o Červeném kříži z roku 1949, kterými byly doplněny dřívější Ženevské dohody z let 1929, 1906 a 1864. Dvěma dodatkovými protokoly z 12. 12. 1977 by měly být Ženevské úmluvy z roku 1949 přizpůsobeny současným podmínkám. První protokol upravuje především postavení „příslušníků národně osvobozeneckých hnutí“, druhý protokol se snaží o větší přiblížení válečného práva za občanské války právu platnému v mezistátních ozbrojených konfliktech. Ani chráněné osoby, ani jejich domovský stát se nemohou v průběhu trvání ozbrojeného konfliktu a za trvání jeho následků vzdát svých práv náležejících jim podle čtyř Ženevských úmluv. Úmluvy se rovněž uplatňují nezávisle na tom, zda mezi bojujícími stranami je formálně vyhlášen válečný stav. Ženevské úmluvy platí za jakéhokoli „ozbrojeného konfliktu“

[233] Čepelka, Č., Šturma, P. Mezinárodní právo veřejné …s. 155 – 156.

mezi státy. Určité minimum práv, obsažené ve společném článku třetím všech úmluv, platí rovněž v občanské válce. [234]

Válečná okupace je faktické ovládání území státu nepřátelskými vojenskými silami. Dle článku 42 Řádu války pozemní (příloha IV. úmluvy z druhé haagské konference) „se území pokládá za obsazené, je – li skutečně v moci nepřátelské armády. Obsazení se vztahuje toliko na území, kde jest tato moc zřízena a může být vykonávána.“ [235] Jinými slovy to znamená, že nepřátelské síly toto území efektivně ovládají a vykonávají na něm skutečně svou moc.

Z hlediska mezinárodního práva jde v případě okupace pouze o dočasný stav, který nic nemění na mezinárodněprávním postavení okupovaného území. Územnímu státu nadále zůstává svrchovanost nad okupovaným územím. Po dobu válečné okupace však přechází na okupační mocnost výkon některých atributů územní výsosti, takže je oprávněna vykonávat na tomto území v určitých mezích svou státní moc. [236] Současná okupace Tibetu Čínou tedy neznamená ztrátu statutu Tibetu jako subjektu mezinárodního práva. Pokud je totiž výkon legitimní státní moci na vlastním území znemožněn agresí a následnou okupací cizí mocností, považuje se okupovaný stát stále za subjekt mezinárodního práva, třebaže v danou chvíli výkon jeho veřejné moci není efektivní. Takový stav rovněž legalizuje poskytnutí ochrany představitelům okupovaného státu jinou zemí, v opačném případě by takový akt byl považován za hrubé vměšování do vnitřních záležitostí. [237]

8.5 Definice agrese

Zákaz útočné války ustanovil Briand – Kelloggův pakt [238] již v roce 1928. Agrese jednoho státu na druhý byla mezinárodním právem zakázána již před druhou světovou válkou Paktem Společnosti národů [239] a řadou dvoustranných a mnohostranných úmluv o spojenectví. Od té doby, když se stát dopustil agrese, spáchal mezinárodně ilegální čin zakládající mezinárodněprávní odpovědnost státu. [240]

[234] Seidl-Hohenveldern, I. Mezinárodní právo veřejné …s. 353 – 355.
[235] Úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války, 18.10.1907, Řád války pozemní, článek 42.
[236] Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část …s. 460 – 461.
[237] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 93.
[238] Briand – Kelloggův pakt, 27.8.1928, č. 126/1929 Sb.
[239] Pakt (Úmluva) o Společnosti národů, 10.1.1920, z. č. 217/1921, změny viz. č. 132/1927 Sb.
[240] Evans, M. D. International Law …s. 745.

Akty agrese i okupace také spadají pod tzv. „zásadu zákazu hrozby silou nebo použití síly“. Jde o první ze zásad v „Deklaraci zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou OSN“ [241] z roku 1970, vyhlášených Valným shromážděním OSN. Zásady zde uvedené jsou základními zásadami obecného mezinárodního práva v mezinárodním společenství. Tato zásada mimo jiné zakazuje každému státu okupovat vojensky území jiného státu, pokud by to bylo v rozporu s ustanoveními Charty OSN. Území státu nesmí být předmětem nabytí jiným státem v důsledku jeho předchozí hrozby silou nebo použití síly. Ostatní státy v takových případech nesmějí uznat za legální žádné územní zisky, které byly nabyty na základě předchozí hrozby silou nebo po použití síly. [242] Uskutečněná hrozba silou nebo zakázané použití síly se tedy kvalifikují jako porušení mezinárodního práva, i článku 2 odst. 4 Charty OSN. Článkem 2 odst. 4 Charty se členské státy zavázaly, že se ve svých stycích vystříhají nejen použití síly, ale i samotné hrozby silou. Toto ustanovení je považováno za princip obyčejového mezinárodního práva a jako takové je závazné pro všechny státy mezinárodního společenství. [243]

Zákaz útočného činu patří mezi kogentní normy mezinárodního práva. Dle definice kogentních norem v článku 53 Vídeňské úmluvy jde o normy obecného mezinárodního práva. Lze tedy tvrdit, že kogentní pravidla jsou obsažena v obyčejové formě. Z toho důvodu si podržují působnost erga omnes. [244] V případě, kdy Rada bezpečnosti rozhodne dle článku 39 Charty OSN, že se jedná o ohrožení míru, jeho porušení nebo útočný čin, může rozhodnout o opatřeních k zachování či obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti. Rada bezpečnosti může rozhodnout o použití opatření nezahrnující ozbrojenou sílu podle článku 41 nebo o opatření s použitím ozbrojené síly dle článku 42. [245] V případě ozbrojeného útoku jednoho státu na druhý má napadený stát podle článku 51 Charty OSN nejen právo na individuální sebeobranu, ale proti agresorovi může být zakročeno také v rámci práva na kolektivní sebeobranu mezinárodním společenstvím. [246] Podmínky kolektivní sebeobrany definoval Mezinárodní soudní dvůr ve věci Vojenských a polovojenských činností v Nikaragui a

[241] Deklarace zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou OSN, Valné shromáždění OSN, 24.10.1970, OSN A/RES/2625/XXV.
[242] Tamtéž.
[243] Shaw, M. N. International Law…s. 1018.
[244] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 201.
[245] Charta OSN, San Francisco, 26.6.1945, Charter of the United Nations nebo č. 127/1965 Sb., čl. 39.
[246] Tamtéž, čl. 51.

proti ní (1986). Kolektivní sebeobrana musí splňovat všechny náležitosti individuální sebeobrany a dvě další specifické podmínky. Přímá oběť agrese musí veřejně deklarovat skutečnost, že byla napadena a musí jiné státy o vojenskou pomoc požádat. Právo sebeobrany má tak status výjimky ze zákazu použití síly a hrozby silou. [247]

Definice agrese byla nakonec kodifikována v příloze „Rezoluce Valného shromáždění OSN o Definici agrese" [248] z roku 1974. Ustanovení v ní obsažená jsou kodifikací výše uvedených pravidel, která platila již před druhou světovou válkou. Zda došlo k agresi či nikoliv, je nutné zkoumat ve světle všech okolností konkrétního případu. Stejně tak je žádoucí, aby se formulovala základní pravidla takového určování a rozhodování. Právě taková pravidla zahrnulo Valné shromáždění do přijaté definice agrese. [249]

Dle jejího článku 1 je agrese „použitím síly jedním státem proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti druhého státu nebo jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s Chartou OSN, jak je to stanoveno v této definici." Odstavec a) tohoto článku stanoví: „v této definici je slovo „stát" použito bez újmy otázce uznání státu nebo otázce, zda je stát členem OSN nebo nikoliv."

Článek 3 odstavec a) stanoví: „kterýkoliv následující čin, bez ohledu na to, zda byla vyhlášena válka, se s výhradou a v souladu ustanoveními článku 2, považuje za útočný čin: (a) invaze nebo útok ozbrojených sil jednoho státu na území druhého státu nebo vojenská okupace, byť i dočasná, jež je výsledkem takové invaze nebo útoku, a nebo jakékoliv připojení území druhého státu nebo připojení jeho části, při nichž bylo použito síly."

Článek 5 stanoví, že „žádná úvaha jakékoli povahy, ať politické, hospodářské, vojenské nebo jiné nemůže sloužit jako důvod k ospravedlnění agrese. Útočná válka je zločinem proti mezinárodnímu míru. Agrese zakládá mezinárodní odpovědnost. Žádný územní zisk nebo nějaká zvláštní výhoda, které jsou výsledkem agrese, nesmějí být uznány za zákonné."

Dle článku 2 „první použití ozbrojené síly státem v rozporu s Chartou zakládá zřejmý důkaz útočného činu, i když Rada bezpečnosti může v souladu s Chartou dojít

[247] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 325.
[248] Rezoluce Valného shromáždění OSN o Definici agrese, 14.12.1974, Dok. OSN A/RES/3314/XXIX.
[249] Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část …s. 432.

k opačnému závěru ve světle jiných závažných okolností, čítajíc v to skutečnost, že takový čin nebo jeho následky nebyly dostatečně vážné.“

8.6 Agrese a okupace na případu Tibetu

Jak jsem již několikrát uvedla, Čína tvrdí, že „její armáda bez násilí osvobodila Tibet se souhlasem jeho lidu a institucí a obnovila jeho plně integrovaný status, který, jak ČLR prohlašuje, zde existoval po celá staletí před přechodným slabým obdobím Číny v letech 1911 – 1950 před založením ČLR.“ [250]

Mnohé názory se vyslovují pro to, že v případě čínské invaze na Tibet nešlo o invazi na nezávislý stát. Například Crawford tvrdí, že: „Navzdory různým možnostem, Tibet nebyl v roce 1914 považován za nezávislý, ačkoli přinejmenším část země požívala značné autonomie. To byl vždy britský pohled a byl to také pohled Číňanů v roce 1951. Invaze Tibetu nebyla tudíž případem invaze na nezávislý stát.“ [251]

Akt agrese je definován jako „použití síly proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti druhého státu, nehledě na otázku uznání státu.“ [252] Tibet byl před okamžikem invaze uznáván řadou mezinárodněprávních subjektů za fakticky nezávislý stát. Pokud tedy Tibet byl politicky nezávislým státem, lze Čínu považovat za agresora. Jediným případem, kdy by se o akt agrese nejednalo, by byla skutečnost, že Tibet byl v okamžiku invaze integrální součástí Číny, tudíž by se nejednalo o útok agresora proti druhému státu.

Článek 3 stanoví, že „invaze nebo útok ozbrojených sil jednoho státu na území druhého státu nebo vojenská okupace, byť i dočasná, jež je výsledkem takové invaze nebo útoku, a nebo jakékoliv připojení území druhého státu nebo připojení jeho části, při nichž bylo použito síly, se považuje za útočný čin.“ Je tedy zásadní, zda čínský vpád do Tibetu lze charakterizovat jako útok ozbrojených sil jednoho státu na území druhého státu, a zda lze situaci zhodnotit jako vojenskou okupaci. Ve chvíli, kdy byly vojenské jednotky rozmístěny na tibetském území, a Číňané hrozili postupem na Lhasu, lze tuto situaci zhodnotit jako útok ozbrojených sil. Jak jsem popsala v kapitole 8.1 o čínské invazi, výsledkem vpádu „čínské lidové osvobozenecké armády“ byla definitivní

[250] Zpráva mezinárodních konference právníků z roku 1993, Londýn, 6.-10.1.1993, 3.3.1993, bod 5, odst. 2. Dostupný z: www.tibinfo.cz, bod 5 odst. 2.
[251] Crawford, J. The Creation of States in International Law …s. 325.
[252] Rezoluce Valného shromáždění OSN o Definici agrese, 14.12.1974, Dok. OSN A/RES/3314/XXIX, článek 1.

porážka tibetského odporu, rozmístění vojenských ozbrojených sil po Tibetu a efektivní vykonávání kontroly nad celým jeho územím. Jestliže tedy Tibet byl politicky nezávislým státem, stal se z hlediska norem mezinárodního práva Čínou okupovaným územím. Opět se tedy dostáváme k výsledku, že jediným případem, kdy čínský vpád nelze charakterizovat jako akt agrese a okupace, je fakt, že Tibet byl integrální součástí Číny.

Z výše uvedeného lze vyvodit, že subjekty mezinárodního společenství, které charakterizovaly čínskou invazi jako akt agrese a Tibet označily za okupovaný stát podle mezinárodního práva, Tibet skutečně v okamžiku napadení nepovažovaly za čínskou součást. Tuto skutečnost takto vnímalo a zhodnotilo mnoho důležitých subjektů mezinárodního společenství, což dokládám v následující kapitole.

8.7 Reakce mezinárodního společenství na agresi a okupaci Tibetu

8.7.1 Reakce států a mezinárodních organizací

Evropský parlament ve své „Rezoluci o situaci v Tibetu a zmizení šestiletého pančhenlamy“ z roku 1995 v rámci svých požadavků a výzev vůči Číně připustil, že „invaze a okupace Tibetu Čínskou lidovou republikou byly protiprávní, neboť před invazí byl Tibet de facto uznán řadou zemí a Tibet je ve smyslu principů mezinárodního práva a rezolucí OSN okupovaným územím.“ [253]

Kongres Spojených států amerických se k dané otázce vyjádřil ve své „Rezoluci o protiprávnosti čínské nadvlády nad Tibetem“ z roku 1991. Pokládá zde hned několik závěrů: „Tibet, včetně oblastí včleněných do čínských provincií S'-čchuan, Jün-nan, Kan-su a Čching-chai, je podle uznávaných zásad mezinárodního práva okupovanou zemí; v letech 1949 – 50 provedla Čína ozbrojenou invazi do Tibetu, jež byla porušením mezinárodního práva; politika Spojených států odmítá agresi a jiné protiprávní použití síly jednou zemí proti svrchovanosti druhé jako prostředek k rozšíření území a odsuzuje porušování mezinárodního práva včetně okupace jedné země druhou; četné deklarace

[253] Rezoluce Evropského parlamentu o situaci v Tibetu a zmizení šestiletého pančhenlamy, Štrasburk, 13.7.1995, bod c). Dostupný z: www.tibinfo.cz.

Spojených států od čínské invaze deklarovaly právo Tibetu na sebeurčení a protiprávnost čínské okupace Tibetu.“ [254]

Jak jsem již zhodnotila v kapitole 7.3.4, rezoluce jednotlivých států a mezinárodních organizací jsou pouhými doporučeními, která jsou právně nezávazná. Jde tu však o jejich vyjádření a zhodnocení čínské invaze, kterou považují za akt agrese a okupace.

Z oficiálních prohlášení učiněných na půdě OSN v rámci reakce na vojenský útok Číny jednoznačně vyplývá nepravdivost prohlášení Číny o tom, že žádná země nikdy neuznala tibetskou nezávislost. Naopak je z nich patrné, že se obec mezinárodního společenství na charakteristice čínského vpádu v podstatě shodla. Většina států se v rámci diskuse Spojených národů vyjádřila, že Tibet byl před vpádem nezávislým státem a vojenský útok Číny charakterizovala jako invazi silnějšího státu do slabšího a jako akt agrese. Například Spojené státy veřejně odsoudily čínskou „agresi a invazi“ v Tibetu. Irský představitel prohlásil: tisíce let nebo každopádně dva tisíce let byl Tibet tak svobodný a měl plně pod kontrolou své vlastní záležitosti jako každý jiný národ v tomto shromáždění a byl mnohonásobně svobodnější při spravování svých vlastních záležitostí než mnohý z národů zde zastoupených.“ Delegát z Thajska Valnému shromáždění OSN připomněl: „většina států popírá tvrzení, že Tibet je součástí Číny.“ Ve stejném duchu se na půdě OSN vyjádřili mnozí jiní zahraniční reprezentanti. [255]

8.7.2 Komise pro mezinárodní právo

Komise pro mezinárodní právo je orgánem OSN věnující se kodifikaci a progresivnímu rozvoji mezinárodního práva. Byla zřízena Valným shromážděním OSN v roce 1947 a schází se v Ženevě jednou ročně na tři měsíce (květen – červenec). [256] Skládá se z třiceti čtyř členů, kteří jsou voleni z osob uznávaných znalců v oboru mezinárodního práva. Mají formálně status nezávislých expertů, nikoli zástupců státu. Svůj konečný návrh odevzdává Komise Valnému shromáždění, přičemž schválení v

[254] Rezoluce kongresu USA o protiprávnosti čínské nadvlády nad Tibetem, Washington, 28.10.1991, Sec.355 / 28.10.1991, bod 1, 5, 6, 7.
[255] Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví …s. 16.
[256] International Law Commission, Dotupný z: http://www.geneva.ch/ILC.htm.

jeho plénu předpokládá předchozí projednání v Šestém (Právním) výboru Valného shromáždění. [257] Její vyjádření nejsou rovněž právně závazná.

V roce 1951 proběhla debata o definici agrese v Komisi pro mezinárodní právo, jejímž výsledkem byly závěry ve formě „Souhrnného záznamu". Komise v rámci této diskuse dvakrát přímo zmínila intervenci Číny v Tibetu. V jednom z návrhů byla agrese definována pouze jako použití síly, nepočítalo se v něm s hrozbou síly či jinými možnostmi. K tomuto návrhu se Komise vyjádřila: „Byl to znovu typický případ výčtu, který obchází další způsoby. Nic kromě fyzického útoku, použití ozbrojené síly, zde neustanovilo agresi. Kromě toho výsledkem této definice by bylo ospravedlnění států, které v posledních patnácti letech mezinárodním veřejným míněním byly označovány jako agresoři pro takové činy jako například německý anšlus Rakouska v roce 1938, anexe Československa hitlerovským Německem v roce 1939 a stále více v poslední době Čína a její intervence Ústřední lidové vlády Čínské lidové republiky v Tibetu. Kdyby Komise schválila tuto definici, celá řada činů, odsuzovaných veřejným míněním a odporující morálce, by nebyla považována za agresi." [258]

V bodě 35 se Komise vyjádřila, že: „intervence do Tibetu může být pokládána za speciální způsob použití síly pro útok na nezávislost nebo integritu státu." [259] Tímto Komise pro mezinárodní právo jasně potvrdila, že čínskou intervenci v Tibetu považuje za akt agrese. A přímo přitom také potvrdila nezávislost a integritu tibetského státu.

8.7.3 Mezinárodní konference o Tibetu

V rámci hodnocení považuji za účelné zmínit se o mezinárodních konferencích organizovaných za účelem diskuse o tibetské otázce a pokusu o nastavení smírného dialogu mezi Čínou a Tibetem.

[257] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 176.
[258] International Law Commission. Topic: Question of defining aggression. Summary record. Extract from the Yearbook of the International Law Commission, vol. I. A/CN.4/SR.95. [cit. 1951-6-4]. Dostupný z: http://untreaty.un.org/ilc/ilcsessions.htm, str. 108, bod 7.
[259] International Law Commission. Topic: Question of defining aggression. Summary record. Extract from the Yearbook of the International Law Commission, vol. I. A/CN.4/SR.95. [cit. 1951-6-4]. Dostupný z: http://untreaty.un.org/ilc/ilcsessions.htm, str. 110, bod 35.

8.7.3.1 Tibetské parlamentní a politické vyšetřovací centrum

V listopadu 1999 bylo Tibetským parlamentním a politickým vyšetřovacím centrem [260] pořádáno třídenní intenzivní sympozium na téma tibetské autonomie a samosprávy. Sešlo se zde mnoho vysoce kvalifikovaných a uznávaných odborníků z celého světa. [261] Otázky zde diskutované a závěry z nich vyplývající uvádím v průběhu celé práce jako názory přívrženců tibetské otázky. Jako příklad uvádím závěr van Walt van Praaga, který předkládá výstižné hodnocení čínské invaze, na němž se shoduje naprostá většina publikací a dokumentů vyjma čínských. Van Walt van Praag je dnes právním poradcem kanceláře Jeho svatosti dalajlamy a členem Tibetského právního centra, které bylo zřízeno v roce 1989 jako mezinárodní komise právníků pro Tibet, bylo založeno v San Francisku, pobočku má v Ženevě. [262]

Van Walt van Praag uvádí: „Z právního hlediska Tibet svoji suverenitu nikdy neztratil. Je nelegálně okupovaným nezávislým státem. Ani čínská vojenská invaze, ani následná okupace čínské lidové armády nepostoupila suverenitu Tibetu Číně. Ani samotná Čína si nikdy nenárokovala získání svrchovanosti nad Tibetem na základě jeho dobytí. Ve skutečnosti Čína uznává, že použití vyhrožování a síly (kromě výjimek stanovených v Chartě OSN), vnucení nerovné smlouvy, nebo následná ilegální okupace země nemůže útočníkovi nikdy poskytnout právní nárok na území. Její nároky jsou založeny pouze na údajné podřízenosti Tibetu několika silným čínským zahraničním vládcům ve 13. – 18. století.“ [263]

8.7.3.2 Mezinárodní konference právníků v roce 1993

Ve dnech 6. až 10. ledna 1993 se v Londýně konala Mezinárodní konference právníků. [264] Sešlo se zde mnoho právníků z nejrůznějších zemí, specializujících se na mezinárodní právo, na konferenci byla přítomna také řada vládních představitelů a pozorovatelů. Hlavním tématem bylo právo tibetského lidu na sebeurčení podle

[260] Tibetské parlamentní a politické vyšetřovací centrum je autonomní nevládní nezisková organizace založená v roce 1994 Shromážděním zástupců tibetského lidu ve spolupráci s Ústavem Friedricha Neumanna, německou veřejnou kapitálovou společností.
[261] Tibetan Autonomy and Self-Government: Myth or Reality?: Report of the Proceedings of the Workshop held in November 1999. New Delhi: Tibetan Parliamentary and Policy Research Centre, 2000. 308 s.
[262] Tibet Justice Centre. History of Tibet Justice Centre. Dostupný z: http://www.tibetjustice.org/about/history.html.
[263] Van Walt van Praag M.C. Status of Tibet: History, Rights and Prospects in International Law. The American Journal of International Law. Vol. 84, No. 4. [cit. 1990-10]. Dostupný z: http://links.jstor.org.
[264] Zpráva mezinárodních konference právníků z roku 1993, Londýn, 6.-10.1.1993, 3.3.1993, body 1 – 3. Dostupný z: www.tibinfo.cz.

mezinárodního práva, status Tibetu, přesun populace do a z Tibetu ve spojení s výkonem práva na sebeurčení tibetského lidu a různé otázky týkající se odklonu od základních lidských práv, včetně kulturních a sociálních práv, který má dopad na tibetský lid jako celek a na jednotlivé Tibeťany.

Čínský velvyslanec pozvání na konferenci odmítl. Zřejmě trval na tom, že tato konference se vměšuje do vnitřních záležitostí ČLR a měla by být zrušena. Velvyslanectví Čínské republiky v Austrálii alespoň dodalo na konferenci řadu letáků a prohlášení ČLR o tibetské otázce, včetně Bílé knihy a shrnujícího stanoviska ČLR. Účastníci si obzvláště povšimli zvýšené ochoty na straně ČLR k vyjádření a obhájení svého stanoviska. Zapojení Tibeťanů do konference bylo účastníky zvláště uvítáno. Dosažení shody by mohlo vést ke smíru založeném na mezinárodním právu a k respektování přátelských vztahů mezi státy a národy. Přesto se zdálo porozumění soupeřících a rozdílných názorů nemožným.

Před samotnou konferencí byla v nejrůznějších zemích shromážděna a roztříděna řada důkazních materiálů, které byly předloženy účastníkům a ti je mohli použít jako základ k vyjádření svých závěrů. Účastníci měli k dispozici také rozsáhlou literaturu, která se již dříve zabývala sebeurčením a otázkami lidských práv v Tibetu. Ta potom byla vzata v úvahu při vypracování závěrů. Účastníci během svého rokování a činění závěrů vzali v úvahu vyjádření názoru Číny a poskytnutých dokumentů. Účastníci se k daným otázkám stavěli podle uvážení důsledně, vždy nezaujatě a profesionálně a zakládali své závěry na jasně prokázaných faktických důkazech a jasně definovaných principech mezinárodního práva. Závěry konference byly přijaty konsensem jejích účastníků. [265]

Závěry Mezinárodní konference právníků z roku 1993 byly zveřejněny ve zprávě, která se k daným otázkám staví zcela jednoznačně: „Podle tibetské vlády v exilu čínská lidová osvobozenecká armáda představuje okupační armádu. Vstoupila do Tibetu, který byl podle mezinárodního práva nezávislým státem, čímž se dopustila aktu agrese. Od té doby okupuje Tibet v rozporu s přáním tibetského lidu. Tím tedy porušila mezinárodní právo a jako jeden z následků odpírá lidu nezávislého tibetského státu právo na sebeurčení, které Tibet požíval před tímto aktem agrese. Účastníkům

[265] Zpráva mezinárodních konference právníků z roku 1993, Londýn, 6.-10.1.1993, 3.3.1993, body 1 – 3. Dostupný z: www.tibinfo.cz.

konference byla předložena celá řada materiálů a důkazů potvrzujících tento názor.“ [266] Dále zpráva uvádí: „z důvodu aktu agrese a vojenské okupace byl tibetskému lidu odmítnut výkon práva na sebeurčení. Závěry konference se tedy přiklánějí k tomu, že od vojenského vstupu v roce 1949 – 50 byl Tibet pod cizineckou okupací a nadvládou ČLR a jeho řízení neslo charakteristiky despotické koloniální administrativy.“ [267]

V rámci svých závěrečných doporuční tato konference „nařizuje, aby tyto závěry a doporučení byly postoupeny pozornosti Generálního tajemníka Organizace spojených národů: vládě Čínské lidové republiky, tibetské vládě v exilu, ostatním vládám a důležitým mezivládním a nevládním organizacím, aby mohlo být okamžitě postupováno podle závěrů a doporučení této konference.“ [268] Stejně jak doporučení mezinárodních organizací, nejsou ani veškeré apely a doporučení této konference právně závazné.

8.8 Shrnutí

Mnohé významné subjekty mezinárodního společenství se shodly na tom, že Tibet je stále, i v současné době, nezávislým státem pod okupací Číny. Z výše uvedených fakt tedy vyplývá, že i přesto, že je status Tibetu stále nejasný a sporný, a mnozí teoretikové ho nepovažují za nezávislý stát, mnoho subjektů mezinárodní společenství i mnohé státy shodně označují čínský vpád v roce 1949 za agresi a shodují se na tom, že Tibet je i v současné době okupovaným státem. Z toho zároveň vyplývá, že tyto subjekty Tibet v okamžiku napadení nepovažovaly za čínskou součást.

Opět se tedy dostáváme k problému, na kterém celý případ Tibetu spočívá. Tedy, zda Tibet v okamžiku čínské invaze byl či nebyl integrální součástí Číny. Kdyby Tibet byl v okamžiku invaze nezávislým státem, čínský vpád lze hodnotit jako akt agrese, čímž by se Čína dopustila zločinu podle mezinárodního práva, který zakládá mezinárodněprávní odpovědnost.

Jestliže však byl Tibet integrální součástí Číny, nedošlo k ozbrojenému útoku jednoho státu proti druhému, ale jednalo se o vnitrostátní konflikt. V takovém případě jednání Číny nemůže být označeno za akt agrese a následnou okupaci území druhého státu. Článek 2 (4) Charty zakazuje hrozbu nebo použití vojenské síly pouze v

[266] Tamtéž, bod 5, odst. 3.
[267] Zpráva mezinárodních konference právníků z roku 1993, Londýn, 6.-10.1.1993, 3.3.1993, bod 5, odst. 7. Dostupný z: www.tibinfo.cz.
[268] Zpráva mezinárodních konference právníků z roku 1993, Londýn, 6.-10.1.1993, 3.3.1993, bod 8, odst. 11. Dostupný z: www.tibinfo.cz.

„mezinárodních vztazích“. Zákaz se proto nedotýká práva státu zasáhnout proti porušiteli práva na svém vlastním území. Charta OSN tímto způsobem chrání suverenitu svých členských států v rámci dosud existujících hranic. Je přinejmenším sporné, zda tato ochrana musí ustoupit před právem národů na sebeurčení [269] (viz.kapitola 9.3).

Malenovský konstatuje, že vnitrostátní konflikt představuje pro mezinárodní společenství novou hrozbu. Paralyzuje výkon územní výsosti v určitém státě a vede ke společenskému chaosu, anarchii, ke stavu, v němž jsou hromadně závažně porušována lidská práva a jehož zneužívají pachatelé zločinů podle mezinárodního práva. Pasivita či váhavost Rady bezpečnosti při posuzování situací vyvolaných vnitrostátním konfliktem pramení zajisté i z toho, že Rada necítí v kapitole VII. Charty dostatečnou právní oporu pro ozbrojené zásahy do konfliktů tohoto druhu. [270]

Jelikož nelze s jistotou říci, zda Tibet byl v okamžiku napadení nezávislým státem či součástí Číny, nelze s jistotou ani klasifikovat čínský vpád jako akt agrese vyvolávající mezinárodněprávní odpovědnost Číny. A nelze popřít, že velká část mezinárodního společenství pojímá čínský vpád do Tibetu jako vnitrostátní konflikt. Oproti jiným případům porušování lidských práv, které se dějí po celém světě, a které mohou být bez pochyb klasifikovány jako mezinárodní konflikt, situace v Tibetu není vůbec jednoznačná. Proto se ani nedá očekávat, že by Rada bezpečnosti cítila potřebu zakročit právě zde.

Když čistě teoreticky připustím, že by Rada bezpečnosti rozhodla, že se Čína dopustila aktu agrese, mezinárodní společenství by proti ní mohlo zakročit v rámci systému kolektivní sebeobrany dle hlavy sedmé Charty OSN. Ale aby se tak mohlo stát, musel by Tibet nejdříve deklarovat skutečnost, že byl napaden a musel by jiné státy požádat o vojenskou pomoc (viz. kapitola 8.5). K tomu nikdy nedošlo. Navíc si nemyslím, ani za předpokladu, že by tak Tibet učinil, že by kdy Rada bezpečnosti takto skutečně rozhodla. Především proto, že se v případu Tibetu nejedná o ohrožení mezinárodního míru ani bezpečnosti. Navíc tato představa je značně vzdálená od reality i vzhledem k tomu, že je Čína jedním ze stálých členů Rady bezpečnosti.

[269] Seidl-Hohenveldern, I. Mezinárodní právo veřejné …s. 335 – 336.
[270] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 341.

9 Okupovaný Tibet po roce 1951

9.1 Vývoj v Tibetu po roce 1951

Po podpisu Sedmnáctibodové smlouvy a po ovládnutí celého tibetského území nabraly události rychlý spád. Mao Ce-tung si osvojil léty ověřenou politiku „rozděl a panuj“, v jejímž duchu odtrhl východní části Kham a Amdo, v nichž se nacházelo nejvíce nerostného bohatství, a začlenil je do čínských provincií. Zbytek okleštěné země byl rozdělen do tří samostatných regionů: centrální Tibet se sídlem ve Lhase, jižní Tibet kolem Žikace, kterému měl vládnout pančhenlama a západní Kham kolem Čhamda, hlavního města provincie. Číňané začali porušovat dané slovo a prohlásili, že záruky poskytnuté ve smlouvě platí pouze na tomto zmenšeném území. [271] Neekonomické využívání tibetských zdrojů, potravin i státních rezerv a ozbrojené potlačování Tibeťanů, uvrhlo lid na pokraj hladomoru. Tibetští představitelé požadovali stažení čínských vojsk, až stížnosti lidu vyústili v předložení šestibodové petice tibetské vládě a čínskému generálovi. Číňané však pod pohrůžkou použití vojenské síly dosáhli toho, že petice byla stažena a dalajlama byl donucen jejího strůjce odvolat z funkce. [272] Číňané začali prosazovat pozemkové reformy a mnohé společenské změny. První roky tohoto soužití uplynuly celkem v poklidu, k některým reformám přikročil dalajlama, jiné podnítila čínská strana, postupovalo se s přihlédnutím k místním kulturním podmínkám. První reformy v podobě stavby silnic byly pro Tibeťany přínosné. Číňané veřejně přislíbili, že silnice i letiště budou používány výlučné k prospěchu Tibeťanů, když však byla stavba dokončena, začaly po silnicích proudit z Číny vojenské dodávky pro jejich vojska, což znamenalo další krok k upevnění jejich diktátorského režimu. V roce 1954 se dalajlama v Pekingu zúčastnil zasedání čínského parlamentu a oficiálního setkání s čínskými představiteli, u kterých byli přítomni sovětští vůdci Nikita Chruščov a Nikolaj Bulganin a indický ministerský předseda. Při všech těchto příležitostech byl dalajlama omezován ve svobodném vyjadřování. [273] Ve druhé polovině padesátých let se situace značně zhoršila. Ve snaze vymýtit z Tibeťanů buddhismus, jejich hlavní smysl života, Číňané odsvěcovali chrámy, kláštery a posvátná místa, tibetské děti odebírali rodičům a posílali je do Číny k převýchově, věznili tibetské mnichy a odpůrce režimu. V roce 1956 ve východních provinciích Kham a Amdo propukly otevřené boje.

[271] Craig, M. Krvavé slzy: čínská okupace Tibetu 1951 – 1991 …s. 48.
[272] Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu …s. 261 – 262.
[273] Tamtéž, s. 264.

O tři roky později se povstání rozšířilo po celém Tibetu a vyvrcholilo masovými demonstracemi ve Lhase v březnu 1959. Desítky tisíc Tibeťanů byly zmasakrovány „čínskou lidovou osvobozeneckou armádou.“ 10. března 1959 byl dalajlama čínským velitelstvím pozván na divadelní představení ve vojenské základně, přičemž nesměl být doprovázen osobní stráží. Pod vlivem vícero předchozích únosů lamů a důležitých osobností z čínských slavností, se tibetský lid obával, že Číňané zamýšlejí únos dalajlamy. Ještě týž den se před dalajmovým palácem Norbulingka konala obrovská demonstrace, lid požadoval odchod Číňanů a obnovení úplné nezávislosti. Dalajlama nařídil rozpuštění demonstrace, ale poté co vypukly další otevřené boje a byly krvavě potlačeny, dalajlama viděl, že snaha dohodnout se s Číňany je marná. Rozhodl se proto uprchnout do Indie a odtamtud žádat o mezinárodní pomoc pro záchranu svého lidu. V noci 17. března tajně a v přestrojení uprchl z Lhasy. Po jeho odchodu začali Číňané provádět veškeré reformy co nejradikálněji. V průběhu dalších měsíců emigrovalo do Indie, Nepálu, Bhútánu a Sikkimu asi osmdesát tisíc Tibeťanů, po celém území Tibetu se vyhrotili represe, v rámci kterých bylo usmrceno asi dvanáct tisíc Tibeťanů.

V Indii bylo dalajlamovi připraveno vřelé uvítání, státníci z mnoha zemí mu posílali dopisy s vyjádřením radosti nad jeho bezpečným příchodem a soucitu s tragickými událostmi v jeho zemi. Požádal o politický azyl, v dubnu ustanovil v Mansúrí v severní Indii Tibetskou exilovou vládu a začal podnikat kroky k mezinárodní pomoci. Dalajlamou a exilovou vládou byla vydána četná prohlášení o tom, že čínská správa nebude tibetským lidem nikdy uznána, že jsou připraveni mírově a přátelsky řešit situaci za předpokladu cizího nevměšování do tibetských záležitostí, prohlásili Sedmnáctibodovou dohodu za neplatnou, jelikož byla uzavřena pod nátlakem a výhružkami, a obrátili se na OSN. Nakonec byla tibetská otázka zařazena na pořad jednání čtrnáctého zasedání Spojených národů.

9.2 Možnosti Tibetu

Tibetští představitelé a zastánci Tibetu si stěžují, že v okamžiku invaze čínských vojsk i po podepsání Sedmnáctibodové dohody celý svět zůstal vůči Tibetu lhostejný, a to i přes veškeré apely tibetských představitelů vůči OSN. Na tomto místě považuji za důležité zmínit veškeré možnosti Tibetu. Samotný Tibet totiž mohl a měl více bojovat za vyjádření a uznání své nezávislosti. Je pravda, že vrcholná krize přišla v době jeho krajního oslabení a složité vnitřní situace. Čtrnáctý dalajlama, i přesto že byl v listopadu

1950 tibetským Národním shromážděním zplnomocněn k řízení státu, byl teprve patnáctiletý a neměl téměř žádné zkušenosti v politických vyjednáváních a ve vedení státu. Tibetští státní představitelé byli značně nejednotní, regenti vyčerpáni vzájemnými boji o moc. Kdyby ještě žil třináctý dalajlama, vše by pravděpodobně probíhalo jinak, přinejmenším by zábor pro Číňany nebyl pouhou procházkou. [274] Asi největším problémem však bylo, že Tibeťané žijící v totálně zaostalém, téměř středověkém feudálním systému, se neuměli o své vládní záležitosti náležitě postarat. Neměli dostatečné politické zkušenosti k tomu, aby byli schopni více prosadit svou samostatnost a proti Číně se bránit. V období, kdy se v Číně schylovalo k převratu a k vítězství komunistické vlády, se dalo s trochou politické prozíravosti očekávat, že pokud Mao Ce-tung zvítězí, obnoví dřívější požadavky na připojení Tibetu. Proto ještě před rokem 1949 o sobě Tibeťané měli dát světu vědět a měli se snažit prosadit svoji autonomii, pokusit se o oficiální uznání nezávislosti ze strany OSN a jednotlivých států, nebo vstoupit do OSN. Je sice pravda, že Tibeťané zvažovali vstup do Společnosti národů, ale neučinili tak, když se dozvěděli, že je Společnost národů v případě čínského útoku nebude schopna ochránit. I současný dalajlama se nechal slyšet, že tibetská vláda měla zareagovat odpovídajícím způsobem při vyhlášení indické nezávislosti v roce 1947: „Měli vyslat na oslavy indické nezávislosti co největší delegaci, která se měla setkat s Mahátmou Gándhím a s dalšími indickými vůdci a bojovníky za svobodu. Tak bychom se alespoň zapsali jako nezávislý národ.“ [275] Například sousední Bhútán si počínal tak pohotově, že od OSN dosáhl uznání a uchránil tak svoji nezávislost. [276] Tibeťané, pohroužení po staletí do izolace vůči celému světu, však zůstali příliš pasivní. Žádosti zaslané OSN byly odloženy a vůbec se nedostaly na pořad jednání. Ginsburgs a Mathos ve své publikaci „Communist China and Tibet“ [277] dokonce napsali: „vzhledem k neutuchajícím prohlášení Číny o tom, že Tibet tvoří nedílnou součást jejího území, a ke zjevnému nezájmu Lhasy o dosažení formálního uznání své nezávislosti a naprosté svrchovanosti, mezinárodní společenství správně usoudilo, že se k této věci nemusí vyjadřovat“. Dalajlama údajně později prohlásil, že to, jakým způsobem byli vydáni napospas Číně, Tibeťany šokovalo. To stejné prohlásily i jiné státy, ale Tibeťané na tom bohužel nesli vinu z velké části i sami.

[274] Maraini, F. Skrytý Tibet …s. 350.
[275] Craig, M. Krvavé slzy: čínská okupace Tibetu 1951 – 1991 …s. 37.
[276] Maraini, F. Skrytý Tibet …s. 351.
[277] Tamtéž., s. 351.

9.3 Právo Tibeťanů na sebeurčení

Jak jsem již vícekrát uvedla výše, potvrdit nezávislost tibetského státu nelze zcela prokazatelně. Proto se nedá zcela jednoznačně a beze všech pochybností tvrdit, že Tibet byl v minulosti zcela nezávislým, a tím pádem je v současnosti okupovaným státem. Je zde však jiná skutečnost, která je evidentnější. Myslím si, že lze potvrdit, že tibetský národ má právo na sebeurčení. Tento fakt znamená, že Čína se svou invazí dopustila násilného aktu proti tibetskému národu, čímž mu upřela právo na sebeurčení.

Právo na sebeurčení náleží všem samostatným národům. Je základním kamenem Charty OSN, dále je zakotveno v Deklaraci zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy z roku 1970 [278], v Deklaraci o poskytnutí nezávislosti koloniálním zemím a národům z roku 1960 [279] či v prvním článku obou Mezinárodních paktů o lidských právech z roku 1966. [280]

Encyklopedie mezinárodního práva veřejného uvádí, že právo na sebeurčení je všeobecným principem moderního mezinárodního práva. [281] Podle zásady sebeurčení národů mají všechny národy bez rozdílu právo svobodně, bez zasahování zvenčí, rozhodnout o svém vlastním politickém systému a zvolit si cestu svého sociálního, hospodářského a kulturního rozvoje. Každý stát má povinnost toto právo všech národů plně respektovat a pro všechny státy z něj vyplývá řada konkrétních povinností. V tomto směru bych odkázala především na Chartu OSN a Deklaraci zásad. [282] Podle této Deklarace má každý stát povinnost vystříhat se jakéhokoliv násilného jednání, které zbavuje národy jejich práva na sebeurčení, svobodu a nezávislost. Také národy jsou oprávněny ve svém odporu proti takovým násilným akcím při výkonu svého práva na sebeurčení oprávněny požadovat pomoc a dostávat ji v souladu s cíli a zásadami Charty. [283]

Právo na sebeurčení náleží pouze národům, ne menšinám. Čína tvrdí, že Tibet vždy byl a je její integrální součástí, na základě čehož odpírá tibetskému lidu jeho právo

[278] Deklarace zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy, Valné shromáždění OSN, 24.10.1970, OSN A/RES/2625/XXV.
[279] Deklarace o poskytnutí nezávislosti koloniálním zemím a národům, Valné shromáždění OSN, 14.12.1960, OSN A/1514/XV.
[280] Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, 16.12.1966, č. 120/1976 Sb.; Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, 16.12.1966, č. 120/1976 Sb.
[281] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 367.
[282] Deklarace zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy, Valné shromáždění OSN, 24.10.1970, OSN A/RES/2625/XXV.
[283] Tamtéž.

na sebeurčení. Zda Tibeťanům toto právo náleží, je nutné posuzovat dle toho, zda jsou samostatným národem či pouze čínskou menšinou. V kapitole 5.2 jsem dospěla k tomu, že Tibeťané z hlediska mezinárodního práva samostatným národem jsou, ale zároveň jsem si vědoma toho, že pro tuto složitou a rozsáhlou otázku můj rozbor v této kapitole není zdaleka dostačující. Vzhledem k rozsahu mé práce se však analýzou tohoto faktu již nebudu zabývat, protože by vydal na samostatnou diplomovou práci. K podložení tohoto tvrzení bych tedy pouze odkázala na četné rezoluce Valného shromáždění OSN, rezoluce Evropského parlamentu, zprávy Mezinárodní komise právníků a dále vyjádření mnoha států, které to výslovně potvrzují. Mezinárodní společenství zastává v této otázce, na rozdíl od tématu tibetské nezávislosti, vcelku jednotný názor. A to, že podle mezinárodněprávních norem Tibeťanům jako samostatnému národu právo na sebeurčení náleží, a tudíž se ho mohou na Číně domáhat.

Valné shromáždění OSN, v roce 1961 a 1965, výslovně uznalo tibetské právo na sebeurčení a vyzvalo Čínu toto právo respektovat. Ve své druhé rezoluci z roku 1961 uznalo právo tibetského lidu na sebeurčení a stejně jako ve třetí rezoluci z roku 1965 i zde „vážně zopakovalo svou výzvu k zastavení praktik, které připravují tibetský lid o jeho základní lidská práva a svobody, včetně práva na sebeurčení.“ [284]

Účastníci Mezinárodní konference právníků v roce 1993 (viz.kapitola 8.7.3) důkladně a rozsáhle zvažovali otázku sebeurčení tibetského národa a došli k závěru, že „tibetský lid má nárok, v souladu se způsobem dovoleným mezinárodním právem, na výkon práva na sebeurčení.“ [285]

Stejně tak právo na sebeurčení tibetského národa uznaly a potvrdily např. Spojené státy americké ve své „Rezoluci kongresu USA o protiprávnosti čínské nadvlády nad Tibetem“ [286] nebo Evropský parlament v „Rezoluci Evropského parlamentu o situaci v Tibetu a zmizení šestiletého pančhenlamy“. [287]

[284] Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 1723 (XVI), New York, 20.12.1961.
Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 2079 (XX), New York, 1965.
[285] Zpráva mezinárodních konference právníků z roku 1993, Londýn, 6.-10.1.1993, 3.3.1993, bod 4, odst. 11. Dostupný z: www.tibinfo.cz.
[286] Rezoluce kongresu USA o protiprávnosti čínské nadvlády nad Tibetem, Washington, 28.10.1991, Sec.355 / 28.10.1991, bod 7.
[287] Rezoluce Evropského parlamentu o situaci v Tibetu a zmizení šestiletého pančhenlamy, Štrasburk, 13.7.1995, B4-0963, 0979, 0983, 1003, 1007 a 1011/95, bod b). Dostupný z: www.tibinfo.cz.

Rozsáhleji se k této otázce vyjadřuje Právní centrum pro Tibet. [288] Právo na sebeurčení je odděleno od územních či historických nároků Tibetu. Právo tibetského národa na sebeurčení je nepopiratelné i v případě, kdy pomineme sporné právo Tibetu být nezávislým státem odvozující se od jeho nároků z období nezávislosti 1911 – 49. Jinými slovy, i kdyby čínské nároky byly opodstatněné a Tibet nebyl v minulosti nezávislý, ale byl legitimní součástí Číny, Tibeťané v současné době mají právo na sebeurčení. Na základě tohoto práva mají dnes právní nárok rozhodovat o své politické budoucnosti. Právo na sebeurčení dává tibetskému národu volbu stanovit si jejich budoucí politický, ekonomický, sociální a kulturní status. Volba budoucího politického statutu zahrnuje nezávislost či autonomní uspořádání, nebo teoreticky úplnou integraci do čínského státu. [289]

Sebeurčení národů se postupně a hlavně od počátku šedesátých let 20. století stává mezinárodněprávním principem. Ve zobecnění vyjadřuje obsah již vícerých obyčejově ustálených, konkrétních pozitivněprávních zákazů kogentní povahy: zákaz bránit národům v jejich úsilí o národní, případně i státní svébytnost, zákaz kolonialismu, zákaz genocidia, rasismu a apartheidu. [290]

Myslím si, že tedy nelze s jistotou potvrdit, že se Číňané dopustili aktu agrese a okupace proti nezávislému státu, ale domnívám se, že Číňané porušili zákaz bránit tibetskému národu v jeho právu na sebeurčení. Také si myslím, že lze potvrdit, že se dopustili rozsáhlého porušování lidských práv, ohrozili fyzickou existenci Tibeťanů a dopustili se zločinů proti lidskosti a mučení, čímž porušili pravidla chránící podstatné schránky fyzické existence a důstojnosti člověka. Existuje také závažné podezření, že se Číňané dopustili zločinu genocidia. Tyto otázky nejsou náplní mé práce, proto pouze uvádím možné důsledky pro případ, že spáchání těchto aktů Čínou by bylo na mezinárodněprávní úrovni potvrzeno.

Malenovský uvádí, že vlády, Mezinárodní soudní dvůr, mezinárodní trestní tribunály, vysoké vnitrostátní soudní instance (např. britská Sněmovna lordů) i Komise pro mezinárodní právo příležitostně identifikovaly konkrétní kogentní pravidla mezinárodního práva. A uvádí, že vcelku nesporně jsou jimi výše uvedené akty. [291]

[288] Viz. publikace Tibet Justice Center, Herzer, E. Self-Governance Through an Autonomous Arrangement: Options for Tibet's Future Political Status.
[289] Tamtéž, s. 4 – 6.
[290] David, V., Sladký, P., Zbořil, F. Mezinárodní právo veřejné …s. 82.
[291] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 203.

Charakteristika kogentních norem je zakotvena v článku 53 Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969, který je obyčejové povahy. Porušení kogentních norem zakládá mezinárodněprávní odpovědnost státu. Kogentní normy působí erga omnes, což znamená, že jejich dodržování se mohou domáhat a proti jejich porušování mohou zakročit i třetí státy, nejen jejich oběti. [292] V rámci zachování objektivity však musím konstatovat, že konkrétně u práva na sebeurčení národů je tohle tvrzení sporné a není mezinárodním společenstvím potvrzeno.

9.4 Tibet po odchodu dalajlamy do exilu

9.4.1 Čínská politika v Tibetu

Po roce 1959 čínská vláda přistoupila k řešení problematiky Tibeťanů cestou asimilace. Usilovala o naprosté splynutí hospodářského, společenského a kulturního života a postupné úplné splynutí tibetského národa s čínským obyvatelstvem. Postupné přesídlování Číňanů vystavilo tibetskou kulturu ohromnému asimilačnímu tlaku.

Po emigraci dalajlamy se situace velmi v Tibetu zostřila. Číňané zahájili proces tvrdých a zběsilých represí, v rámci kterých se dopouštěli těch nejohavnějších krutostí. Pozemkové, sociální a náboženské reformy, které měly být prováděny v souladu se Sedmnáctibodovou dohodou z roku 1951, byly doprovázeny nevídaným porušováním lidských práv, útlak lidu přerostl v masové zabíjení, kruté mučení a nelidské zacházení. Existují prokazatelné důkazy popisující vraždění, mučení a zabíjení, bombardování klášterů a vyhlazování táborů.

V období 1959 – 69 docházelo k masovému usmrcování obyvatelstva a systematické destrukci buddhistické víry. Nejhorším obdobím čínské perzekuce bylo řádění Rudých gard v letech 1966 – 69 v rámci Mao Ce-tungovy celočínské kampaně za upevnění socialistického sytému, tzv. kulturní revoluce. V jejím průběhu bylo terorizováno a usmrceno tisíce Tibeťanů a zničeno tisíce tibetských chrámů a klášterů. Podle údajů tibetské exilové vlády v přímém důsledku čínské okupace zahynulo přibližně 1,2 milionů Tibeťanů z původního počtu přibližně 6 milionů.

Především na základě tohoto období je Čína mnoha subjekty mezinárodního práva obviňována ze spáchání zločinu genocidia. Podle mnoha subjektů mezinárodního

[292] Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému …s. 204.

práva došlo k pokusu o zničení Tibeťanů jako náboženské skupiny a ve smyslu Úmluvy o genocidě [293] ke spáchání zločinu genocidia. I Encyklopedie mezinárodního práva veřejného uvádí, že „naprostá váha důkazů ukazuje na fakt, že čínské vedení systematicky provádí politiku směřující ne k ochraně náboženství a k existenci systému v Tibetu, nýbrž k jeho vymýcení.“ [294] Mezinárodní společenství reaguje vydáváním četných rezolucí a vyjádření, ve kterých neustále vybízí Čínu k zastavení jejích praktik.

Například Mezinárodní komise právníků ve své zprávě z roku 1960 zkritizovala Čínu za „lehkomyslné zabíjení Tibeťanů“ a vyjádřila nesouhlas se závazky vyplývajícími ze Sedmnáctibodové dohody. Dále zde uznává, že se Čína dopouští systematického porušování lidských práv v Tibetu, včetně projevů genocidy. [295]

Ještě v roce 1959 a poté v letech 1961 a 1965 byly vydány Valným shromážděním OSN rezoluce [296], jež vyzývají Čínu k zastavení praktik, které zbavují tibetský národ jejich základních práv a svobod. V roce 1959 Valné shromáždění OSN schválilo rezoluci o Tibetu, požadující „respektování základních lidských práv tibetského lidu a jeho odlišného kulturního a náboženského života.“ V roce 1961 Valné shromáždění OSN schválilo druhou rezoluci o Tibetu, v níž uznalo právo tibetského lidu na sebeurčení. Ve třetí rezoluci o Tibetu z roku 1965 Valné shromáždění OSN opakovaně „žádalo skončení všech praktik, jež porušují lidská práva tibetského lidu a jeho základní svobody, které vždy požíval.“

Od skončení kulturní revoluce v roce 1969 a od smrti Mao Ce-tunga v roce 1976 se situace zlepšila. V Tibetu, i v Číně, došlo k postupné liberalizaci náboženství a

skončila etapa masového zabíjení a ničení. Z porušování základních lidských práv a svobod a ze stále probíhající politiky asimilace je však Čína obviňována dodnes.

9.4.2 Tibet v současnosti

Již v roce 1960 se tibetská exilová vláda přesunula do Dharamsaly v severní Indii a byl vytvořen tibetský exilový parlament. Dharamsala je dodnes hlavním centrem tibetského vládního exilu a sídlem dalajlamy. V roce 1965 byla čínskou Ústřední

[293] Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, 8.12.1948, č. 32/1955 Sb.
[294] Encyclopedia of Public International Law. Volume four …s. 859.
[295] Zpráva Mezinárodní komise právníků z roku 1960, Ženeva, 1960, 1.12.1960. Dostupný z: www.tibinfo.cz.
[296] Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 1353 (XIV), New York, 21.10.1959.
Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 1723 (XVI), New York, 20.12.1961.
Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 2079 (XX), New York, 1965.

lidovou vládou oficiálně ustavena tzv. „Tibetská autonomní oblast“. V současné době je Tibet druhou největší z pěti čínských autonomních oblastí, obývá ji však nejméně obyvatel ze všech autonomních oblastí, což z ní činí nejřidčeji osídlenou oblast země. Podle posledních věrohodných údajů dnes žije na území Čínské lidové republiky přibližně pět až šest milionů Tibeťanů. Po okupaci Tibetu statisíce uprchly do exilu, zejména do Indie. [297]

V současné době dalajlama a tibetská exilová vláda požadují především ukončení porušování lidských práv a základních svobod v Tibetu a skončení asimilace, aby zůstaly zachovány alespoň poslední zbytky tibetské kultury. Tibetští vládní představitelé navázali již v 70. letech dialog s Čínou. Čínská strana navrhla, aby prostřednictvím dialogu a jednání byly vyřešeny všechny otázky týkající se Tibetu kromě nezávislosti. Tibeťané se rozhodli, dle dalajlamových slov, pro oboustranně prospěšnou politiku „střední cesty“. [298]

Na závěr bych ráda shrnula požadavky tibetských exilových představitelů, které vyjádřil dalajlama ve svém Prohlášení k 48. výročí povstání tibetského lidu v březnu 2007: [299] „Je sice pravda, že čínská ústava garantuje národní a regionální autonomii všem menšinovým národům, bohužel není ale vždy dodržována a neslouží tak k ochraně odlišných identit, kultur a jazyků menšin. Dochází následně k tomu, že početné skupiny většinového obyvatelstva se přesouvají do regionů menšin, což vyúsťuje do situace, kdy menšinové národy, místo toho aby chránili svoji vlastní identitu, kulturu a jazyk, se dennodenně musí přizpůsobovat zvykům a jazyku majoritní skupiny obyvatel. V důsledku toho se riziko zániku jazyka a bohatých kulturních tradic neustále zvyšuje. Aby bylo možné zabezpečit výhody jak pro většinové a menšinové skupiny obyvatel, tak i pro centrální a místní vlády, měla by být zajištěna skutečná autonomie. Jelikož se jedná o autonomii pro menšinové národy, nárok na nezávislou zprávu je transparentní a zcela na místě. Z tohoto požadavku je tedy zřejmé, že nemáme žádné postranní úmysly a je posvátnou povinností všech Tibeťanů prosazovat tento požadavek. Bez ohledu na to jak dlouhou dobu může celá věc trvat, naše odvaha a odhodlání musejí přetrvat. Boj

[297] Tibinfo: informační systém o Tibetu. O Tibetu: Obyvatelé Tibetu. Dostupný z: http://www.tibinfo.cz.
[298] Tibinfo: informační systém o Tibetu. Prohlášení Jeho Svatosti dalajlamy k 10. březnu 2007: Prohlášení Jeho Svatosti Dalajlamy k 48. výročí povstání tibetského lidu, [cit. 23.4.2007]. Dostupný z: http://www.tibinfo.cz.
[299] Tibinfo: informační systém o Tibetu. Prohlášení Jeho Svatosti dalajlamy k 10. březnu 2007: Prohlášení Jeho Svatosti Dalajlamy k 48. výročí povstání tibetského lidu, [cit. 23.4.2007]. Dostupný z: http://www.tibinfo.cz.

Tibeťanů není jenom bojem za určitý status pro pár jednotlivců; je to boj lidu. Podařilo se nám přetransformovat tibetskou exilovou státní správu do skutečně demokratického systému, kde nástupnictví vůdců je určeno ve volbách – od lidí pro lid.“

10 Závěr

Ve své práci jsem se věnovala postavení Tibetu z hlediska mezinárodního práva. Zabývala jsem se analýzou argumentů Číny, která ospravedlňuje svůj vojenský vpád do Tibetu a jeho následné připojení ke svému státu tím, že ho osvobodila mírovou cestou a s jeho souhlasem, čímž pouze uplatnila své historické nároky. Konfrontovala jsem je s důkazy přívrženců tibetské exilové vlády, kteří naopak tvrdí, že Tibet byl v okamžiku napadení Čínou nepopiratelně nezávislým státem, a tudíž že se na něm Čína dopustila agrese a následné okupace. Za účelem ověření hypotézy jsem v této práci poměrně podrobně rozebrala jednotlivé argumenty Číny a Tibetu a postoj mezinárodního společenství z hlediska mezinárodněprávních norem.

V teoretické části jsem práce důkladně rozebrala teorii státu jako subjektu mezinárodního práva, různé formy závislosti jednoho státu na druhém, otázky právní a faktické nezávislosti státu a konečně institut uznání státu. Zde položené teoretické závěry jsem poté aplikovala na konkrétní situaci v Tibetu v průběhu celé práce. V kapitole páté jsem doložila, že v období let 1913 až 1950 Tibet naplňoval všechny základní předpoklady charakteristiky státu jako subjektu mezinárodního práva, tudíž splnil všechny podmínky pro to, aby mohl být podle mezinárodního práva uznán samostatným státem.

V šesté kapitole jsem se obsáhle zabývala vztahem mezi Tibetem a Čínou v minulosti i po roce 1913, kdy Tibet vyhlásil svou nezávislost. Dospěla jsem k názoru, že vztah Tibetu a Číny před rokem 1913 je z právního hlediska nedefinovatelný a zůstává nevyjasněný, protože byl založen na vztahu suzerénní podřízenosti Tibetu vůči Číně a takový vztah postrádá právní stupeň přesnosti. Většina odborníků mezinárodního práva se však shoduje na faktu, že Tibet byl pod jistým vlivem čínské nadvlády, ale zároveň nebyl její integrální součástí.

V sedmé kapitole o uznání Tibetu mezinárodním společenstvím jsem se nejdříve zabývala jeho vztahy s Velkou Británií. Vyjasnila jsem, že bylo důležité definovat britské a čínské sféry vlivu na Tibet. Došla jsem k závěru, že z jednotlivých dohod, které Velká Británie a Čína o Tibetu uzavíraly, není možné posoudit přesný rozsah vlivu, které v Tibetu tyto dvě mocnosti vykonávaly, a opět jsem potvrdila závěr z předchozí kapitoly o nedefinovatelnosti právního statutu Tibetu před rokem 1913. Zřejmé je, že Velká Británie nikdy nepotvrdila, že by Tibet byl integrální součástí Číny,

ale zároveň ho považovala za stát na Číně závislý. Jako plně nezávislý stát Británie Tibet nikdy oficiálně neuznala.

V podkapitole o uznání Tibetu druhými státy jsem se nejvíce věnovala spornému období od vyhlášení tibetské nezávislosti v roce 1913 do okamžiku jejího napadení Čínou roku 1949. Myslím si, že jsem vcelku přesvědčivě prokázala, že většina subjektů považovala Tibet v té době za fakticky nezávislý stát. Takové uznání může značně přispět k upevnění statutu státu v mezinárodním společenství. Ale oficiálně žádný subjekt mezinárodního společenství nezávislost Tibetu nikdy neuznal a nepotvrdil. Teorie uznání státu není v mezinárodním právu nijak definovaná a není zastáván jednotný názor na význam a důsledky uznání druhého státu a na rozlišení faktického uznání od právního. Proto se ani z faktického uznání Tibetu nedají vyvodit žádné přesně definovatelné a právně závazné důsledky. Argumenty pro takové tvrzení jsem doložila v podkapitole 7.4. Většina závěrů se sice vyslovuje pro fakt, že Tibet v období let 1913 – 1949 požíval faktické nezávislosti, ale konkrétní důkazy pro úplnou právní nezávislost Tibetu na Číně nikdo nepodal, tudíž stále zůstává sporné, zda Tibet byl nezávislým, plně suverénním státem. Z uvedených fakt tedy v podstatě vyplývá, že před invazí Číny byl Tibet pro ostatní subjekty ve skutečnosti nezávislým státem, avšak nebylo mu to nic platné ve chvíli, kdy tuto jeho nezávislost nikdo oficiálně nepotvrdil, nerespektoval a už vůbec se neodvažoval prosadit vůči Číně**.**

Z dosud předložených závěrů vyplývá, že i když ostatní státy Tibet považovaly za fakticky nezávislý stát, neznamená to, že byl zcela nezávislým státem z právního hlediska. Po zvážení různých názorů na tuto problematiku se přikláním k názoru Crawforda, který připouští, že Tibet požíval určitého stupně de facto nezávislosti, ale konstatuje, že čínská invaze proti Tibetu nebyla případem invaze proti zcela nezávislému státu. Tudíž mezinárodní právo nemůže být oporou pro argumenty, že Tibet byl plně nezávislým a svrchovaným státem.

Myslím si, že se mi podařilo prokázat, že čínské argumenty ohledně toho, že Čína osvobodila Tibet od imperialistů a feudálního systému, a to bez násilí a se souhlasem jeho lidu a institucí, jsou naprosto nesmyslné. Již v podkapitole 6.2.3 o čínsko – tibetských vztazích jsem poukázala na fakt, že šlo pouze o smyšlenou konstrukci Číny v pokusu ospravedlnit se před celým světem. V podkapitole 8.3 jsem vyvrátila argument Číny, že se Tibet vzdal své suverenity dobrovolně a se souhlasem tibetského lidu a institucí. Prokázala jsem, že z hlediska mezinárodněprávních norem

bylo uzavření Sedmnáctibodové dohody právně neplatné a rozhodně se nejednalo o dobrovolný akt tibetského státu. Argument Číny, že invazí Tibetu došlo k „mírovému osvobození“ tedy rozhodně není právně opodstatněný.

Při hodnocení agrese a okupace na případu Tibetu jsem v podkapitole 8.6 došla k závěru, že pokud byl Tibet politicky nezávislým státem, lze Číně považovat za agresora. Jediným případem, kdy by se o akt agrese nejednalo, by byla skutečnost, že Tibet byl v okamžiku invaze integrální součástí Číny, tudíž by nešlo o útok agresora proti druhému státu. Pokud tedy Tibet nebyl integrální součástí Číny, a nikdo takové argumenty přesvědčivě neprokázal, mohla by být čínská invaze považována za akt agrese a následné okupace. Shodla se na tom i podstatná část mezinárodního společenství, jak dokládám v kapitole osmé. Jde však pouze o názory, které nejsou právně vynutitelné. A jelikož nelze s jistotou říci, zda Tibet byl v okamžiku napadení nezávislým státem či součástí Číny, nelze s jistotou ani klasifikovat čínský vpád jako akt agrese vyvolávající mezinárodněprávní odpovědnost Číny.

V poslední kapitole jsem nastínila otázku práva na sebeurčení tibetského národa. Vzhledem k rozsahu práce se jí nezabývám nijak podrobně, ale domnívám se, že Číňané porušili zákaz bránit tibetskému národu v jeho právu na sebeurčení. Dále jsem zde popsala důsledky čínské invaze v okupovaném Tibetu a závěrem jsem nastínila současnou situaci Tibetu a aktuální požadavky dalajlamy a tibetské exilové vlády.

V rámci shrnutí musím tedy konstatovat, že problematika nezávislosti Tibetu není stále v mezinárodním společenství jasná a panují na ni zcela protichůdné názory. Doufám ale, že se mi alespoň podařilo objasnit, že nelze s jistotou tvrdit, že Tibet vždy byl nezávislým státem. Doufám, že se mi tak povedlo přesvědčivě vyvrátit argumenty takových teoretiků, kteří tvrdí, že Tibet byl v okamžiku čínské invaze jednoznačně a bez jakýchkoliv pochybností naprosto nezávislý a podle nichž je i v současné době nezávislým státem okupovaným Čínou. Myslím si, že taková tvrzení jsou pouhým politologickým konstatováním bez reálného právního základu.

Nakonec bych ještě ráda nastínila, jakým způsobem lze využít závěrů, k jakým jsem ve své práci dospěla. Z případu Tibetu lze vyvodit několikeré poznatky, které jsou důležité pro teoretickou oblast mezinárodního práva.

Zaprvé uznání státu je doposud neucelenou a nepropracovanou oblastí mezinárodního práva, především teoretikové se liší v názoru na jeho význam a

důsledky. To může způsobit řadu problémů. Na případu Tibetu jasně vidíme, že kdyby institut uznání státu byl definován a fungovala zde jasná pravidla, nebyl by problém klasifikovat, zda určitá entita byla uznána za stát, tím spíše zda byla uznána za samostatný stát nezávislý na jiné moci. Kdyby státy jasně vyjádřily, zda byl Tibet uznán či ne, byl by díky uznání ze strany ostatních států plně nezávislým státem. Místo toho není možné určit, jak vlastně jednotlivé státy své uznání myslely a zda Tibet považovaly za skutečně nezávislý.

Nezávislost je pro každý stát jedním z nejdůležitějších předpokladů jeho existence. Určuje, zda si stát může řídit své záležitosti sám a vstupovat do vztahů s ostatními státy na základě vlastních rozhodnutí, anebo zda je omezen ve výkonu svých práv jinými státy. Koneckonců nám, jako členům státu, který byl po čtyřicet let zbaven svobody komunistickou nadvládou, není třeba připomínat význam nezávislosti. Navíc, jako obyvatelé státu, který je členem Evropské unie, můžeme sami posoudit, jak důležitá je pro nás vlastní nezávislost. Stačí si vzpomenout, jak se bráníme stále silnějším snahám o integritu evropských států do Evropské unie a jak se bojíme omezení vlastní svrchovanosti. Proto si myslím, že je důležité, aby mezinárodní společenství věnovalo tématu uznání státu větší pozornost a byla zahájena diskuse, která by vedla ke kodifikaci norem upravující institut uznání entity ostatními subjekty mezinárodního práva.

Dalo by se říci, že Čína úspěšně využívá nejednoznačností mezinárodního práva k ospravedlnění a k odrážení veškerých obvinění proti svému režimu v Tibetu. Mezinárodní právo se v otázce uznání státu a jeho nezávislosti a v různých formách právní podřízenosti jednoho státu na druhém teprve vyvíjí. Budeme si muset ještě pár let počkat, než budou stanovena jasná pravidla a normy upravující i ty nejasné a stále sporné případy. Možná, že právě otázka statutu Tibetu jednou přispěje ke stanovení těchto pravidel a ke sjednocení praxe v dané oblasti.

Za druhé, na případu Tibetu vidíme, jak je pro stát, na nějž si činí nároky jiné státy, nevyhnutelné starat se o své záležitosti a nedržet se v izolaci. V podkapitole 9.2 jsem nastínila, že kdyby byl Tibet více iniciativní, vstoupil do OSN nebo více usiloval o jasný projev uznání od druhých států, možná by dnes byl nezávislým státem. Kdyby včas zareagoval, mohl dostát uznání ze strany ostatních států a možná by nebyl Čínou nikdy napaden.

V podkapitole 8.8 jsem nastínila možné důsledky čínské invaze a porušování základních lidských práv v případě, že by byla klasifikována Radou bezpečnosti jako akt agrese. Musím připustit, že v případě Tibetu nejde o konflikt takového rozsahu, který by vyvolával porušení mezinárodního míru a bezpečnosti. Proto je nemyslitelná představa, že by Rada bezpečnosti proti Číně kdy zakročila, zejména když by musela zakročit proti jednomu ze svých stálých členů.

Zvláště v současné době, kdy je situace v Tibetu v podstatě stabilizována a mezi oběma stranami probíhají mírová jednání, necítí tuto potřebu ani mezinárodní společenství. Pouze skalní přívrženci boje proti porušování lidských práv se neustále ozývají a snaží se vyvolat diskusi na téma konkrétní pomoci Tibetu. I představitelé států vydávají četné rezoluce a vyjádření, ve kterých Číně stále dokola vyzývají k zastavení jejích praktik a apelují na vlády ostatních států a na mezinárodní organizace k řešení této situace na mezinárodním úrovni. Nejde však o konkrétní hrozby případných sankcí, a už vůbec ne o hrozby ozbrojeného zákroku proti Číně. Žádný subjekt mezinárodního práva žádnou konkrétní sankcí, která by byla pro Čínu ohrožující, nikdy nehrozil. Proto se dá říci, že v podstatě veškeré mezinárodní společenství po celou dobu tohoto konfliktu pouze bezmocně přihlíží k masovému porušování lidských práv a základních svobod.

V případu Tibetu tedy zůstává mnoho nevyjasněných okolností a vystává spousta nezodpovězených otázek. Co však je zřejmé, je postoj mezinárodního společenství k tibetské situaci. Státy i mezinárodní organizace po celou dobu bojovali proti a za zastavení porušování lidských práv a proti údajnému spáchání mezinárodního zločinu genocidia. Necítily však nikdy potřebu Čínu potrestat za spáchání mezinárodního zločinu agrese. I když mnohé subjekty uznaly, že došlo ke spáchání mezinárodního zločinu agrese a okupace a Čínu za to mnohokrát odsoudily, nikdy nepožadovaly naplnění důsledků mezinárodní odpovědnosti za tento čin.

Z právního hlediska jsem klasifikovala činy, jichž se Čína dopustila, a nastínila jsem možné odpovědnostní důsledky jejího jednání. Ale co se týče budoucnosti tibetského státu a národa, zůstává otázka Tibetu stále otevřená.

Summary

This diploma thesis deals with the legal status of Tibet. This issue has been still disputable and arguable through international community. The question of Tibet's status is essentially a legal question, albeit one of immediate political relevance. Within the frame of all sequence of the work I have dealt with particular arguments of the Tibetan and of the Chinese as well as I have considered the attitude of international community to the case of Tibet.

According to the official expression of the Tibetan Government in exile "Tibet was fully independent state prior to 1950. It was invaded by "China's People's Liberation Army" during the period of 1950 – 1951 and all territory got under the control of Chinese army. Tibet has been an independent state under the illegal Chinese occupation since this invasion."

The People's Republic of China insists that its relation with Tibet is a purely internal affair, because Tibet is, and has for centuries been, an integral part of China. The People's Republic of China bases its claim to Tibet solely on the theory that Tibet became an integral part of China several hundred years ago. China argues that Chinese army exculpated Tibet without any violence and with free consent of Tibetan people and government by entering to the "17-Point Agreement".

My diploma paper has treated of the Tibet's independent status according to international law provisions. It draws on international legal definition of statehood to prove Tibet has been a subject of international law. Then I handle the Chinese – Tibetan relationship prior to Tibetan declaration of independence in 1913 and in the period of 1913 – 1950. Tibet had been said to be under „suzerainty" since the eighteen century and the legal definition of this relationship had remain unclear and undefined. By 1911 the weakness of her central government China has lost the strong position in Tibet, so it was considered to be de facto independent to 1950.

China separated her spheres of influence in Tibet with Great Britain at the beginning of twentieth century. Thus Britain gained the important influence in Tibet by entering into several agreements about Tibet's status with China. Britain has recognized Tibet as de facto independent state and it has never confirmed Tibet as integral part of China. But on the other hand Britain has never officially recognized Tibet as a fully independent state.

All the other states which entered with Tibet into diplomatic relations hold the same attitude as Great Britain. I have focused on the institute of recognition of a state by other subjects of international community. Any state has never recognized Tibet as a fully independent state despite of they recognized his de facto independence.

I concerned with the validity of to the so – called "17-Point Agreement for the Peaceful Liberation of Tibet" in the eight's chapter. According to my arguments it was entered under the duress of Tibetan delegates and it was invalid upon the provisions of international law. Then I have dealt whether it's possible to define the Chinese invasion as an aggression and an occupation from the legal point of view. I concluded that China would have committed the international crime of aggression only if Tibet had not been the integral part of her. If it had been the part of China's territory it wouldn't be possible to charge China with the committing an international crime of aggression invoking the liability in international law.

In the last chapter I sketched out the issue of the right to self – determination of Tibetan people which couldn't have been denied from them in the case if Tibet hadn't been the integral part of China. Then I reviewed the impact of the Chinese invasion in occupied Tibet after 1951.

Nowadays the Tibetan Government in exile, headed by His Holiness the Dalai Lama, Tibet's exiled Head of State and spiritual leader, tries hard to deal with Chinese representatives. Dalai Lama doesn't require the full independence since Tibet has became an autonomous area within China since 1965 but he tries hard to achieve at least the respect of autonomous status because it hasn't been maintained in practice at all. The main effort of the Tibetan Government in exile and Dalai Lama as well as of supporters from the whole world has been to discontinue largely interfering of human rights and Chinese policy of assimilation in Tibet.

Within the scope of the case of Tibet I've tried to disprove the allegation of some theorists that Tibet was always indisputably separate from China and thus it has been confessedly fully independent state under the Chinese occupation since the invasion of her. Within the all sequence of my work I have argued why such opinions I consider not to be well – founded from the legal point of view. The case of Tibet also reveals that the institute of recognition in international law is of inconsiderable importance in international law.

To sum – up my diploma paper I classified acts of China from the legal point of view and characterized the possible consequences of her action. But there still remain a lot of unclear circumstances and many questions are still arguable in the case of legal status of Tibet.

Seznam literatury

Monografie:

1) Adamus, V. Mezinárodní dokumenty o lidských právech: anglicky a česky. Praha: Linde Praha, 2000. 495 s.
2) Craig, M. Krvavé slzy: čínská okupace Tibetu 1951 – 1991. Přeložil Marek Štys. Praha: DharmaGaia, 1999. 333 s.
3) Crawford, J. The Creation of States in International Law. 2nd edition. Oxford: Clarendon Press, 2006. 870 s.
4) Collard, G., Grasdorff, G. Posvícení v rudých tmách: Dokument o čínské okupaci Tibetu. [Cent mille éclairs dans la nuit]. Přeložil Máša, J. Praha: Volvox Globator, 2004. 269 s.
5) Čepelka, Č., Šturma, P. Mezinárodní právo veřejné. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 761 s.
6) David, V., Sladký, P., Zbořil, F. Mezinárodní právo veřejné. 3. vydání. Praha: Linde Praha, 2006. 447 s.
7) Encyclopedia of Public International Law. Volume five: Lists-indices. Max Planck institute for comparative public law and international law under the direction of Rudolf Bernhardt. Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 2003. 276 s.
8) Encyclopedia of Public International Law. Volume four: Quirin, ex parte to Zones of peace. Max Planck institute for comparative public law and international law under the direction of Rudolf Bernhardt. Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 2000. 1650 s.
9) Encyclopedia of Public International Law. Volume one: Aalands Islands to Dumbarton oaks conference (1944). Max Planck institute for comparative public law and international law under the direction of Rudolf Bernhardt. Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1992. 1117 s.
10) Encyclopedia of Public International Law. Volume three: Jan Mayen to Pueblo incident. Max Planck institute for comparative public law and international law under the direction of Rudolf Bernhardt. Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1997. 1165 s.
11) Evans, M. D. International Law. Oxford: Oxford University Press, 2003. 841 s.
12) French, P. Tibet, Tibet: historie ztracené země. Přeložila Petra Andělová. Praha: BB art, 2004. 325 s.
13) International Commission of Jurists. Tibet: Human Rights and the Rule of Law. Geneva: International Commission of Jurists, 1997. 370 s.
14) International Committee of Lawyers for Tibet, Unrepresented Nations and Peoples Organization. The Case Concerning Tibet: Tibet's Sovereignty and the Tibetan People's Right to Self-Determination. New Delhi: Tibetan Parliamentary and Policy Research Centre, 1998. 105 s.
15) Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému. 4. vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2004. 468 s.
16) Maraini, F. Skrytý Tibet. Přeložila Karolína Křížová. Litomyšl: Paseka, 2005, s. 430.
17) Mrázek, J. Dokumenty ke studiu mezinárodního práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 444 s.

18) Ondřej, J., Potočný, M. Obecné mezinárodní právo v dokumentech. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. 328 s.
19) Oppenheim's International Law. Volume I. Peace: Introduction and Part 1. Editovali Robert Jennings, Arthur Watts. 9th edition. Harlow: Longman, 1992. 554 s.
20) Oppenheim's International Law. Volume I. Peace: Parts 2 to 4. Editovali Robert Jennings, Arthur Watts. 9th edition. Harlow: Longman, 1992. 1333 s.
21) Potočný, M., Ondřej, J. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. 533 s.
22) Seidl-Hohenveldern, I. Mezinárodní právo veřejné. Přeložila Pauknerová, M. 3. vydání. Praha: ASPI, 2006. 448 s.
23) Shaw, M. N. International Law. 5th edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 1288 s.
24) Starks, R. Ztraceni v Tibetu. Přeložila Olga Hanzalová. Havířov: Koala, 2005. 203 s.
25) The Charter of the United Nations: a commentary. Editoval Bruno Simma. Oxford: Oxford University Press, 1995. 1258 s.
26) Tibet Justice Center, Herzer, E. Self-Governance Through an Autonomous Arrangement: Options for Tibet's Future Political Status. New Delhi: Tibetan Parliamentary and Policy Research Centre, 2002. 192 s.
27) Tibetan Autonomy and Self-Government: Myth or Reality?: Report of the Proceedings of the Workshop held in November 1999. New Delhi: Tibetan Parliamentary and Policy Research Centre, 2000. 308 s.
28) Uhlig, H. Tibet: tajemná země na střeše světa. Přeložila Stanislava Hřebíčková. Praha: I. Železný, 2002. 240 s.
29) Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví. [Tibet: Proving Truth From Facts]. Přeložila Lucie Ryntová. Praha: Lungta, 1999. 105 s.
30) Walt van Praag, M. C. van. The Status of Tibet: History, Rights, and Prospects in International Law. Boulder, Colorado: Westview Press, 1987. 381 s.
31) Žagabpa, C. W. D. Dějiny Tibetu. [Tibet: A Political History]. Přeložil Josef Kolmaš. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 428 s.

Elektronické články:

1) Alexandrowicz-Alexander, CH. H. The Legal Position of Tibet. The American Journal of International Law. Vol. 48, No. 2 [1954-4]. Dostupný z: http://links.jstor.org/.
2) General Assembly UN: International Law Commission. Fifty-six session. Seventh report on unilateral acts of States. Geneva, 3 May-4 June and 5 July-6 August 2004. [cit. 2004-8-6]. Dostupný z: http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english.
3) Goldstein, M. C. The Snow Lion and the Dragon: China, Tibet, and the Dalai Lama. Berkeley: University of California Press, 1997. Dostupný z: http://ark.cdlib.org/ark:/13030/ft2199n7f4/.
4) Government White Papers on Tibet Issue. New Progress in Human Rights in the Tibet Autonomous Region. [cit. 2004-5-18]. Dostupný z: http://www.fmprc.gov.cn/ce/ceee/eng/ztlm/zgxz/zfgyxzwtbps/default.htm.
5) Government White Papers on Tibet Issue. Tibet-Its Ownership And Human Rights Situation [cit. 2004-5-18].

Dostupný z: http://www.fmprc.gov.cn/ce/ceee/eng/ztlm/zgxz/zfgyxzwtbps/default.htm.
6) Chen Q. Chinese Practice in Public International Law: 2004(II). Chinese Journal of International Law. [cit. 2005-11-1]. Dostupný z:http://chinesejil.oxfordjournals.org/.
7) Information Office of the State Council of The People's Republic of China. Tibet - Its Ownership And Human Rights Situation. [cit. 2004-05-20]. Dostupný z: http://chinesejil.oxfordjournals.org/.
8) Information Office of the State Council of the People's Republic of China. Tibet – Its Ownership and Human Rights Situation. Selected Documents: Taiwan & Tibet. Chinese Journal of International Law. [cit. 2003] Dostupný z: http://chinesejil.oxfordjournals.org/.
9) International Law Commission. Topic: Question of defining aggression. Summary record. Extract from the Yearbook of the International Law Commission, vol. I. A/CN.4/SR.95. [cit. 1951-6-4]. Dostupný z: http://untreaty.un.org/ilc/ilcsessions.htm.
10) Karen Parker, J.D. Presentation to First International Conference on the Right to Self-Determination. United Nations: Geneva. August 2000. Dostupný z: http://www.tamilnation.org/selfdetermination/00karen.htm.
11) Qiang and Qian. Chinese Practice in International Law: 2001. Chinese Journal of International Law. [cit. 2002]. Dostupný z: http://chinesejil.oxfordjournals.org/.
12) Sloane, R. D. The Changing Face of Recognition in International Law: A Case Study of Tibet. Emory International Law Review, Vol. 16, [cit. 2002] Available at SSRN: http://ssrn.com/abstract=943708.
13) The International Commission of Jurists. Tibet - New Report : The Question of Tibet and the Rule of Law. Administration of Justice – Newsroom. [1959-7-24]. Dostupný z: http://www.icj.org.
14) The International Commission of Jurists. Tibet - Summary of a Report on Tibet: Submitted to the International Commission of Jurists by Shri Purshottam Trikamdas, Senior Advocate, Supreme Court of India. Administration of Justice – Documents. [1959-6-5]. Dostupný z: http://www.icj.org.
15) Tieh-T. The Legal Position of Tibet. The American Journal of International Law. Vol. 48, No. 2 [1956-4]. Dostupný z: http://links.jstor.org.
16) Todd, A. The Forbidden Land: The position of Tibet in International Law. [cit. 2001-3]. Dostupný z: http://www.scottishlaw.org.uk/journal/mar2001/atoddmar01.pdf.
17) UK Parliament: Select Committee on Foreign Affairs. Supplementary memorandum submitted by The Tibet Society: An Ethical Foreign Policy for Tibet. [cit. 2000-11-29]. Dostupný z: http://www.publications.parliament.uk/pa/cm199900/cmselect/cmfaff/574/574ap15.htm.
18) Van Walt van Praag M.C. Status of Tibet: History, Rights and Prospects in International Law. The American Journal of International Law. Vol. 84, No. 4. [cit. 1990-10]. Dostupný z: http://links.jstor.org.

Právní prameny:

1) Briand – Kelloggův pakt, 27.8.1928, č. 126/1929 Sb.
2) Charta OSN, San Francisco, 26.6.1945, Charter of the United Nations nebo č. 127/1965 Sb.
3) Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, 16.12.1966, č. 120/1976 Sb.

4) Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, 16.12.1966, č. 120/1976 Sb.
5) Pakt (Úmluva) o Společnosti národů, 10.1.1920, z. č. 217/1921, změny viz. č. 132/1927 Sb.
6) Úmluva o právech a povinnostech států z roku 1933, Montevideo, 26.12.1933, The International Conferences of American States: First Supplement: 1933-1940.
7) Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, 8.12.1948, č. 32/1955 Sb.
8) Úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války, 18.10.1907, Řád války pozemní.
9) Vídeňská úmluva o smluvním právu, 23.5.1969, OSN A/CONF. 39/27 nebo č. 15/1988 Sb.

Ostatní zdroje:

1) Declaration on the Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet. Recognition of States - Annex 1, Union, 16. December 1991. Dostupný z: http://www.ejil.org/journal/.
2) Declaration on Yugoslavia. Recognition of States - Annex 2. Extraordinary EPC Ministerial Meeting, Brussels, 16 December 1991. Dostupný z: http://www.ejil.org/journal/.
3) Deklarace o poskytnutí nezávislosti koloniálním zemím a národům, Valné shromáždění OSN, 14.12.1960, OSN A/1514/XV.
4) Deklarace zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou OSN, Valné shromáždění OSN, 24.10.1970, OSN A/RES/2625/XXV.
5) Rezoluce Evropského parlamentu o situaci v Tibetu a zmizení šestiletého pančhenlamy, Štrasburk, 13.7.1995 Dostupný z: www.tibinfo.cz.
6) Rezoluce kongresu USA o protiprávnosti čínské nadvlády nad Tibetem, Washington, 28.10.1991, Sec.355 / 28.10.1991.
7) Rezoluce Spolkového sněmu SRN o situaci v oblasti lidských práv v Tibetu, Bonn, 23.4.1996, Dokument č. 13/4445.
8) Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 1353 (XIV), New York, 21.10.1959.
9) Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 1723 (XVI), New York, 20.12.1961.
10) Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 2079 (XX), New York, 1965.
11) Rezoluce Valného shromáždění OSN o Definici agrese, 14.12.1974, Dok. OSN A/RES/3314/XXIX.
12) Zpráva Mezinárodní komise právníků z roku 1959, Ženeva, 1959, 1.12.1959. Dostupný z: www.tibinfo.cz.
13) Zpráva Mezinárodní komise právníků z roku 1960, Ženeva, 1960, 1.12.1960. Dostupný z: www.tibinfo.cz.
14) Zpráva mezinárodní konference právníků z roku 1993, Londýn, 6.-10.1.1993, 3.3.1993. Dostupný z: www.tibinfo.cz.

Internetové stránky:

1) http://ark.cdlib.org/ark:/13030/ft2199n7f4/.
2) http://geography.about.com/gi/dynamic/offsite.htm?site=http://www.tibet.com
3) http://chinesejil.oxfordjournals.org/http://ark.cdlib.org/ark:/13030/ft2199n7f4
4) http://links.jstor.org
5) http://ssrn.com/abstract
6) http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english

7) http://untreaty.un.org/ilc/ilcsessions.htm
8) http://www.ejil.org/journal
9) http://www.fmprc.gov.cn/ce/ceee/eng/ztlm/zfbps/t112907.htm
10) http://www.freetibet.org/
11) http://www.geneva.ch/ILC.htm
12) http://www.heartibet.org/selfdetermination.html
13) http://www.icj.org
14) http://www.jstor.org/
15) http://www.lungta.cz
16) http://www.potala.cz/
17) http://www.publications.parliament.uk
18) http://www.savetibet.com/
19) http://www.scottishlaw.org.uk/journal
20) http://www.tamilnation.org/selfdetermination/00karen.htm
21) http://www.tibet.com
22) http://www.tibet.org/
23) http://www.tibetjustice.org/about/history.html
24) http://www.tibinfo.cz
25) http://www.un.org
26) http://www.wikipedia.org/